

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՀԲՍՍԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԴԱԻԹԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

ՆԱԽԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱՄԲՈՂԶ ԴԱՍԸՆԹԱՑԲ
ՀԱՄԱԿԵԴՐՈՆ ԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

ՆՈՐ ԴՊՐՈՅ

Բարոյագիտութ., Գաղափ. Կրթութիւն, Պատմութ.,
Աշխարհագրութիւն, Թուաբանութիւն, Երկրագիտութիւն,
Գիտական Ուսումներ, Մայրենի լեզու.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր Ա Ջ Ա Ր Դ

Տարրական ընկալց

Թ. ՊՐԱԿ

ԳԻՐԲ ԱՇԱԿԵՐՏԻՆ

اشبو مکتب جدید نام از معارف نظارتینک فی ۲۱ سنه تشرین اول ۱۳۱۵ تاریخلی
و ۴۵۰۰ نومرولی رخصتنامه - یله وسمپا طاد اودیان معرفتیه ترتیب وطبع اولمشدر

ՀԲՍՍԱՐԱԿԻՉ

ՈՐԲԱՏ ԴԱԻԹԵԱՆ

491.99-8
7-23

Կ. ՊՈԼԻՍ

ԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Կ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Սուրբան-Համամ Թիւ 14

1902

ՈՒՇԱԳՐՈՒԹՅՆ

Շատերուն խնդրանքին համակերպելով՝ Նոր դպրոցի 2. Պրակին մէջ դրինք ժամանակացոյցը, ուր ճշտուած է օրական դասերու տեսակն ու ժամերը: Այս թ. Պրակով ալ կը ներկայացնենք թ. ամսուան դասերու բաշխումը, որ կը ճշտէ թէ ամէն մէկ նիւթի որ մասը, որ դասը պէտք է ականորէր այսինչ օր, այսինչ պահուն:

Որոշ հասկցուելու համար օրինակներ տանք.

Ուսուցիչը ժամանակացոյցին մէջ կը գտնէ թէ՛ Երկուշաբթի առտուան Ա. դասն է թուարանութիւն, Յետոյ նայելով այս Դասացոյցակին՝ հոն կը գտնէ թ. ամսուան Ա. շաբթուան մէջ աւանդելի թուարանութեան դասը, եւ կը տանէ թէ պարտուոր է նոյն օրը դաս տալ թ. Պրակի 29 էջի Ա. դասը, որ է Ծաւալի Չափերը:

Կամ, ժամանակացոյցին նայելով՝ կը գտնէ թէ Երկուշաբթի առտուան Բ. պահուն կայ Հայերէն դաս մը, Գիտնալու համար թէ այս թ. ամսուան՝ Ա. շաբթուան Երկուշաբթի օրուան Բ. պահուն Մայրենի լեզուի որ դասը պէտք է ընել, կը նայի Դասացոյցակը, ուր գրուած է « 2. Մայրենի լեզու. 1. Դաս, Անկիտիւնը Բ. ամսուան. էջ 53. »

Այսպէս նաեւ միւս ճիւղերուն համար:

Ուրիշ օրինակ. — Կ'ուզենք գիտնալ թէ Դպրոց սկան Ութերորդ ամսուան, Բ. շաբթուան, Շաբաթ օրուան Բ. պահուն ինչ դաս պիտի կատարուի կը նայինք ժամանակացոյցը: Շաբաթ օրուան Բ. պահուն կայ Գիտնալու մասին վրայ դաս մը, Բայց Բ. Պրակի Գիտնալուց դասերէն որը — Բ. Դարձունքը. — Այդ՝ Դասացոյցակէն կրնայ գտնել թէ՛ Բ. ամսուան Բ. շաբթուան, Շաբաթ օրուան Բ. պահուն պէտք է աւանդել Բ. Պրակ, էջ 54ի 4 դասը, Բանջարաւնցի բոյսեր:

Այսպէսով գործադրած կ'ըլլանք ինչ որ այլեւայլ առիթներով յայտարարած ենք. թէ «Ներսիս Նոր դպրոցի, կարելի պիտի ըլլայ համապատասխան դասարաններու մէջ՝ միեւնոյն օրը, միեւնոյն ժամուան, միեւնոյն դասը աւանդել ճշտուելու եւ անխախտ Գոլտոյ, Գաւառներու եւ արտասահմանի ամէն Ազգ. Վարժարաններու մէջ ուր ընդունուած է եւ կը դասախօսուի ՆՈՐ ԴՊՐՈՑը: Առկա գերբնական՝ անկարելի բան չէ, եւ շատ զեղեցիկ, շատ արդիւնաւոր դրուածիւն մ'է՛ մեր միջավայրին համար անբան ազգեցիկ ու անհրաժեշտ դրուածիւն. որքան չեն եղած ցարդ հրատարակուած կանոնագրերն ու Ծրագրերը:

Ման. — 2. Պրակին վերջին էջը գրուած ժամանակացոյցին եւ այս Դասացոյցակին ճետուելու ճեպար, Ուսուցիչները կրնան պատրաստել նաեւ Նախորդ ուՊր պրակներուն շաբաթական Դասացոյցակները: Այսպէսով կարելի պիտի ըլլայ, առաջիկայ Տարեշրջանէն սկսեալ, ճիշտ ժամանակացոյց մը գործադրել. եւ դպրոցական որոշ միօրինակ կանոնադրութեան մէջ պահել ամէն տեղ:

ԱՐ

491-99-8

7-23

ԱՌԱՋԻՆ ՇԱԲԱԹ

ԴԱՍԱՑՈՒՑԱԿ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

1. Թուարանութիւն, 1. Դաս, Ծաւալի չափերը, էջ 29:
2. Մայրենի լեզու, 1. Դաս, Մակիովիւմ Լ. ամսուան, էջ 53:
3. Բարոյագիտութիւն, 1. Դաս, Խոսակցութիւն, Պարկեշտութիւն, էջ 1:
4. Աշխարհագրութիւն, 1. Դաս, Հրահանգներ, էջ 21:
5. (Գիր*):

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

1. Մայր. լեզու, 2. Դաս, Արտասանութ. (Կեանքի Ծրագիր), էջ 54:
2. Թուարանութիւն, 2. Դաս, Ծաւալի չափերը (Շար.), էջ 29:
3. Պատմութիւն, 1. Դաս, Շնորհալի, էջ 12:
4. (Գծագրութիւն):
5. (Երգ):

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

1. Գիտութիւններ, 1. Դաս, Բարերը, էջ 44:
2. (Գիր):
3. Թուարանութիւն, 3. Դաս, Պարունակութեան չափերը, էջ 30:
4. Մայրենի լեզու, 3. Դաս, Վերլուծութիւն (Կերանուն), էջ 55:
5. (Մարմնամարզ):

ՀԻՆ ՇԱԲԹԻ

1. Մայրենի լեզու, 4. Դաս, Հրահանգներ, էջ 56:
2. Բարոյագիտ. 2. Դաս, Խոսակցութիւն, Բարոյագիտ. առողջութ. էջ 2:
3. Աշխարհագր. 2. Դաս, Երուզա (Կլիմա եւ արտադրութ.), էջ 21:
1. Թուարանութ. 4. Դաս, Պարունակութ. չափերը, (Շար.), էջ 31:
5. (Գիր):

ՈՒՐԲԱԹ

1. Պատմութիւն, 2. Դաս, Լաւորանացի, էջ 13:
2. Մայրենի լեզու, 5. Դաս, Ամալիանը՝ Գոյալանի տեղ, էջ 57:
3. (Երգ):
4. (Գծագրութիւն):
5. Թուարանութ. 5. Դաս, Պարունակութ. չափերը, (Շար.), էջ 31:

ՇԱԲԱԹ

1. Բաղաւ. Կրթութիւն, 1. Դաս, Պատասխանութիւն, էջ 8:
2. Գիտութիւններ, 2. Դաս, Բարերը (Շար.) էջ 45:
3. (Արտանութիւն):
4. (Գիր):
5. (Մարմնամարզ):

(*) Փակագծի մէջ գրուած առարկաները Նոր Դպրոցի մէջ չկան:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՇԱԲՈՒ Պ Ա Ս Ա Յ ՈՒ Ց Ա Կ

ԵՐԿՐՈՒՇԱԲՅԻ

1. Թուարան. 6. Դաս, Պարունակուք. չափերը (Շար.), էջ 32:
2. Մայրենի լեզու, 6. Դաս, Հրահանգներ, էջ 58:
3. Բարոյագիտութ. 3. Թասակց. Նիւթական առողջութ. էջ 2-3:
4. Աշխարհագր. 3. Դաս, Ամփոփում է. ամառան, էջ 22-23:
5. (Գիր):

ԵՐԵՔՇԱԲՅԻ

1. Մայրենի լեզու, 7. Դաս, Չայնաուր գրեք, էջ 59-60:
2. Թուարանութիւն, 7. Դաս, Քղզրի չափերը, էջ 32:
3. Պատմութիւն, 3. Դաս, Շարական (Առաջոց լուսոյ), էջ 14:
4. (Գծագրութիւն):
5. (Երգ):

ՉՈՐԵՔՇԱԲՅԻ

1. Գիտութիւններ, 3. Դաս, Բուսական, էջ 46:
2. (Գիր):
3. Թուարանութ. 8. Դաս, Ծանոթութեան չափերը, էջ 33:
4. Մայր. լեզ. 8. Դաս, Արտասանութ. (Ազն ու Սպուռնը), էջ 60-61:
5. (Մարմնամարզ):

ՀԻՆԳՇԱԲՅԻ

1. Մայրենի լեզու, 9. Դաս, Մասնիկներ, էջ 62:
2. Բարոյագիտութիւն, 4. Թասակցութիւն, Համեմատութիւն, էջ 3-4:
3. Աշխարհագրութիւն, 4. Դաս, Ասիոյ եզերքները, էջ 24:
4. Թուարանութ. 9. Դաս, Ծանոթութեան չափերը (Շար.), էջ 34:
5. (Գիր):

ՈՒՐԲԱԲ

1. Պատմութիւն, 4. Դաս, Խաչի սօներ, էջ 15:
2. Մայրենի լեզու, 10. Դաս, Պարզ եւ բարդ բառեր, էջ 63-65:
3. (Երգ):
4. (Գծագրութիւն):
5. Թուարանութ. 10. Դաս, Ծանոթութեան չափերը, (Շար.) էջ 34:

ՇԱԲԱԲ

1. Բաղադ. Կրթութիւն, 2. Դաս, Բարձ. եւ Մասնագ. վարժ. էջ 9:
2. Գիտութիւններ, 4. Դաս, Հողեր, էջ 47:
3. (Արտասանութիւն):
4. (Գիր):
5. (Մարմնամարզ):

ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

17

4-93

ՉԱՆՁՆԱԿԱՆ ԱՐԺԱՆԱՊԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

1. ԽՈՍՈՒԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Պարկեշտութիւն. — Մարդը ա- նասուններէն բարձր է, որովհետեւ կրնայ մտածել թէ ի՞նչ բանը բարի է, ի՞նչ բանը չար է: Եթէ հում մտի կտոր մը թողունք կատուին առջեւ, կատուն կը գողնայ: Չինք կրնար մեղադրել կատուն որ կը գողնայ, որովհետեւ ան՝ մինակ իր փորը կշտայնելուն վրայ կը խորհի, ուրիշ բան չի հասկնար: Եթէ կատուն միտը գողցաւ ու անպատիժ մնաց, շատ ուրախ կ'ըլլայ և ուրիշ անգամ նորէն կ'ընէ: Բայց մարդը այսպէս չէ: Տղայ մը եթէ ուղէ բան մը գողնալ, նախ չորս կողմը կը նայի, երբ ապահով ըլլայ թէ մարդ չի տեսներ զինքը, կը գող- նայ: Բայց գողնալէն յետոյ սիրտը հանգիստ չի մնար, միշտ կը կասկածի, ներքին ձայն մ'իրեն կ'ըսէ թէ «Գէշ բան ըրիր»: Այս ներքին ձայնին խիղճ կ'ըսուի:

Երբ տղայ մը սուտ խօսի, բան գողնայ, մէկը զըր- պարտէ, այս խիղճը կը յանդիմանէ զինքը, և տղան ինքն իրեն կը չարչարուի, եթէ ուրիշէն չյանդիմանուի՝ ալ: Ազնիւ տղու մը դէմքը միշտ ուրախ ու համար- ձակ կ'ըլլայ, ընդհակառակն՝ յանցանք գործող, սուտ ըսող, զողութիւն ընող տղու մը դէմքը միշտ կասկա- ծոտ կ'ըլլայ, միշտ խոժոռ, բարկացոտ, վախկոտ:

Այո՛, մարդ կրնայ յանցանք մը գործել, բայց աղ- նիւ մարդը անմիջապէս կը զղջայ և ինքն իրեն խօսք կուտայ ուրիշ անգամ յանցանք չգործել: Եթէ մարդ իր խղճի ձայնին չլսէ, շատ ստորին կ'ըլլայ, անասուն- ներուն կարգը կ'իջնէ: Պարկեշտ կ'ըսուի ան տղան որ կը զգուշանայ ո՛րեւէ յանցանք գործելէ, և սուտ խօ- 1

սիւր, գողութիւնը, ուրիշներու վրայ յանցանք նետելը ստորնութիւն կը սեպէ :

1. Առած. — Մեր բնաւորութեան մէջ շատ բաներ կան որ շինեցաւ է, շատ բաներ կան որ փակեցաւ է :

2. Առած. — Արդարութիւնն ու իրաւունքը փեղի առաջնորդ ընտրէ :

Զ. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Բարոյական առողջութիւն. — Բարոյական առողջութիւնը այն է որ մարդ մը ուրախ զուարթ ըլլայ, աշխատութիւնը սիրէ և կեանքէն գոհ ըլլայ :

Բարոյապէս առողջ ըլլալու համար, պէտք է աշխատել : Եթէ աղայ մը առաւօտէ մինչեւ իրիկու խաղալով անցընէ, օր մը, երկու օր, յետոյ կը սկսի ձանձրանալ, դէմքը կը դեշնայ և տխմարի դէմք կ'ըլլայ : Տղայ մը մըտք ունի, սիրտ ունի. պէտք է երկուքն ալ գործածէ, մտքովը բաներ մը պիտի սորվի, սրտովը օգտակար պիտի ըլլայ զինքը շրջապատողներուն : Երբ չգործածէ իր այս գեղեցիկ կարողութիւնները, անոնք կը տկարանան, կ'ոչնչանան : Չաշխատող աղան տխուր կ'ըլլայ, ծոյլ կը դառնայ, և տեսակ մը հիւանդ վիճակ կ'ունենայ, ամէն բանէ կը դանդաւար, ինք իրմէ գոհ չէ : Մէկ խօսքով բարոյապէս հիւանդ է : Իսկ անոնք որ կ'աշխատին, զուարթ են, անոնց միտքը ամենեւին չի հիւանդանար :

3. Առած. — Մարդ ինք իր ձեռքով կը շինէ իր ճակատագիրը կը բարձրակարգ կամ կ'իջնայ իր գործերուն համեմատ : *homo faber* :

Թ. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Նիւթական առողջութիւն. — Տղա՛քներ, լաւ հոգ տանելու էք ձեր առողջութեանը :

Զեղի շատ պարզ պատմութիւն մ'ընեմ և պիտի համոզուիք թէ ի՞նչ դէշ բան է առողջութեան վրայ չնորհելը :

Ես երկու ընկերներ ունիմ, մէկը թէեւ աղքատի դաւակ, բայց մըշտ մաքուր կը հագուէր, ինքզինքը մաքուր կը պահէր և միտակ կերակուրի ատեն բան կ'ուտէր : Միւսը, հարուստի դաւակ, բայց աղտոտ. ձեռքերը, դէմքը անմաքուր, շատ անգամ ցուրտը պատճառընելով չէր լուացուիր : Ո՛չ մըտքն կերակուրի ատեն շատ կ'ուտէր, այլ և ճաշի ատենէն դուրս ալ բաներ կը գնէր կ'ուտէր : Այս վերջին աղան շարունակ հիւանդոտ էր : Այսօր ակռաս կը ցաւի, կ'ըտէր, վաղը փորոս, միւս օրը գլուխս : Միւս աղան մըշտ քաջառողջ էր : Երկուքն ալ մեծցան : Հիմա այդ հարուստին աղան նիհար, ողորձելի, դեղնած դէմք մ'ունի, որովհետեւ ինքն իրեն հոգ չի տանիր, իսկ միւսը զօրաւոր, կայտառ կարմիր երեսներով երիտասարդ մ'է : Առաջինը մըշտ տըխուր՝ որովհետեւ հիւանդ է, երկրորդը մըշտ զուարթ՝ որովհետեւ քաջառողջ է :

4. Առած. — Երբ մարդու մարմինը առողջ ըլլայ, միտքն ալ առողջ է ըլլար :

5. Առած. — Առողջութիւնը ամենեւեմ քանակաբար բան է, պէտք է որ աղիկ պահպանուի :

Թ. ԽՍՍԱԿՅՈՒԹԻՒՆ. — Համեստութիւն. — Սիրուն մանրակէտ մը պատմեմ ձեզի՛ մտիկ ըրէք : Ատենով հարուստ կին մը շատ կը ծերանայ և ամենեւին դաւակ չ'ունենար : Այս կինը կը բնակէր իր մեծ ագարակին մէջ որուն քովը պզտիկ գեղ մը կար : Հարուստ կինը, տեսնելով որ իր օրերը մօտեցած են, միտքը կը դնէ իր բոլոր կալուածներն ու հարստութիւնը տալ այն գիւղացի աղջկան որ ամէնէն համեստն է :

Ուստի օր մը լուր կը զրկէ գիւղին բոլոր աղջիկներուն և զանոնք իր տունը կը հրաւիրէ՝ ուրախ ժամանակ անցընելու, և կ'իմացնէ թէ որո՛ւն որ հաւնի, իրեն ժառանգ պիտի ընտրէ: Գիւղին բոլոր աղջիկները կուգան, շատերը գեղեցիկ, գոյնզգոյն շրջազգեստներ հագած, գլուխնին սիրուն գլխարկներ, գլխարկներուն վրայ գոյնզգոյն փետուրներ և արուեստական ծաղիկներ: Ամէնքն ալ սրահին մէջ մտած ժամանակ, կ'երթան մեծ հայելին առջեւ՝ ինքզինքնին կը դիտեն ու նազելով կը պտըտին: Ասոնց հետ, ամէնուն ետեւը կայնած էր Վարդուհի: Միջանառակ, չէկ մազերով սիրուն աղջիկ մը, որ հագած էր պարզ շրջազգեստ մը, գլուխը դրած էր հասարակ գլխարկ մը: Վրան դեռ նոր քաղուած վայրի կապոյտ ծաղիկներու պզտիկ փունջ մը կար, Վարդուհի չէր համարձակիր հայլին մօտենալ, կ'ամչնար, կը դիտէր իր սիրուն ընկերները, բայց չէր նախանձիր, իսկ անոնք իր երեսն անգամ չէին նայիր. այնքան խեղճ հագուած էր:

Հարուստ տիկինը կը պտըտէր աղջիկներուն մէջ՝ ամէնուն հետ քաղցրութեամբ կը խօսէր: Երբ Վարդուհին առջեւն եկաւ, տեսաւ որ խեղճ աղջիկը ամչնալէն կարմրեցաւ, շփոթեցաւ: Տիկինը կը ճանչնար զայն արդէն, շատ անգամ գիւղին մէջ պտըտած ատեն, տեսած էր որ անիկա գառնուկները արածելու կը տանի: Ամէն մարդ գիտէր որ անիկա հովիւին աղջիկն է և ամէն մարդ կը գովէր Վարդուհին: Տիկինը բոլոր աղջիկներուն մէջ ամէնէն համեստը Վարդուհին գտաւ, ձեռքը անոր երկնցուց, գրկից, համբուրեց զայն և ըսաւ բարձր ձայնով, «Աղջիկս, իմ ժառանգորդս դուն պիտի ըլլաս»,

6. Առած. — Այն որ համեստութեամբ ինքզինքը կը ծածկէ, ամէնէն արժանաւոր մտքով է:

5. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Տգէս ըլլալն ամօր է. — Ատենով աղէկ դպրոցներ չկալին ու կանոնաւոր բաներ ալ չէին սորվեցներ այն ժամանակ: Բայց հիմա որ ամէն տեղ դպրոցներ կը գտնուին, տղու մը համար ամենամեծ ամօթ է եթէ գրել-կարդալ չսորվի: Ի՞նչ գործի մէջ ալ մտնենք, գրել կարդալ պէտք է, անոր միջոցաւ թէ՛ աւելի կը շահնք, թէ՛ աւելի յարգ ու պատիւ կը ստանանք: Գիտուն մարդիկ կան որ մեծ անուն հանած են: Այս մարդիկ, կրնանք ըսել թէ, հազարաւոր ոսկի ունեցողներէն աւելի հարուստ են: Եւ իրա՛ւ, չափազանց հարուստ մէկը կրնայ օր մը յանկարծ իր հարստութիւնը կորսնցնել, օրինակ հրդեհ մը կը պատահի և ունեցած չունեցածը կ'այրէ, բայց գիտունը ո՛ւր որ երթայ, ո՛ւր ալ գտնուի, իր խելքով պատուաւոր վիճակ մը կ'ունենայ:

7. Առած. — Մարդու բոլոր արժանիքը իր մտքին մէջն է:

8. Առած. — Աւելի արեւի ք արիւս ըլլալ, քան սգէս. արիւսը քանի մը բակերի գրկուած է, գորով օր մը կրնայ ձեռք բերել, սգէսը աւելի՛ կարեւոր բակերի գրկուած է:

6. ԽՍՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Միշտ եշմարտախօս ըլլալու է. — Աւելի ամօթ ու զզուալի բան կ'այ՛ քան սուտ խօսիլը: Տղայ մը որ սուտ կը խօսի, պատիւ չունի. տղայ մը որ միշտ ճշմարիտ կը խօսի, ամէնէն ընտիր՝ ամէնէն ազնիւ տղան է:

Ուսանիկներն, Ամերիկացի մեծ զօրավարը, իր կեանքին մէջ ընաւ սուտ չէ խօսած, նոյն իսկ ձեղի պէն պզտիկ տղայ եղած ատենը:

Օր մը իր հայրը պզտիկ կացին մը տուած է եղեր

իրեն : Ուաշինկթըն պարտէզ իջնելով՝ կ'երթայ ծառի մը բունին քանի մը հարուած կուտայ, այնպէս որ ծառը քիչ մը կը վնասուի : Իրիկուան դէմ, հայրը պարտէզին մէջ պորտած ժամանակ, կը տեսնէ վնասուած ծառը, սաստիկ կը բարկանայ և կը հարցնէ թէ ո՞վ ըրաւ : Տղան շատ կը վախնայ, բայց չ'ուզեր սուտ խօսիլ, կ'ըսէ հօրը թէ՛ ես ըրի : Հայրը՝ տեսնելով տղուն ճշմարտախօսութիւնը՝ կը ներէ անոր :

9. Առած. — Բնաւ սուս չպիտի խօսիս :

Յ. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Պէտք է օգտակար ըլլալ. — Այն մարդը որ բնաւ օգուտ մը չունի ուրիշներուն, շատ ուշինչ մարդ է : Ամէն մարդ պէտք է գործ մ'ունենայ որ այդ գործով բան մը շահի : Այն աղքատիկ տղան որ փողոցներէն երկաթէ դամբ կտորներ կը ժողվէ որ ծախէ ու բան մը վաճակի, աւելի աղէկ՝ աւելի օգտակար է, քան այն տղան որ ո՛չ արհեստ ունի, ո՛չ գործ : Մեծ փիլիսոսիայ մը՝ տեսէք ի՞նչ ըսած է : «Տղա՛քներ, ձեզմէ ամէն մէկուն աշխատութեան բաժին մը կայ : Ի՞նչ որ ալ ըլլայ ձեր աշխատութիւնը, պէտք է ջանաք օգտակար ըլլալ, աղէկ բաներ ընել :

«Չեր գործին մէջ հաւատարիմ, ճշմարտախօս եղէք և ձեր մարդկային պարտականութիւնը կատարեցէք :

«Օգտակար ըլլալ. աւասիկ այն պէտք է ըլլայ ձեր կեանքին նպատակը : Ամէն մարդ կրնայ օգտակար ըլլալ, ըլլա՛յ հարուստ, ըլլա՛յ աղքատ, ըլլա՛յ գիտուն, ըլլա՛յ սոգէտ» :

10. Առած. — Մեկուն բեռ մի՛ ըլլաք :

11. Առած. — Ո՞վ որ ուրիշներուն օգտակար կ'ըլլայ, ինք իրեն ալ օգտակար կ'ըլլայ :

Տ. ԽՍՏԱԿՑՈՒԹԻՒՆ. — Պէտք է ինքզինքը ուղղել. — Օրը օրին պշխատելով՝ դուք ամսէ ամիս, տարուէ տարի աւելի կեւացի կ'ըլլաք : Չեր մարմինը որ տկար է, հետզհետէ կը զօրանայ, որչափ մարմնամարդ ընէք, խաղեր խաղաք : Այսպէս ալ երբ այսօր աղէկ բան մը կ'ընէք, վաղը կ'ուղէք աւելի աղէկ բան մը ընել, հետզհետէ կը վարժուիք : Այսօր սխալ մը կը գործէք, կը զղջաք, վաղը չէք ուզեր այդ սխալը ընել, այս կերպով օր օրի ինքզինքնիդ կ'ուղղէք : Կուգայ օր մը՝ որ բարի բաներու վարժուած կ'ըլլաք և մինակ ուղիղ բաներ կ'ընէք :

Ինչ բանի որ վարժուիք ձեր պղտիկ հասակէն, ան կ'ըլլայ ձեր բնաւորութիւնը երբ մեծնաք :

12. Առած. — Սովորաբար ինձ քերորդ բնութիւն :

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԻՆՆԵՐՈՐԿ ԱՄՍՈՒԱՆ

Երբ կը զգանք որ գէշ բան մ'ըրինք, կը ցաւինք, Մեր ինքզն մեզի կ'իմացնէ թէ մի բանը պարկեշտ է, մի բանը ոչ : Ո՛րչափ կրնանք, աշխատելու ենք որ թէ հողիով թէ մարմինով առողջ ըլլանք :

Եթէ միշտ աշխատինք եւ ուրիշներուն համար միշտ բարի ըլլանք, այն ատեն մեր օրերը զուարթ ու երջանիկ կ'անցընենք : Անխաղաւ ենք սոգէտ մնալէ, սորվելու ենք շատ բան, ան է մեր հաստատուն հարստութիւնը : Սիրենք միշտ ճշմարտութիւնը եւ աշխատինք օգտակար ըլլալ մեր ձնողքին, մեր բարեկամներուն, մեր քաղաքին : Եթէ մէկը ցուցնէ մեր սըլ խաղները, անմիջապէս ուղղելու ենք զանոնք : Միշտ պէտք է ինքզինքնիս շտկելու աշխատինք :

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. — Կրթութիւնը երեք աստիճան է, նախնական, երկրորդական եւ բարձրագոյն:

2. — Ամէն զազայի մէջ կան նախակրթարաններ որոնք երկու աստիճան են. Տարրական (խորհասկի) եւ Միջնակարգ (րիչսիյի):

3. — Սանճագներու մէջ կայ, ասոնցմէ զատ, նաեւ բարձրագոյն նախակրթարան (խսսիյի):

4. — Վիլայեթներու մէջ ալ, աս երեքէն զատ, կան Երկրորդական վարժարաններ:

5. — Նախակրթարաններու մէջ կ'աւանդուին թուրքերէն լեզու, եւ գրականութիւն, բարոյական եւ քաղաքացիական կրթութիւն, ընթերցում, գիր, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, օրէնսգիտական եւ տնտեսագիտական ծանօթութիւններ, բնական, բնագիտական եւ չափագիտական ուսումներ, երկրագործական, առողջաբանական եւ ճարտարարուեստական սկզբունքներ, ձեռնական աշխատութիւններ, գծագրութիւն, երաժշտութիւն, մարմնամարզ եւ ասեղնագործութիւն:

6. — Երկրորդական վարժարաններու մէջ կ'աւանդուին նաեւ օտար լեզուներ՝ ֆրանսերէն, անգլիերէն ինչպէս եւ հայերէն, յունարէն, եւ այլն:

7. — Բարձրագոյն կրթութիւնը կ'աւանդուի մասնագիտական վարժարաններու մէջ:

1. Կրթութիւնը բանի՞ ստիճան է: — 2. Գազներու մէջ ի՞նչ աստիճանի դպրոցներ կան: — 3. Սանճագներու մէջ: — 4. Վիլայեթներու մէջ: — 5. Նախակրթարաններու մէջ ի՞նչ ուսումներ կ'աւանդուին: — 6. Երկրորդական վարժարաններու մէջ ի՞նչ լեզուներ կ'աւանդուին: — 7. Բարձրագոյն կրթութիւնը ո՞ր դպրոցներու մէջ կ'աւանդուի:

2. ԴԱՍ. — ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԵՒ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆՆԵՐ

1. — Պետական այլեւայլ վարժարանները հաստատուած են՝ արհեստներու, արուեստներու եւ գիտութեանց բարձրագոյն ճիւղերը աւանդելու համար: Ասոնք են.

1. Զինուորական վարժարան (Հարպիյե մեքթեպի):

2. Քաղաքային վարժարան (Միլիյե մեքթեպի):

3. Իրաւագիտական վարժարան (Հոգուզ մեքթեպի):

4. Զինուորական բժշկ. վարժ. (Թրպիյեի Շահակ):

5. Քաղաքային բժշկական վարժ. (Թրպիյեի միլիյե):

6. Երկրագործական վարժարան (Զրասք մեքթեպի):

7. Սնամանաբուժական վարժ. (Պայքար մեքթեպի):

8. Զինուորական-Երկրաչափական վարժարան (Միւնեսխիսակեի ասֆիյե):

9. Քաղաքային-Երկրչփին. վարժ. (Հեկեկեի միլիյե):

10. Վարժապետանոց (Տար-իւշ-մուալլիմի):

11. Որբանոց (Տար-իւշ-շեֆազա):

12. Գեղարուեստից վարժարան (Սանաի մեքթեպի):

13. Համիտիյեի առեւտրին. վրժ. (Համիսիյե քիճարեք):

14. Նաւային վարժարան (Պահրիյե մեքթեպի):

15. Համբերու, կոյրերու վրժ. (Տիլիզ վիւան մեքթեպի):

16. Աշխրէթներու վարժարան եւ այլն:

2. — Ինչպէս տեսանք (Ը. Պրակ, էջ 11) Պետութեան ամէն կարգի դպրոցները կախում ունին Հանրային Կրթական նախարարութենէն:

3. ԴԱՍ. — ԱԶԳԱՑԻՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. — Ամէն հպատակ ազգեր ունին նախակրթարան վարժարաններ ուր կ'աւանդեն իրենց կրօնքն ու լեզուն: Այսպէս, մինք ունինք եկեղեցիներու կից հաստատուած թաղային վարժարաններ որոնց ծախքը կը հողայ թաղային սնտուկը (ժողովուրդին նուէրով, աշակերտներու թոշակներով, եւ այլն):

1. Որո՞նք են բարձրագոյն վարժարանները: Ի՞նչ կ'աւանդուին անոնց մէջ: — 2. Պետութեան ամէն կարգի դպրոցներու վրայ ո՞ր կը հսկէ:

2. — Ասոնք կը կառավարուին Թաղ. Խորհուրդներու կողմէ ընտրուած Հոգաբարձուներով, բայց Թուրքիոյ Հայ վարժարաններու կրթական ուղղութիւնը կուտայ Պատրիարքարանի Ուսումնական Խորհուրդը, որ կ'ընտրուի Ազգ. Վարչութեան կողմէ և իր հրահանգները գործադրել կուտայ նոյն Հոգաբարձութիւններուն:

3. — Ուսումն. Խորհուրդին պաշտօնն է կրթական Ծրագիր ու կանոնագիր հաստատել, Տնօրէններն ու Դասատուներն ընտրել, դասագրքերը որոշել, դպրոցներու կանոնաւորութեան հսկել, տարուէ տարի շրջանաւարտ եղողներուն վկայագիր տալ, նոյնպէս ուսուցչական ընտրելիները քննել և անոնց վկայագիր տալ:

4. — Ուսուցիչները կ'ըլլան չորս աստիճան.

Ա. Օգնական Ուսուցիչ կամ Ուսուցչուհի:

Բ. Դաստիարակ » » »

Գ. Օգնական Մասնագէտ:

Դ. Մասնագէտ:

5. — Պոլսէն թէ Գաւառներէն, Թաղային վարժարաններու Հոգաբարձութիւնները ամէն տարի պարտաւոր են կեդր. Ուսումն. Խորհուրդին զրկել իրենց վարժարանին ուսումնական վիճակացոյցը՝ նշանակելով անշակերտներուն ու դասատուներուն թիւը, տարեկան ծախքերը, եւ այլն:

1. Հպատակ ազգեր ի՞նչ կարգի վարժարաններ ունին եւ ի՞նչպէս կը հոգան զանոնք: — 2. Թաղային վարժարաններ ո՞ր կը կառավարէ: Իսկ կրթական ուղղութիւնը ո՞ր կուտայ: — 3. Ի՞նչ է Ուսումն. Խորհուրդին պատշոնը: — 4. Ազգ. վարժարաններու ուսուցիչներ բանի՞ ստիճան են: — 5. Դպրոցներու տարեկան վիճակացոյցը ո՞ր կը պատրաստէ եւ որո՞ւ կը զրկէ:

4. ԳԱՍ. — ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԼՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. — Ժողովուրդին մէջ ուսումն ու կրթութիւնը տարածելու կը նպաստէ տպագրութիւնը, այսինքն գիրքեր, տետրակներ, հանդէսներ, լրագիրներ, եւ այլն տպելու գործը:

2. — Ասոր համար կան տպարաններ որոնք մասնաւոր արտօնութեամբ կը հաստատուին: Ամէն Օսմանեան հպատակ կրնայ տպարան ունենալ՝ հաստատուած օրէնքներուն համաձայն՝ բաւական է որ պարկեշտ, վստահելի և հաւատարիմ ըլլայ:

3. — Տպագրական Տեսչութիւնը կը հսկէ տպարաններու և լրագիրներու վրայ, յատուկ քննիչներու միջոցաւ, որոնց պաշտօնն է տպուելիք սրբուէ գիրք կամ լրագիր անշուքէ կարգալ:

4. — Թուրքիոյ մէջ ապրող ամէն ազգի ժողովուրդներ կը հրատարակեն իրենց լեզուով գրքեր, գլխաւորապէս ու գիտական հանդէսներ (տետրակի ձեւով լրագիր) և օրայթերթեր, եւ այլն, որոնք աժան գնով կը ծախուին և ամէն մարդ կը կարդայ ու կ'օգտուի անոնց պարունակութեանն:

5. — Լրագիրներու պարունակած նիւթերն են առեւտրական, անտեսական, արհեստական, քաղաքական լուրեր, որոնցմէ կ'իմացուի թէ աշխարհի այլեւայլ կողմերն ի՞նչ նորութիւններ կը պատահին, նոյնպէս կրօնական, բարոյական, գիտական, ընկերական և գեղարուեստական նիւթերու վրայ յօդուածներ, եւ այլն: Ամէն դասակարգէ մարդիկ իրենց յարար լրագիրներ կը կարդան: Դպրոցական տղաք ալ կ'ունենան իրենց յարմար լրագիրներն ու հանդէսները:

6. — Լրագիրներէն զատ, ժողովուրդին կրթութեան նպաստող միջոց մ'է Թատրոնը ուր կենդանի կերպով կը ներկայացուին այլեւայլ խաղեր ու տեսարաններ, այլեւայլ ժամանակներու դէպքեր ու դէմքեր, իրենց լեզուով ու տարազով: Թատրոնի մէջ ներկայացուած խաղերը կ'ըսուին Թատրերգութիւն, իսկ անոնց մէջի խաղերը կատարողներն ալ կը կոչուին դերասան:

1. Ի՞նչ օգոտ ունի տպագրութիւնը: — 2. Ո՞ր կրնայ տպարան ունենալ: — 3. Ի՞նչ բանի կը հսկէ Տպագրական Տեսչութիւնը: — 4. Ի՞նչ բանի կը սպուին տպարաններու մէջ: — 5. Ի՞նչ նիւթերու վրայ կը գրուի լրագիրներու մէջ: — 6. Ժողովուրդին կրթութեան նպաստող ուրիշ ի՞նչ բաներ կան:

ՀԱՅ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

1. ԳԱՍ. — ՇՆՈՐՀԱԼԻ

1. Ս. Ներսէս Շնորհալի. — Գրիգորին Գ. Պահլաւունի Կաթողիկոսին կրասեր եղբայրն է Ս. Ներսէս (1102—1172) որ իր սրբասէր վարքին համար՝ կոչուեցաւ Շնորհալի: Ներսէս իր եղբոր մահէն երեք ամիս առաջ, անոր ձեռքով բարձրացաւ Կաթողիկոսական աթոռը:

2. Ս. Ներսէս Շնորհալի ճամբորդութեան մ'առնելով Մամրատիա (Միսիս) քաղաքը Կիր Մանուէլ կայսեր Ալեքսանդրին հետ ճանչուողութիւն ընելով՝ Հայ և Յոյն եկեղեցիներուն միջեւ գոյացած տարաձայնութեան վերջ տալու փորձ մ'ըրաւ: Ալեքս. լսած ըլլալով Շնորհալին համբաւը՝ իրեն հետ կրօնական խնդիրներու վրայ խօսակցեցաւ և խնդրեց որ Հայ եկեղեցիին դաւանութիւնն իրեն գրով տայ: Շնորհալին ասանկ երեւելի անձի մը ինքնաշարժ առաջարկութիւնը գրով տուաւ, զոր Ալեքս անձամբ Կ. Պոլիս Մանուէլ կայսրին ու Միքայէլ Պատրիարքին տարաւ: Կայսրը, որ ի բնէ կրօնական խնդիրներու մեծ մտադրութիւն ունէր, Շնորհալին թղթէն շարժած՝ տարաձայնութեան բուն պատճառները քննութեան տակ ձգեց: Ուստի Սմբատ Հայ պաշտօնատարին ձեռքով Գրիգորին Կաթողիկոսին թուղթ մը ղրկեց:

3. Սակայն կայսեր նուիրակը դեռ Հռոմիցա չհասած, Գրիգորին Կաթողիկոսը մեռած ըլլալով, իրեն յաջորդած էր Ս. Ներսէսը (1166): Թէորիանոս խմատասէրը Շնորհալին քով եկաւ հաւատքի խնդիրներու վրայ խօսելու: Այս խօսակցութեան արդիւնքը Շնորհալին Թէորիանոսի ձեռքով Մանուէլ կայսրին ղրկեց:

Կայսրը՝ Հայոց ղրկած թղթին վրայ Կ. Պոլիս ժողով մը գումարեց ու ինք կէտերու վրայ առաջարկութիւն մը դարձեալ Թէորիանոսի ձեռքով Շնորհալին ղրկեց: Շնորհալին, այս առաջարկութիւնը խորհրդակցութեան ղենելու համար, մինչ ժողով գումարելու կը պատրաստուէր, վախճանեցաւ 1173ին: Ո՛չ միայն Հայերը, այլ և Յոյներն ալ սգացին այս աննման հայրապետին մահը:

4. Ս. Ներսէսին յաջորդեց իր եղբորորդին, Գրիգոր Կ. Տղայ, որ 1179ին Հռոմիցա ժողով գումարեց: Ժողովին ներկայ գտնուեցան Աղուանից Կաթողիկոսը, Ասորոց Պատրիարքին պատգամաւորները, երեսուն և մէկ Եպիսկոպոս ու բազմաթիւ եկեղեցականներ:

1. Ո՞ր է Ներսէս Շնորհալի: — 2. Ճամբորդութեան մը ասեմուն՝ հանդիպեցաւ: Շնորհալին ի՞նչ տեսաւ բուրբ ցիր Մանուէլ կայսրին: — 3. Թէորիանոս ինչո՞ւ եկաւ Ներսէսին քով: Ե՞րբ վախճանեցաւ Ներսէս: — 4. Ո՞ր յաջորդեց իրեն:

2. ԳԱՍ. — ԼԱՄԲՐՈ ԱՅԻ

5. Ս. Ներսէս Լամբրոսացի. — Հռոմիցայի ժողովին զարդերէն մէկն էր Ս. Ներսէս Լամբրոսացին, Տարսնի Արքեպիսկոպոսը, ծնած 1153ին բարեպաշտ ու ազնուական տոնմէ: Հայրն էր Օշին Լամբրոնացի ու մայրն ալ Շահանդուխտ (Ներսէս Շնորհալին եղբորն աղջիկը): Լամբրոնացին ժողովականներու առջեւ իր խօսած սքանչելի ատենաբանութեան մէջ շատ ճարտարութեամբ ցուցուց որ Հայ եկեղեցիի մասին գոյութիւն ունեցած տարաձայնութիւնը անհիմն է: Ժողովին որոշումը նամակով մը կայսրին ղրկուեցաւ: Բայց պատգամաւորները դեռ Պոլիս չհասած՝ Կիր Մանուէլ կայսրը մեռաւ: Այնուհետեւ երկու ազգերու միջեւ եղած առաջուան տարաձայնութիւնը դարձեալ արթնացաւ:

Ե. Ներսէն Շնորհալիին ու Ն. Լամբրոնացիին գործերը — Այս երկու Ս. Հայրապետները Հայ. եկեղեցիին զարդերէն են. գրած են բազմաթիւ գիրքեր ու Շարականներ: Շնորհալիին ծանօթ Շարականներն են «Այսօր անձառ», «Աստուած անեղ», «Առաւօտ լուսոյ», «Աշխարհ ամենայն», «Արարչական», «Նորասեղծեալ», «Նորահրաչ», եւ այլն: Լամբրոնացին ալ ունի Շարականներ, ինչպէս՝ «Այսօր յարեալ» որ Չատկի առաւօտ կ'երգուի:

Ծ. Ո՞վ է Լամբրոնացի Ներսէր, եւ ինչո՞վ նշանաւոր եղաւ Հռոմկալի ժողովին մէջ: — **Ծ.** Շնորհալիին ու Լամբրոնացիին ի՞նչ շարականներ գրած են:

3. ԴԱՍ. — ՇԱՐԿԱՆՆԵՐ

Յ. Շնորհալի Ս. Հայրապետին ամէնէն ծանօթ Շարականն է Առաւօտ լուսոյ, այլուքենի 36 տառերով սկսող համարներով, որուն եղանակը կ'արժէ որ սորվինք:

Առաւօտ լուսոյ,
Արեգակն արդար,
Առ իս լոյս ծագեալ:

Բղիսունն ի հօրէ
Բղիսեա՛ ի հողւոյս,
Բան քեզ ի հաճոյս:

Գա՛նձդ ողորմութեան,
Գա՛նձիդ ծածկելոյ
Գտող զիս արա՛:

Դուռն ողորմութեան,
Դաւանողին բա՛ց
Դառեցո՛ վերնոց:

Երբեակ միութիւն,
Եղեղց խնամող,
Եւ ինձ ողորմեա՛:

Չարթի՛ր, Տէ՛ր, յօգնել,
Չարթո՛՛ զիս թըմբեալս,
Չուարթնոց նըմանիլ:

Է՛դ, հայր անսկիզբն,
Է՛կից որդի՛,
Է՛ միշտ սուրբ հօգի, եւ այլն:

Զ. Ո՞վ գրած է «Առաւօտ լուսոյ» շարականը եւ քանի՞ համար է:

4. ԴԱՍ. ԽՈՉԻ ՏՕՆԵՐ

Տ. Խաչվեաց. — Երբ Կոստանդիանոս կայսրին մօրը՝ Հեղինէի՛ կրօնասիրական ջանքով Ս. Խաչը գտնուեցաւ Երուսաղէմի մէջ, Մակար՛նու Պատրիարքը Ս. Խաչը բարձրացուց. ժողովուրդը ջերմեռանդութեամբ երկրրպագեց անոր: Այս բարձրացումը կոչուեցաւ Խաչվեաց:

Ծ. Քրիստոսի 614 թուականին, Պարսից Խոսրով Բ. թագաւորն Երուսաղէմը նուաճելով՝ Ս. Խաչը գերի տարուեցաւ: Հերակլ կայսրը, 627 Սեպտեմբեր 14ին, Ս. Խաչը վերադարձուց մեծ հանդէսով ու դնել տուաւ Ս. Երուսաղէմի մէջ: Այն ատեն սահմանուեցաւ Խաչվեացի տօնը կատարել ամէն տարի:

Պ. Հայերն ալ ընդունեցին այս տօնը: Իսահակ Զորափորեցի կաթողիկոսը երգեց Խաչի Շարականները, ինչպէս «Որ զանարատ բաղուկս քո» եւ այլն:

Է. դարուն ընդունուած է Ս. Աստուածածնի վերափոխման տօնը:

Ա. Խաչվեացի արարողութիւնն իրիկուան ժամերգութեան ատեն կը կատարուի: Եպիսկոպոսը կամ քահանաներէն երիցագոյնը՝ զգետաւորուած, քահանաները շուրջառով ու դպիրները շապիկներով, Ս. Խաչով ու

Ս. Աւետարանով, վառ մոմերով թափոր կ'ելլէ: Տա-
ճարին չորս կողմը բարձրացնելով խաչը՝ կ'օրհնէ աշ-
խարհին չորս կողմերը, եկեղեցական պաշտօնեաները,
ժողովուրդը, վանքերն ու բոլոր բարեպաշտական ու
մարդասիրական հաստատութիւնները:

Տ. Խաչվերացի սօճը ի՞նչ բանի յիշատակ է: — 9. Ե՞րբ հաս-
տատուեցաւ այս սօճը: — 10. Ո՞ր Կաթողիկոսին օրով այս սօճը
բնդուեա՞ծ է մեր եկեղեցին: — 11. Ի՞նչպէս կը սօճենք Խաչվերացը:

5. ԳԱՍ. — ԽԱՉԻ ՏՕՆԵՐ (Շար.)

12. Դիւս խաչ. — Այս տօնը կը կատարուի ի յի-
շատակ Հեղինէ թագուհիին Ս. Երուսաղէմի մէջ՝ Ս.
Խաչը գտնուելուն: Ս. Խաչը գրուեցաւ Ս. Յարութիւն
տաճարին մէջ և սահմանուեցաւ ամէն տարի տօն կա-
տարել, Խաչվերացի եօթներորդ կիրակին:

13. Արեւում Ս. Խաչի. — 351ին, Գողգոթայէն դէպքի
Զիթենիներու լեռը, երկնքի վրայ կ'երևուի Ս. Խաչը,
նոյն սքանչելի երևումը կը տեսէ քանի մը ժամ: Երու-
սողէմի Կիւրեղ եպիսկոպոսը այն ատեն Ս. Խաչի պատ-
մութիւնը կը գրէ ու կը զրկէ Կոստանդ կայսրին:

Ս. Խաչի երևումը կը կատարուի Զատիկի Ե. կիրակին:

14. Վարագայ Ս. Խաչ. — Ս. Հովսիփոսեան կոչուե-
րէն ամանք բնակեցան Վարագայ լեռն, ուր հալածան-
քի երկիւղէն թողած էին Կենաց Փայտի՝ Ս. Խաչին՝ մէկ
կտոր: Թողելի անուն ձգնաւորն, որ Վարագայ լեռան
գազաթը կ'ապրէր, տեսիլքին մէջ տեսաւ որ տասներ-
կու լուսեղէն սիւնով տաճար մը շինուելը է լեռան քա-
րաժայռին ծայրն, ու մէջտեղն ալ Ս. Խաչի նշանը որ
յանկարծ բարձրանալով կ'երթայ տաճարին սեղանը:

Ճգնաւորն եկեղեցի կը մտնէ ու հաւատացեալ ժողո-
վուրդն յանոր հետ կ'երկրպագէ Ս. Խաչին:

15. Այն ատեն (653 թուականին) Ներսէս Գ. Շինող
Կաթողիկոսը Խաչափայտի մէկ մասին այս հրաշալի
յայտնութիւնը լսելով՝ կ'որոշէ տարուէ տարի տօն կա-
տարել, ու ինք՝ Ներսէս՝ պռաջին անգամ կ'երգէ «Նշա-
նաւ ամենայալթ Խաչիդ քո Բրիտոս» շարականը:

16. Վարագայ Ս. Խաչի Տօնը Խաչվերացի Տօնէն
տասնընից օր ետքը եկող կիրակին կը կատարուի, և
մեր եկեղեցիին միայն յատուկ է:

12. Ի՞նչ բանի յիշատակ է Գիւս Խաչի Տօնը: — 13. Երեւման
Քաչի Տօնը ի՞նչ կը յիշեցնէ: Ո՞ր գրեց Ս. Խաչի երեւման պատմու-
թիւնը: — 14. Վարագայ Խաչի Տօնին վրայ ի՞նչ աւանդութիւն
կայ: — 15. Ո՞ր Կաթողիկոսին օրով եղած է այդ սեսիլք կամ
յայտնութիւնը, ո՞ր բուսական յօրինեց Ներսէս
Գ. Շինող: — 16. Ե՞րբ կը կատարենք Վարագայ Խաչի Տօնը:

6. ԳԱՍ. — ՀԱՅԵՐԸ ԺԲ.—ԺԳ. ԳԱՐԵՐՈՒՆ

645
640

17. Արեւմտեան ազգեր. — Կրօնական նպատակով
ԺԱ. դարէն սկսեալ դէպքի Արեւելք կուգային Լատին
ժողովուրդներ, որոնց հետ յարաբերութիւն ունեցան
Փոքր Ասիոյ կողմի (Կիլիկիոյ) Հայերը: Այս բանին Արե-
ւելեան Հայերը կը հակառակէին:

18. Սսի Գ. ժողովը. — Յովհաննէս Է. Կաթողի-
կոսին յաջորդած է Կոստանդին Ա. (1220—1268): Այս
Կաթողիկոսին ու Անտիոքի Պատրիարքին միջեւ Աթո-
ուի գլխաւորութեան նկատմամբ վէճ մը ծագեցաւ: Խա-
չակիրներու ատեն, Լատիններն Անտիոքի մէջ պատրիար-
քութիւն մը հաստատած էին, և որովհետեւ ի սկզբան
Կիլիկիա Անտիոքի պատրիարքութեան կը վերաբերէր,

Անտիոքի Պատրիարքն իր իրաւաստքիւնը Հայոց Կաթողիկոսին վրայ ալ բնդարձակել ուզեց. բայց չյաջողեցաւ :

Նոյն միջոցին (1243), քանի մը եկեղեցական խնդիրներու համար, Սսի մէջ ժողով գումարեցին :

19. Կոստանդին Բ. — Լեւոն արեւմտեաններուն շատ յարած էր. այս նպատակաւ, 1307ին, Սիւս դարձեալ ժողով գումարուեցաւ որուն ներկայ գանուեցան նորընտիր Կոստանդին Բ. Կաթողիկոսը, Մեթրապոլիաներ, Եպիսկոպոսներ, Վանահայր վարդապետներ եւայլն : Ժողովը կրօնական քանի մը որոշումներ տուաւ զոր մերժեցին Արեւելեան Հայերը : Եւ որովհետեւ ժողովին որոշումներուն գործադրութիւնը կը պահանջուէր, մեծամեծ շփոթութիւններ ծագեցան :

17. Արեւեեան Լասին ազգեր ինչո՞ւ կուզային Արեւելք, ո՞ր դարուն սկսաւ Խաչակրութիւնը : **18.** Կոստանդին Ա. ո՞ր Կաթողիկոսին յաջորդեց : **19.** Ի՞նչ խնդիր կար Կոստանդինի օրով : **20.** Ի՞նչ բռն է իրաւաստքիւն : **21.** Ի՞նչ գումարուեցաւ Սիսի ժողովը : **22.** Ի՞նչ խնդիրի համար նոր ժողով եղաւ Սիսի մէջ : Ի՞նչո՞ւ Եփրոսիմներ ծագեցան :

7. ԳՍՍ. — ՀԱՅԵՐԸ ԺԳ.—ԺԵ. ԳԱՐԵՐՈՒՆ

1. Ունիքոսներ. — Այս դառն շփոթութեանց միջոցին, Յովհաննէս ԻԲ. Պապին կողմէ Դոմինիկեան կարգէն Բարթոլոմէոս Բոլոնիացին, իբրեւ Մարաղա քաղաքին եպիսկոպոս, Ատրպստական զրկուեցաւ : Բարթոլոմէոս յաջողեցաւ իրեն աշակերտներ ունենալ, որոնց մէջէն էր Յովհաննէս Բոնեցիլն, ու կազմել միաբանութիւն մը որ կոչուեցաւ Ունիքոսներ կամ Միաբանող եղբայրներ : Այս միաբանութիւնը քիչ ատենէն զանազան տեղեր, մինչեւ իսկ Թաթարիստանի ու Խրիմի Հայերուն

մէջ, վանքեր ու եկեղեցիներ շինեց, և Թէոդոսիա քաղաքը վարժարան մը բացաւ : Գրէթէ երեք դարու չափան կողմերը Հռովմէական եկեղեցիին յարողներուն քառողիչներն այս միաբանութենէն էին :

21. Որոսնեցիկն ու Տաթեւացիի. — 1. Անոնց հաւատածաւարութեան մեծ արգելք եղան Յովհան Որոսնեցիկն ու մանաւանդ Գրիգոր Տաթեւացի : Յակոբ Բ. Կաթողիկոսը, Ունիքոսներուն կողմը յարած ըլլալուն համար, ակտուէն ձգուեցաւ :

2. Յովհան Որոսնեցիկն Որոսն զաւառի Վաղանգն գեղը ծնած է, Իւանէի որդին էր, աշակերտ Եսայի Նչեցւոյն : Նչեցիկն(*) գրած է շատ գիրքեր :

3. Գրիգոր Տաթեւացիին հայրը Արճէշցի էր, բայց ինք ծնաւ Վայոց Ձոր, 1340ին. Տաթեւացի կոչուեցաւ երկար ատեն Սիւնեաց Տաթեւ վանքը բնակելուն համար : Որոսնեցիկն մահէն ետքը, անմիջապէս ուսուցիչ ու վարդապետ կարգուեցաւ Տաթեւացիին, և ո՞չ մէկը իրմէ աւելի յաջողեցաւ Ունիքոսներու յարձակումներուն դիմադրել :

4. Տաթեւացիին գրած է «Հարցնանց-գիրք» կամ «Հասոր-հարցնանց» կոչուած գիրքը : Տաթեւացիին իր բազմաշխատ կեանքը կնքեց 1411ին, գրեթէ 71 տարեկան :

20. Ի՞նչ բռն է Ունիքոս : Ո՞ր զրկեց Ունիքոսները : Մինչեւ ո՞ր տարածուեցան եւ ի՞նչ բրին Ունիքոս կաշուած կրօնականներ :

21. — 1. Ի՞նչ բանի դէմ մատուեցան Որոսնեցի Յովհան եւ Տաթեւացի Գրիգոր : 2. Ո՞ր է Յովհան Որոսնեցիկն : 3. Ո՞ր ցեղէ սերած է Տաթեւացիկն : Ի՞նչ գրած է Տաթեւացիկն : Ի՞նչո՞ւ Յակոբ Կաթողիկոսը արձակեց վար առնուեցաւ :

ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԻՆՆԵՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ (1—21)

Ներսէս Շնորհալի. Կրօսքեր եղբայրն է Գրիգոր Գ. Պաշլուանիին : Հայ եկեղեցիին դաւանութեան վրայ գրեց Կիր Մանուէլ կայսրին, որ եկեղեցական ժողովի մէջ բնուածեան արեւելի խնդիրը, Թէորիանոս իմաստ

(*) Նիշ, բազմը Անդրկովկասի Հարաւակողմը :

տասերին ձեռքով պատասխան տուաւ: Բայց 1173ին Շնորհալին վախճաւ. նեցաւ: Իրեն յաջորդեց Գրիգոր Դ. Տղայ, որ Հռոմկլայի մէջ ծողով զուճարեց:

Ս. Ներսէս Լամբրոնացի ալ ներկայ էր այդ ժողովին եւ հաստատեց թէ Հայ եկեղեցիին նկատմամբ եղած տարաձայնութիւնը անհիմ է: Ժողովին որոշումը նամակով հաղորդուեցաւ Կիր Մանուէլ կայսրին, բայց պատշաճաւորները դեռ Պոլիս չհասած՝ կայսրը մեռաւ:

Շնորհալի եւ Լամբրոնացի Հայ եկեղեցիին նշանաւոր Վարդապետներէն են. գրած են գեղեցիկ Շարականներ, ինչպէս Առաջոց շուշայ, եւ այլն: Խաչվերացի եւ Գիւս Խաչի Տօներ յիշատակ են, առաջինը Ս. Հեղինէի օրով Երուսաղէմի մէջ կատարուած հանդէսին, երկրորդը Հերակ կայսրին՝ Խաչ Պարսիկներէն ետ առնելով՝ Երուսաղէմի մէջ բարձրացնելուն: Խաչվերացի արարողութեան ատեն կը կատարուի Թափոր եւ անդաստան. (Պատմ. ցէք ինչպէս):

Խաչի Երեւման Տօնը յիշատակ է՝ 351 թիւին՝ Գողգոթայէն դէպի Զիւթենիներու լեռը երկինքի վրայ Խաչի նշան տեսնուելուն, եւ կը տօնուի Զատիկի Ե. Կիրակի օրը:

Վարագայ Խաչի Տօնը մեր եկեղեցիին յատուկ է, եւ կը յիշեցնէ Թողիկ անուն ճգնաւորին տեսիլքն ու գիւտը, 653ին: Ներսէս Գ. Շինող Կաթողիկոսը խաչափայտի այս յայտնութեան համար գրեց շնչանաւ ամենայն խաչից բո, Քրիստոս շարականը որ կ'երգուի նոյն Տօնին օրը:

Արեւմեան ազգերը Խաչակրութեան համար դէպի Արեւելք կուգային, եւ Կիլիկիոյ Հայերն անոնց հետ յարաբերութեան մտած էլին:

Սիւսի Կ. ժողովը զուճարուեցաւ 1243ին, Հայոց կաթողիկոսութիւնը Անտիոքի Լատին պատրիարքութենէն անկախ ըլլալը հռչակելու եւ ուրիշ ազգ-եկեղեցական խնդիրներու համար:

Կոստանդին Բ.ի օրով. 1307ին, Սիսի մէջ ուրիշ ժողով մ'ալ զուճարուեցաւ, բայց Արեւելեան Հայերը նոյն ժողովին որոշումները չընդունեցին եւ Հռոմէական եկեղեցիին չյարեցան:

Ունիթոներ կամ Միաբանող եղբայրները կը կազմեն կրօնական միաբանութիւն մը, որուն նպատակն էր Լատին եկեղեցիին հետ միացնել Հայերը:

Յովնան Ռոսնեցի եւ Գրիգոր Տաբեւացի Հայրապետներն այս գաղափին դէմ մաքառեցան, իսկ Յակոբ Բ. Կաթողիկոսը, որ միութեան կողմնէր, ածուէն ձգուեցաւ:

Այս երկու Վարդապետներն ալ նշանաւոր են եւ կը յիշատակուին Եկեղեցիին մէջ, Առաքելոցի ատեն:

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Քարտէսին վրայ նայելով՝ ըսէք թէ ո՞ր քաղաքներուն մօտէն կ'անցնին Ալպեան լեռներն ու անոր ճիւղերը:

2. Եւրոպայի քարտէսին վրայ նայելով՝ ըսէք կարգով թէ Դանուբ գետը ո՞ր քաղաքներուն մէջէն կ'ամ քովէն կ'անցնի:

3. Շոգենաւ մը Լոնտոնէն Կ. Պոլիս երթալու համար ո՞ր ծովերէն եւ ո՞ր նեղուցներէն անցնելու է:

4. Ամիոի կերպով ըսէք ինչ որ գիտէք Անգղիոյ, Պէլճիբայի եւ Հունտայի վրայ:

5. Որո՞նք են Գերմանիոյ սահմանները, Աւստրիոյ սահմանները, Իտալիոյ սահմանները, Ի՞նչ գիտէք աս երկիրներուն վրայ:

6. Համր քարտէսի մը վրայ ցոյց տուէք Պալքանեան Պետութիւններն ու անոնց մայրաքաղաքները:

7. Այրուբենի կարգով գրեցէք Եւրոպական Պետութեանց անունները, Որո՞նք են Եւրոպական 21 Պետութեանց սահմանները:

2. ԴԱՍ. — ԵՒՐՈՊԱ

(Կլիմա եւ արտադրութիւններ)

1. Մասնաւոր կլիմաներ. — Եւրոպայի կլիման ընդհանրապէս բարեխառն է: Երեք տեսակ կլիմա կը տիրէ հոն.

Արեւմուտեան կլիմա, ամէնէն խոնաւն ու հաճելին, կը տիրէ Արեւմտեան կողմը, Սկանտինաւեան թերակղզիէն մինչեւ Իբերեան ցամաքակղզին՝ յարակից երկիրներով:

Միջերկրականի կլիմա, որ նախորդէն աւելի տաք ու չոր է, և Միջերկրականի ծովեզերեայ երկիրներուն յատուկ է:

Ներքամաւային կլիմա, որ Ատլանդեանէն ու Մի-

Ջերկրականէն հեռաւոր երկիրներու յատուկ է, Եւրոպայի կեդրոնն ու Արեւելքը: Սյո կողմերուն օդը շատ ցուրտ է ձմեռը, շատ տաք՝ ամառը:

2. Հանգային արտադրութիւններ. — Եւրոպայի հողը սակիւ ու արծաթի հանք շատ չունի, բայց բաւական մեծ քանակով ունի երկաթի ու հանքածուխի բովեր. ասոնք ճարտարարուեստի համար շատ կարեւոր են:

3. Բոյսեր. — Եւրոպայի կլիման շատ կը նպաստէ օգտակար բոյսերու աճումին: Ռուսիոյ ընդարձակ դաշտերէն և Ֆրանսայէն կ'ելլէ առատ ցորեն: Հարաւային երկիրները կուտան խաղող, Հիւսիսային դաշտերը ծածկուած են կաղամասի (փեկոն), եղեւնի և մայրի անտառներով:

4. Կենդանիներ. — Եւրոպայի գրէթէ ամէն կողմերը ջնջուած են վնասակար կենդանիները: Բայց՝ ընդհակառակն՝ ընտանի կենդանիներ (ձի, եղ, ոչխար, եւն.) նշանաւոր են իրենց գեղեցկութեամբ, մանաւանդ Անգլիոյ և Ֆրանսայի մէջ:

1. Ի՞նչպէս է Եւրոպայի ընդհանուր կլիման: Քանի՞ տեսակ մասնաւոր կլիմա կայ Եւրոպայի մէջ: — 2. Որո՞նք են հանգային արտադրութիւններուն գլխաւորները: — 3. Որո՞նք են բոյսերը: — 4. Կենդանիները՞:

3. ԳԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ը. ԱՄՍՈՒԱՆ

5. Ծովեր ու ծովերներ, — Եւրոպայի ծովերն են.

1. Հիւսիսային Սառուցեալ Ուկրանոսը՝ որուն մէջ է ձերմակ ծովը:

2. Ատլանդեան Ուկրանոսը՝ որուն մասն է Հիւսիսային ծովը և Պալքիկ ծովը:

3. Միջերկրական ծովը՝ որուն մասերն են Ադրիականը և Սեւ ծովը:

4. Կասպից ծովը՝ որ աղի լիճ մ'է:

Եւրոպայի ծովերը քին վրայ կան Հիւսիսային հըրուանդանը, Սկանտինավեան ցամաքակղզին, Պօթնիի ծոցը, Եռեթլանդի թերակղզին, Բրիտանական կղզիները, Իբերեան ցամաքակղզին, Ֆինիաթէրի և Սուրբ Վիլհելմի հրուանդանները, Լիոնի և ձեւտլայի ծոցերը, Պալէարեան կղզիները, Բորսիքս, Սարաէնիա, Իտալական ցամաքակղզին, Սիկիլիա կղզին, Պալքանեան ցամաքակղզին և Կրետէ կղզին:

6. Գաշեր ու լեռներ. — Արեւելեան կողմը հարթ դաշտագետիններ կը տարածուին, իսկ Արեւմտեան կողմը բարձր լեռներ կը կանգնին:

Մեծագոյն շղթան է Ալպեան լեռներու գօտին՝ որուն թեւերն են Ապենինեան լեռները: Դէպի Արեւելք՝ Քարբաղներն ու Պալքանները: Դէպի Արեւմուտք՝ Ֆրանսայի լեռնակոյտը և Պիւռէնեանները: Դէպի Հիւսիս՝ Սքանտինավեանները: Կովկաս և Ուրալ՝ Արեւելքի կողմէն սահմանագիծ կը կազմեն Ասիայի ու Եւրոպայի միջեւ:

7. Գետեր. — Գլխաւոր գետերն են. Հիւսիս-Արեւմեան կողմը՝ Տվինա, Վիստուլա, Օտեր, Էլպա, Հուսոս, Մէօզ, Դամիզ, Սէն, Լուառ, Կարօն, Դակօ:

Հարաւ-Արեւելեան կողմը՝ Էլպա, Ռօն, Տիրերիս, Փօ, Դանուբ, Տիբերեր, Տօն, Վօլկա:

8. Կլիմա. — Ընդհանրապէս բարեխառն: Երեք տեսակ կլիմա՝ Ատլանդեան, Միջերկրական և Ներքամաքային:

9. Արտադրութիւններ. — Երկաթ և հանքածուխ, արմաթ և խաղող, կաղամախ, եղեւին և մայր՝ Հարաւային լեռներուն վրայ:

Գրէթէ ամէն տեսակ ընտանի կենդանիներ կան Եւրոպայի մէջ, իսկ լաւագոյն ցեղերն ու սեռերը՝ մանաւանդ Անգլիա և Ֆրանսա ունին:

4. ԴԱՍ — ԱՍԻՈՑ ԵԶԵՐՔՆԵՐԸ

10. Ասիան գրեթէ չորս անգամ մեծ է Եւրոպայէն: Աշխարհի չինգ մասերէն ամէնէն ընդարձակն ու բազմամարդն է:

11. Սոսմաններն են՝ Հիւսիսէն Սառուցեալ Ովկիանոսը. Արեւելքէն՝ Խաղաղականը. Հարաւէն՝ Հնդկաց Ովկիանոսը. Արեւմուտքէն՝ Կարմիր ծովը, Միջերկրականը, Աւել ծովը, Կասպից ծովը, Ուրալ լեռները:

12. Ծով ու ծովագետք. — Ա. Հիւսիսէն՝ Սառուցեալ Ովկիանոսը որ գրեթէ ամբողջ պատած է սառույցով: Բ. Արեւելքէն՝ Ճաբոնի Արիպիտոսոսը և Ծորոզուս ու Հայնսն կղզիները: Աս կողմն են՝ Պեերիկիայի, Օխոցֆի, Ճաբոնի և Դեղին ու Չինա ծովերը:

Գ. Հարաւէն՝ երեք մեծ թերակղզիներ. Հնդկասիան, Հնդկաստան, Աւսթրալ: Աս կողմն են՝ Պեկկիայի ծոցը, Օւանի ծովը, Կարմիր ծովը և Սեյրսն կղզին:

Դ. Միսեգի ցրանցքը (որ առաջ պարանոց էր) Ափրիկէն կը դատէ Ասիայէն: Ծոգեհասաները Միջերկրակառնէն կը մտնեն Կարմիր ծով և անկից ալ Հնդիկ Ովկիանոսը:

13. Ասիոյ մէկ մասը կը թրջեն Սեւ ծովը ու Միջերկրականը: Ասոնց միջեւ է Փոֆր-Ասիան (Անատոլա):

10. Ո՞րչափ է Ասիայի մեծութիւնը: — 11. Որո՞նք են Ասիոյ սահմանները: — 12. Ըսէ՛ք ծովերը: — 13. Ո՞ր ծովեր կը քջեն Անատոլան:

5. ԴԱՍ. — ԱՍԻՈՑ ԼԵՌՆԵՐ, ԴԱՇՏԵՐ, ԳԵՏԵՐ, ԼԻՃԵՐ

14. Լեռնադաշտ ու լեռ. — Աշխարհի ամէնէն բարձր լեռներն ու լեռնադաշտերը Ասիոյ մէջ են: Բամիրի հո-

վիսեան, որ Եւրոպայի Մոն-Պրանիսն չափ բարձր է, դէպի Արեւելք կ'երկննան երեք լեռնաշղթայ:

1. Հիսնադայա, որուն մասն է Կորիշանխար (8840 մէրը, աշխարհի ամէնէն բարձր լեռը): 2. Թիան-Շան կամ Երկնային լեռները որուն շարունակութիւնն են Ալթայի լեռները: 3. Բոռան-Լիսն լեռները:

Բոռան-Լիսնի և Հիմալայայի մէջտեղն է Թիպեթի լեռնադաշտը, Բոռան-Լիսնի և Թիան-Շանի մէջտեղն է Մոնկոլիայի լեռնադաշտն ու Կոպիի անապատը:

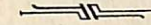
15. Դաշտեր. — Ասիոյ Հիւսիսակողմն է Միպերխայի ընդարձակ դաշտը: Չինա դաշտերը կը տարածուին Կոպիի անապատին և Հնդկա-Չինու մէջտեղը:

16. Գետեր ու լիճեր. — Ասիոյ գլխաւոր գետերը կը բղխին Կեդրոնի լեռնադաշտերէն (Բամիր և Թիպէթ) և կ'երթան Արեւելք ու Հարաւ:

Այս գետերն են. Անուր, որ կը թափի Օխոցքի ծովը: Դեղին գետ՝ որ Դեղին ծովը կը թափի: Կարայց գետ՝ որ 5,000 քիլոմէրը երկայն է և Չինու ծովը կը թափի: Պրահնաքարրու և Գանգեա՝ որ Պենակալի ծոցը կը թափի: Վերջապէս Սեկս կամ Ինդոս՝ որ Օմանի ծովը կը թափի:

Ասիան ունի մեծ լիճեր. գլխաւորներն են՝ Արալի լիճը՝ Արեւելքի կողմը և Պայֆայի լիճը՝ Հիւսիսի կողմը:

14. Որո՞նք են Ասիոյ մեծ լեռները: — 15. Դաշտեր՞: — 16. Գետեր՞: Լիճեր՞:

6. ԴԱՍ. — ԱՍԻՈՑ ԿԼԻՄԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

17. Կլիմա. Միպերխան որ Բեւեռին մօտ է, սաստիկ ցուրտ է:

Ասիոյ կեդրոնական լեռներուն մէջ ձմեռը սաստիկ ցուրտ կ'ընէ, ա՛խառն ալ սաստիկ տաք:

Բարձր լեռնադաշտերուն կլիման չոր ու անքեր է . նոյնպէս են նաեւ Իրանի հովիտներն ու Արարբիան :

Հնդկաչինը և Հնդկաստանը շատ տաք ու խոնաւ են . աս կողմերու կլիման վատառողջ է :

18. Հանգային արտադրութիւններ. — Ասիոյ հողը հարուստ հանքեր ունի՝ երկաթի, ոսկիի, արծաթի և պղինձի . ունի նաեւ հանքածուխ :

19. Բոյսեր. — Սիպերիայի կողմերը ընդարձակ անտառներ կան . կեղրոնն ու Արեւելքը կայ արօտաշատ երկիր մը . վերջապէս, Սիպերիայի հարաւակողմը արգաւանդ հողեր :

Չինու մէջ կը մշակուին՝ բրինձ, թէյ, թիթենի :

Հնդկաստան և Հնդկաչին, որ բարեբեր են, կ'արտադրեն՝ կակայնի (խալսոյի ծառ . պտուղը կ'ըսուի նաեւ հնդկի ճուղ որմէ կը հանեն ջրոյաք), աղամաթղենի, հնդկեղէգ, լեղակենի որուն արտադրած հիւթը կապոյտ ներկ մ'է, նաեւ խաշխաշ որմէ կը հանեն աֆիօն :

Արարբիան ունի ընտիր խահվէ որուն ծառն է կոփեկի :

20. Կենդանիներ. — Սիպերիայի անտառներուն մէջ կան կենդանիներ որոնց մուշտակը յարգի է . կապոյտ աղուէս, աքիս, արջ : Ուղար Արարբիայի ու Պարսկաստանի մէջ կը գործածուի բեռ կրելու :

Ասիայի Հարաւակողմը կայ փիղ, ռնգեղջիւր, վագր, յովազ և թունաւոր օձեր :

17. Ի՞նչպէս է Ասիոյ կլիման : Ո՞ր կողմերը ցուրտ է եւ ո՞ր կողմերը տաք : — **18.** Որո՞նք են հանգային արտադրութիւնները : — **19.** Բոյսերը : — **20.** Կենդանիները :

7. ԳԱՍ. — ԱՍԻՈՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԳՆԵՐՆ ՈՒ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

21. Ժողովուրդ. — Ռուսիա ունի 850 միլիոն բնակիչ որոնք երկու ցեղի կը պատկանին . 1. Դեղին կամ

Վոնկոյեան որ Արեւելքի կողմը (Չինաստան, Ճաբոն, Էւալն) կը բնակի և Յ. Ճերմակ ցեղը որ կը բնակի Հնդկաստան և Ասիոյ Արեւմտեան մասերը :

22. Ասիական Ռուսիա. — Ռուսիան Ասիոյ մէջ ունի 15 միլիոն բնակիչ : 1. Սիպերիա (գլխ. քաղաք Իրֆոյց) : 2. Կովկասեան նահանգները կամ Անդրկովկաս (գլխ. քաղաք Թիֆլիզ) : 3. Արեւմտեան Թուրքեստան (գլ. քաղաք Թաշքենտ) : Խիվա և Պոլխարս, որոնք Թուրքեստանի Արեւելեան մասը կը կազմեն և ինքնօրէն են Ռուսիոյ գերիշխանութեան տակ :

23. Ասիական Թուրքիա. — Տաճկական Ասիան է Անասորու կամ Փոքր-Ասիա, որուն գլխաւոր քաղաքներն են Պրուսա, Իզմիր, Գօնիս, Ասսուս, Հալեպ, Պէյրուք, Շամ, Գասթեւուռլի, Տրապիզոն, Կարին, Էնկիւրիս, Աւաս, Խարբերդ, Բաղէշ, Տիարպէֆիր, Վան, Մոււնուլ, Պադսաս, Պարսա, Հիւնազ, Մեֆֆե, Մեհիկե, Երուսաղէմ : Օտմանեան Կայսրութեան մաս կը կազմէ Արաբիա, որ կը բաղկանայ Հիւնազի և Երեւանի նահանգներէն :

24. Պարսկաստան եւ Աֆղանիստան. — Իրանի լեռնադաշտին մէջ են . Պարսկաստան (մայրաք. Թեհրան) և Աֆղանիստան (մայրաք. Բեհայր) :

Պերսիական Աֆղանիստանի սահմանակից է և Անգղիայի պաշտպանութեան տակ : Մայրաքաղաք՝ Բեքայ : Պիրանիստան առանձին թագաւորութիւն է, Անգղիոյ իշխանութեան տակ : Սիկիսթուրի նաւահանգիստն ալ Անգղիոյ ստացուածքն է :

25. Հնդկաստան. — 200 միլիոնէ աւելի բնակիչ ունի, և Անգղիոյ ստացուածքն է : Մայրաքաղաքն է Կալիպրա, Հնդկաչինի Հարաւակողմը :

26. Ֆրանսական Հնդկաչին. — Կը պարունարէ՝ 1. Գոչենշին (մայրաք. Սայլոն) և Թոնիկն (մայրաք. Հա-

նոյի): 2. Գտնուած և Աննաւ (մայրաք. Հիւն) Ֆրանսա-
յի պաշտպանութեան տակ:

27. Սիւս. — Սիւս անկախ Պետութիւն է Հընդ-
կաչնու մէջ: Մայրաք. Պակնոֆ:

28. Զինասան. — Զինական կայսրութիւնը (400
միլիոն ընակիչով) Եւրոպայէն ալ մեծ է տարածու-
թեամբ: Մայրաքաղաքն է Բեֆին, գլխ. քաղաքներն
են Քանդոն և Շանկ-Հայ:

29. Ճարն. — Ճարնի կայսրութիւնը չորս կղզի-
ներէ կը բաղկանայ որոնց մեծագոյնն է Նիքոն: Մայ-
րաքաղաքն է Թօֆիօ:

21—29. Որո՞նք են Ասիական Պետութիւնները եւ անոնց մայ-
րաքաղաքները:

8. ԳԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

1. Համր քարտէսի մը վրայ ցոյց տուէք Ռուսիոյ սահմաններն եւ ը-
սէք թէ ինչ գիտէք տնոր վրայ: — 2. Համր քարտէսի մը վրայ ցոյց տը-
ւէք իրերեան թերակղզին եւ նշանակեցէք երկիրներն ու կարեւոր բողաք-
ները: — 3. Ո՞ւր եւ ո՞ր երկրի մէջ են սա քաղաքները. Ստոքհոլմ, Մի-
լան, Պուտրէշը, Պարսէլոնա, Լիզպոն, Պրիւքսէլ, Էտիմպուրկ, Լիվըր-
բուլ, Վիէննա, Պէռն: — 4. Եւրոպական ո՞ր տէրութիւնները կը թրջեն
Ատլանտիան Ովկիանոսն ու անոր յարակից ծովերը: — 5. Ո՞ր երկիրներ
Միջերկրականի եւ անոր յարակից ծովերուն եզերքն են: — 6. Եւրո-
պայի մէջ կան երկիրներ որ ծով չունին, եւ որոնք են:

ՎԵՇԱՊԵՏԱԿԱՆ ՏԻՏՂՈՍՆԵՐ

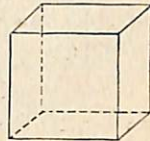
Եւրոպայի կառավարութեանց Պետեր կ'ըսուին՝

1. Սուլթան, որ է Օսմանեան վեհապետը:
2. Կայսր, ինչպէս՝ Գերմանիոյ, Աստրիոյ, Եւայլն:
3. Զար, որ է Ռուսիոյ վեհապետը:
4. Թագաւոր, ինչպէս՝ Իտալիայի, Սպանիայի, Յունաստանի:
5. Իբսան, » Պուլխարիա, Պուրիերա, Եւայլն:
6. Գուխ, » Պառ, Հէս, Լիւքսէմպուրկ:
7. Նախագահ, » Ֆրանսայի, Զուիցցերիայի:
8. Կայսրուհի, » Գերմանիայի, Անգղիայի, Եւայլն:
9. Թագուհի, » Հորւնտա, Սպանիա, Իտալիա, Ռուսմանիա:
10. Եւրոպայի մէջ իշխանական տիրոջներ են նաեւ Մարիիգ, Կոնս, Գահաժաւանգ, Արխայզն, Իշխանագն, Եւայլն:

Թ Ո Ւ Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

1. ԳԱՍ. — ԾԱԽԱԼԻ ԶԱՓԵՐԸ

1. Ի՞նչ է ծաւալը. — Առարկայի մը բռնած տեղը իր
ծաւալն է: Մեր տեսած բոլոր առարկաները
ո՞րեւէ երկայնութիւն, շայնութիւն և բարձ-
րութիւն ունին:

Պատկ. 5
Խորանարդ

2. Խորանարդ մէդրը. — Ծաւալները
չափելու համար գլխաւորապէս խորանարդ
մեդրը կը գործածուի: Խորանարդ մէդրը
որ համառօտ կերպով կը գրուի (ԽՄ.) կը
նմանի սնտուկի մը որուն վեց երեսներն իրարու հա-
ւասար են և անկիւնները մէկմէկ մէդր երկայն են:

1. Ի՞նչ է ծաւալը: — 2. Ծաւալները ինչո՞վ կը չափուին:

Վարժութիւններ. — 1. Հող մը որ 7 1/2 կալ մակերեսով ունէր,
ծախուեցաւ բառ. մէդրը 24,5 զրշ. ըսէք թէ այս հողը բանի զրշ. արժեց:

2. ԳԱՍ. — ԾԱԽԱԼԻ ԶԱՓԵՐԸ (Շար.)

3. Խոր. մեդրին բազմապատկերներ.

- Խոր. սաւանակեղրը (ԽՏԲ.) կ'արժէ հազար խոր. մէդր
- Խոր. հարխրակեղրը (ԽՀԲ.) » 1 միլիոն » »
- Խոր. հագարակեղրը (ԽՀԳ.) » 1 երկիլիոն » »
- Խոր. բիւրակեղրը (ԽԲԲ.) » 1 երեքիլիոն » »

4. Խոր. մեդրին ստաբաժանումները.
Խոր. սաւնորդակեղրը (ԽորԳ.) կ'արժէ մէկ հազարորդ
խոր. մէդր:

- Խոր. հարխրորդակեղրը (ԽհԳ.) կ'արժէ մէկ միլիոնն-
նորդ խոր. մէդր:
- Խոր. հագարորդակեղրը (ԽհԳԳ.) կ'արժէ մէկ երկիլիո-
նեքորդ խոր. մէդր:

3. Որո՞նք են խոր. մէրիւն բազմապատկաները : — 4. Ստորաբաժանումներ որոնք են :

Վարժուքիւններ. 2. Գիւղացի մը հաշուեց որ իր հողերէն իւրաքանչիւր տէօնիմին համար Թէ տուրք, Թէ ծախք 125.5 զրշ. կ'երթայ, արդ այս զիւղացին ունի 6 կտոր հող որոնց ամէն մէկը (իրարու վրայ հաշուելով) 8,25 տէնիւմ կուգայ. ամբողջ հողերուն նըշարի տուրք կը վճարէ եւ ծախք կ'ընէ:

3. ԴԱՍ. — ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐԸ

5. Պարունակութեան չափեր. — Հեղուկներու և հացահատիկներու համար մասնաւոր չափեր կան. ասոնք կը կոչուին պարունակութեան չափեր :

6. Լիդր. — Պարունակութեան գլխաւոր չափն է լիդրը(*), որ մէկ տասնորդամէդր խորանարդ է :

- 7. Լիդրին բազմապատկաները.
 - Տասնալիդր (ՏԼ) որ կ'արժէ 10 լիդր :
 - Հարիւրալիդր (ՀԼ) որ » 100 »
 - Հազարալիդր (ՀՀԼ) որ » 1000 »

- 8. Լիդրին ստորաբաժանումները.
 - Տասնորդալիդր (տրԼ) որ կ'արժէ 0,1 լիդր :
 - Հարիւրորդալիդր (հրԼ) որ » 0,01 »
 - Հազարորդալիդր (հհրԼ) որ » 0,001 »

9. Պարունակութեան չափերը ցուցնող քիւերն ի՞նչպէս գրելու եւ ի՞նչպէս կարդալու է. — Այս թիւերն ալ տասնորդականներու պէս կը գրուին ու կը կարդացուին : Օրինակ՝ 31 լիդր 25 հարիւրորդալիդր կը գրուի 31,25 :

5. Ի՞նչ է պարունակութեան չափ բնուածք : — 6. Ո՞րն է պարունակութեան չափին գլխաւոր միւսիւնը : — 7. Որո՞նք են լիդրին բազմապատկաները : — 8. Ստորաբաժանումները : — 9. Ի՞նչպէս կարդալու է եւ ի՞նչպէս գրելու է պարունակութեան չափ ցուցնող քիւերը :

(* Պէտք չէ շփոթել լիդրը (պարունակութեան չափ) հայերէն լիտր բառին հետ (ժանրութեան չափ, 6 օխա) Տանկ. պարսկան.

4. ԴԱՍ. — ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐԸ (Շար.)

10. Հեղուկներու չափեր. — Կաթը, ձէթը, նաւթը (կազ եաղը), օշին, գինին և ուրիշ հեղուկներ կը ծախուին մասնաւոր չափերով : Այս չափերը շինուած են ընդհանրապէս թիթեղէ, և այլեւայլ մեծութիւն ունին :

Թուրքիոյ մէջ, օրինակ՝ Պոլլիս, շատ կը գործածուին լիդրը և իր ստորաբաժանումները, իսկ գաւառներու մէջ օխանոց ու սրամնոց չափերը կը գործածուին :

10. Հեղուկները ինչո՞վ կը չափուին :

5. ԴԱՍ. — ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐԸ (Շար.)

11. Հեղուկներու չափերը. — Մէկ լիդրը հաւասար է մէկ քիլոկրամի (կամ քիլոյի) : Այսպէս, եթէ մարդ մը մէկ քիլօ կաթ ուղէ գնել, կաթնավաճառը մէկ լիդրնոց ամանի մէջ կը լեցնէ կուտայ : Այսպէս կայ կիս լիդր, քառորդ, ութերորդ լիդր, եւայլն :

12. Իսկ Թուրքիոյ մէջ, հոն ուր լիդր չի գործածուելը, տրամներ կը գործածուին : Այսպէս շուկայէն կարելի է գնել 50 տրամ ձէթ, 100 տրամ նաւթ (կազ եաղը), 25 տրամ օշի, 200 տրամ գինի : Այս տրամնոց չափերն ալ շինուած են թիթեղէ :

11. Մէկ լիդր ո՞րչափ ծանր է : — 12. Թուրքիոյ մէջ, ամէն սեղ, լիդր կը գործածուին :

Վարժուքիւններ. — 3. Մարդ մը ամէն օր սովորութիւն ունի կէս լիդր կամ զնելու. ամիսը լինելու յետոյ բնի զրշ. պիտի վճարէ կամուս վաճառին, եթէ մէկ լիդր կամը կ'արժէ 2,25 զրշ. — 4. Տասնէր մը պատուիրած է իր ծառային որ օրը 150 տրամ նաւթ զնէ իր տանը համար, ամիսէ մը քանի զրշ. պիտի վճարէ եթէ 100 տրամ նաւթը 0,75 զրշ. արժէ:

6. ԴԱՍ. — ՊԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ԶՍՓԵՐԸ (Շար.)

13. Հացաբոյսերու չափերը. — Մեր մէջ ցորենը, գարին և ուրիշ հացաբոյսերը չափելու համար, գրէթէ ամէն գաւառ իրեն յատուկ չափեր ունի, որոնք քիչ կամ շատ իրարմէ կը տարբերին. բայց ամէնէն աւելի կը գործածուին հետեւեալ չափերը. ֆիլէ, շինիկ, գուրու: 1 ֆիլէն կ'արժէ 4 շինիկ: 1 շինիկ կ'արժէ 4 գուրու:

13. Հացաբոյսեր ինչո՞վ կը չափուին: Ամէնէն աւելի ո՞ր չափեր կը գործածուին հացաբոյս չափերու համար (գրիւ, կոս, տւփ):

Վարժուիլներ. — 5. Գեղացի մը իր արտերէն 210 շինիկ ցորեն ստացաւ: 5 քիլէ փոխ առած էր տուու և մնացածը ծախեց քիլէն 18,5 դրշ.ի: քանի դրշ. առաւ. — 6. Կոտուտի վաճառական մը մէկ զուժուն 2,5 դրշ.ի սակարկեց և գնեց 58 քիլէ կոտուտ. կրնաք ըսել թէ քանի դրշ. վճարեց. — 7. Գինեպան մը ամէն օր 50 տրամնոցով մը գինի կը զրկէ իր մէկ յաճախորդին. երեք ամիս յետոյ հաշիւ կը տեսնեն և օխան 3,25 դրշ.ի հաշիւով ստակը կ'առնէ. ըսէք թէ քանի դրշ. առաւ (մէկ օխանոցը 8 հատ 50 տրամնոց կ'արժէ). — 8. Գիւղացի մը իր ցորենը զուժուով չափեց և գտաւ 875 զուժու. քանի քիլէ ըսել է:

7. ԳԱՍ. — ԹՂԹԻ ԶՍՓԵՐԸ

14. Թղթի չափերը. — Գրելու համար գործածուած թուղթը մասնաւոր չափերով ձրարներու մէջ դրուած է և այդ հաշիւով կը ծախուի: Այսպէս, 5 քերթը կը կազմէ 1 պրակ: 20 պրակը կը կազմէ 1 տրցակ (1/4 քով): 4 տրցակը կը կազմէ 1 ձրար (քով): Ուրեմն, 1 ձրար թուղթը կը պարունակէ 4 տրցակ, կամ 80 պրակ, կամ 400 թերթ թուղթ:

15. Հասի չափերը. — Վաճառականութեան մէջ շատ մը պղտիկ առարկաներ կան որ փոխանակ հատիկ հատիկ ծախուելու կամ հատիկ հատիկ դրուելու, կապոցներով կը դրուին ու այնպէս կապոցներով կը ծախուին: Այսպէս 12 հատ մատիտ կամ գրիչ մէկտեղ բերելով մէկ կապ կը շինեն որուն տաղիւս կ'ըսուի: Կամ 12 հատ

տուզինա գրչածայր մէկ տուփի մէջ լեցնելով մէկ կրոցա/կը շինեն: Այսպէս մէկ տուզինան կ'արժէ 12 հատ, իսկ մէկ կրոցան կ'արժէ 12 տուզինա:

14. Գրելու քուրթը ի՞նչ չափով ու ձեւով կը ծախուի: — 15. Ի՞նչ բաներ հասով կը ծախուին:

8. ԴԱՍ. — ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԶՍՓԵՐԸ

16. Կրամը. — Ծանրութիւնը չափելու համար ամէնէն աւելի կը գործածուի կրամը: Կրամը մէկ խորհարկորդամէդր զուտ ջրի ծանրութիւնն է:

17. Կրամին բազմապատիկները. — Աւասիկ կրամին բազմապատիկները.

Տասնակրամ (Տկ.) որ կ'արժէ	10 կրամ:
Հարիւրակրամ (Հկ.) որ »	100 »
Հազարակրամ (Հհկ.) որ »	1000 »
Բիւրակրամ (Բկ.) որ »	10000 » կամ 10 քիլո:
Մեդրակրամ Կեղիկար (Մկ.) որ կ'արժէ	100,000 կրամ կամ 100 քիլոկրամ:
Տակառայարի (Տկ.) (թօնո) որ կ'արժէ	1000000 կրամ կամ 1000 քիլո:

18. Կրամին ստորաբաժանումները. Տասնորդակրամ (տրդ.) որ կ'արժէ 0կր.,1: Հարիւրորդակրամ (հրդ.) որ » 0կր.,01: Հազարորդակրամ (հրդ.) որ » 0կր.,001:

16. Ի՞նչ է կրամը: Ո՞րչափ ծանրութիւն ունի: — 17. Որո՞նք են կրամին բազմապատիկները: — 18. Որո՞նք են կրամին ստորաբաժանումները:

Վարժուիլներ. — 9. 8 ձրար թուղթ գնեցի, ձրարը 68 դրշ.ի և պրակով ծախեցի պրակը 0,75 դրշ.ի. վաստկեցնայ բան մը թէ ոչ, և քիչ վաստկեցայ. — 10. 1 հազարակրամ (քիլո) պանիրը կ'արժէ 12 դրուշ. քանի դրշ.ի կրնանք գնել 100 կրամը:

9. ԴԱՍ. — ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՓԵՐԸ (Շար.)

19. Տրամբ. — Թուրքիոյ մէջ ծանրութիւնները կը չափուին տրամբով(*) և օխայոյ: Մեր տրամբ ֆրանսացիներու կրամէն ծանր է, անոր երեք անգամէն աւելի է: Շուկայէն տրամով բան կարելի է գնել. — թանկագին մետաղները, մետաքսը, թանկագին քարերը տրամով կը կշռուին: Այսպէս, եթէ արծաթէ մատանի մը 3,5 տրամ ծանր ըլլայ և եթէ մէկ տրամ արծաթը երկու զրշ. արժէ, ըսել է թէ մատանին կ'արժէ 3,5 x 2 = 7 զրշ. աւանց շինողէքը հաշուելու: 400 տրամը կ'արժէ մէկ օխա: 6 օխան կ'արժէ մէկ լիտր (պաթման):

19. Թուրքիայի մէջ ծանրութեան չափին միութիւնը ո՞րն է: Կեանք աւելի ծանր է քէ՛ տրամը: Ասկի, արծաթ և քանկագին բարեր ի՞նչ կ'օխով կը ծախուին:

Վարժութիւններ. 11. Մարդ մը շուկայէն գնեց 100 տրամ խահլէ, 300 տրամ շաքար, 5 օխա հաց, 150 տրամ կարագ, 250 տրամ մեղր, ընդամէնը բանի օխա բան գնեց: — 12. Մէկ տրամ գունատուր մետաքսը կ'արժէ 0,875 դրուշ. իսկ մէկ տրամ գուտ արծամը կ'արժէ 2,75 դրուշ. գտէք թէ 100 տրամ արծամով բանի արժամ մետաքս կրնանք գնել:

10. ԴԱՍ. — ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՓԵՐԸ (Շար.)

20. Ծանրութիւն ցուցնող բիւերը ի՞նչպէս կը գրուին, ի՞նչպէս կը կարդացուին. — Կրամը հաշիւով եղած բոլոր թիւերը տասնորդականներու պէս կը գրուին ու կը կարդացուին: Այսպէս 5 հազարակրամ 18 հարիւրորդակրամը կը գրուի 5Հշ.18: Տրամ ցուցնող թիւերն ալ կարելի է տասնորդականով գրել: Ինչպէս 2 օխա 100 տրամ կը գրուի 2օխ., 25. Կոս 0,25 (25 հարիւրորդը) հաւանար է 100 տրամը, որովհետեւ 100 տրամը մէկ օ-

(*) Զ. փոթել՝ տրամ, կրամ և դրամ:

խային քանորդ մասն է: Ուրեմն 400 տրամ = 1 օխա: 100 տրամ = 0,25 օխա: 50 տրամ = 0,125 օխա: 200 տրամ = 0,5 օխա, ևւայն:

Ման. — Կշիռներու և ուրիշ չափերու համար սովորաբար կը գործածուին ֆրանսերէն անունները, այսպէ՛ս՝ հազարակրամ, հարիւրորդակրամ, ևւայնի տեղ կ'ըսեն իիլիտրաւ (կամ պարզապէս թիւ), սանդիկրաւ, միլիկրաւ:

20. Կրամ ցուցնող բիւերը ի՞նչպէս կը գրուին ու կը կարդացուին: Տրամը սովորաբար ի՞նչ ձևով կը գրուի ու կը կարդացուի:

Վարժութիւններ. — 13. Գինեպան մը տակաւ մը գինի պարպեց բազմաթիւ շիշերու մէջ, տակաւը կը պարունակէր 175 օխա գինի. բայց շիշերէն ամէն մէկը հազիւ 250 տրամ (0,625 օխայ) կ'առնէր. հիմա գտէք թէ բանի շիշ պէտք եղաւ. ևւ յետոյ ամէն մէկ շիշը բանիի պէտք է ծախէ, և՞՞ հարիւր տրամին գինը 0,875 զրշ. ըլլայ: — 14. Ծառի մը վրայէն 387 խնձոր քաղեցինք. խնձորներուն միջին ծանրութիւնն է 12,5 տրամ. կրնանք գտնել թէ բանի օխա խնձոր կար ծառին վրայ:

11. ԴԱՍ. — ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ՁԱՓԵՐԸ (Շար.)

21. Ի՞նչ բանով կը կշռեն. — Այլեւայլ նիւթերու ծանրութիւնը գտնելու համար կը կշռեն այդ նիւթերը կշիռի մէջ (թերազի): Շատ տեսակ կշիռներ կան, ամէնքն երկու նժար ունին: Այս նժարներէն մէկուն մէջ կը դրուի ծանրութեան չափերը, տրամ, օխա (կամ կրամ, քիւօ), ևւայն. միւսին մէջ ալ այն նիւթը դոր պէտք է կշռել: Այսպէս՝ շուկային մէջ նպարեղէն, պտուղ և բանջարեղէն վաճառողները կը գործածեն կշիւ:

21. Աւարկայի մը ծանրութիւնը գտնելու համար ի՞նչ կ'ընեն: Օրինակներ տուէ՛ք:

Վարժ. — 15. Շուկայէն շաքար գնած տանեա, դիտեցի որ մէկ նժարին մէջ դրուած է 1,5 օխանոց: Նժարները հաւասար եկան. ի՞նչ վճարելու եմ, և՞՞ շաքարին օխան 4,5 զրշ. ըլլայ: — 16. 3 օխա 100 տրամ

խաճուէն քանի զըշ. կ'արժէ եթէ օխան 12 զըշ.ի ծախուի — 17. Բժիշկին յանձնարարուեան վրայ երկու տեսակ զեղ զնեցի, առաջինէն 25 կրամ. կրամը 1,25 զըշ.ի. իսկ երկրորդէն 85 կրամ, կրամը 0,125 զըշ.ի. քնչ պիտի վճարեմ:

12. ԳԱՍ. — ԾԱՆՐՈՒԹԵԱՆ ԶԱՓԵՐԸ (Շար.)

22. Կշիռներ. — Տրամներու համար երկաթէ կամ քարերէ շինուած մասնաւոր ծանրոցներ կան: Այսպէս, կայ 25 տրամնոց, 50, 100, 200 տրամնոց և մէկ օխանոց: Իսկ կրամներու համար նոյնպէս կայ մէկ կրամէն սկսած՝ մինչեւ մէկ քիլոկրամնոց մետաղէ (երկաթ, արջր, պլինճ) շինուած ծանրոցներ, որոնք օրէնքով ճըշգուած են և կը գործածուին:

23. Այս սովորական կշիռներէն զատ կը գործածուի խանքարը մեծ քանակութեամբ ապրանքները կշռելու համար: Մէկ խանքարը 180 օխա է: Փայտը կշռելու համար մասնաւոր չափ մը կը գործածուի, այս է չեֆին: Մէկ չեֆին 44 օխա է:

22. Ծանրութեան չափեր ինչո՞վ կը շինուին եւ ի՞նչ ձեւով:
— 23. Ի՞նչ է խանքար եւ ֆանի՞ օխա է: Զեֆի քուտածն ի՞նչ է:

Վարժուիչներ. — 18. Անտառ մը՝ տարին 15850 օխա փայտ կուտայ. եթէ մէկ չէրին (44 օխա) 13,5ի ծախեն, քանի զըշ. կը շահին անտառէն: — 19. Զորեպան մը 20 խանձար ապրանք բեռցած է՝ խանձարը 158 զրուշ. կրննք ըսել թէ շորեպանը ընդամէնը քանի զըշ. պիտի առնէ եւ օխային քանի զըշ. տուած կ'ըլլայ:

13. ԳԱՍ. — ԴՐԱՄՆԵՐ

24. Դրամներ. — 1. Դրամները կը շինուին պղնձէ, պղնձախառն արծաթէ (մէթալիք), արծաթէ և ոսկիէ: Մեր դրամները կա՞մ մէթալիք են, կա՞մ արծաթ, կա՞մ ոսկի:
2. Դրամները կը որաճեւ են, մեծ ու փոքր կ'ըլլան.

մէկ երեսին վրայ կայ Օսմ. թուղրան(*), մըլսին վրայ քանի մը Արաբերէն բառեր գրուած են և այն տարուան թուականը որ ստալը կոխուած է: (Ը. Պրակ, Գաղափ. Կրթութիւն, Դաս 4, էջ 13): Օսմանեան դրամներուն արժէքը իրենց վրայ գրուած չէ, բայց վարժուելով կարելի է զանոնք ամէնքն ալ լաւ ճանչնալ:

24. 1. Ի՞նչ մետաղէ կը շինուի դրամը: 2. Ի՞նչ ձեւ ունին դրամները, ի՞նչ գրուած է անոնց վրայ:

14. ԳԱՍ. — ԴՐԱՄՆԵՐ (Շար.)

25. Մէթալիք դրամներ. — Մէթալիք դրամները պղնձի և արծաթի խառնուրդովը շինուած են: Կայ մէթալիք 5 փարանոց (չատ քիչ), 10 փարանոց, 20 փարանոց, 50 փարանոց և 100 փարանոց: 2 հատ 5 փարանոց՝ կ'արժէ 10 փարա, 8 հինգ փարանոց՝ կ'արժէ 40 փարա կամ մէկ զրուշ: 4 հատ տասնոց՝ կ'արժէ 40 փարա ըսել է: 100 փարանոցը 2ուկէս զըշ. ըսել է: Երկու 50 փարանոց՝ կ'արժէ հարիւր փարա: Երկու հարիւր փարանոց՝ կ'արժէ 5 զրուշ:

25. Ի՞նչ տեսակ խառնուրդ է մէթալիք կոչուած մանր դրամը:

Վարժուիչներ. — 20. Հայր մը խոստացած է իր զաւկին՝ 10 փարանոց մը տալ ամէն անգամ որ տղան Յուարանուծեան դասին 8 թիւ առնէ. տղան շարժը երկու անգամ կը յաջողի 8 թիւ առնելու: Երբ տարին լիննայ, տղան քանի տասնոց եւ քանի զըշ. կ'ունենայ (զպրոցական

(*) Թուղրա Օսմ. կայսերական կնիքն է՝ ձեռքի ձեւով՝ որ Երրորդ Ինքնակալ Սուլթան Մ. առաջին Խիւսայիէնիկեարի օրով յորինուած է: Անկէ առաջ, Օսմ. ինքնակալները Ռեկուզեաններու (Օսմանցիներու նախնիներուն ցեղական անունը) սովորուածեան համեմատ, կարեւոր պաշտօնագրերու վրայ իրենց ձեռքը կը կոխէին կարմիր ներկով:

շարժանները 42 շարժ հաշուելով)։ — 21. Մարդ մը օրը 50 փարս նա խոսնայի, 100 փարս կէս օրուան եւ 150 փր. իրիկուան ճաշին կը ծախսէ. մէկ ամսուան մէջ բանի զոր. կուտայ նախաճաշին, բանի՛ կէս օրուան եւ բանի՛ իրիկուան ճաշերուն. եւ ընդամէնը բանի զոր ծախք կ'ընէ:

15 ԳԱՍ. — ԴՐԱՄՄԵՐ (Շար.)

26. Արժար դրամներ. (*) — Արժաթ դրամներուն ամէնէն խոշորը մէճիտիյէն է որ կ'արժէ 20 զրուշ. յետոյ կէս մէճիտիէ որ կ'արժէ 10 զրուշ. քառորդ մէճիտիյէ որ կ'արժէ 5 զրուշ. 2 զրուշնոց, 1 զրուշնոց կամ 40 փարանոց, վեյճապէս 20 փարանոց՝ որ շատ պզտիկ արժաթէ դրամ մ'է:

26. Արժար դրամներուն մէջ է՛ն խոշոր ո՞րն է: Քանի՞ տեսակ մէճիս դրամ կայ:

Վարժուքիւններ. — 22. Մարդ մը իր բասկին ստակը համբց եւ գտաւ 8 մէճիտիէ, երկու քառորդ մէճիտիէ, 3 հոտ երկուքնոց, 2 հոտ քառասուն փարանոց եւ 1 հոտ 100 փարանոց. կրնա՞ր ըսել թէ այս մարդը բանի զրշ. ունէր: — 23. Երեք հոտ քառորդ մէճիտով զնեցի 5 զոյգ զուլպայ, զոյգը բանի զրուշի եկաւ: — 24. 2ոյգ մը կոշիկ զնսծ աւտենս, խանութպանին վճարեցի երկու մէճիտ, մէկ քառորդ ե հարիւր փարանոց մը. զտէր կօշիկին զինը: — 25. Մէկ մէճիտիէին վրայ քառասուն փարս զնէք, բանի քառորդ կուտայ ձեզի լումայափոխը: — 26. Երկու քառորդի վրայ երկու տասնոց զնէք, բանի հոտ երկու զրուշնոց կամ մէկ զրուշնոց կրնա՞ր առնել:

(*) Օսմանեան առաջին արժաթ դրամը կոխուած է երկրորդ ինքնակալ Սուլթան Օրխանի օրով: Առաջին դրամը կը կրէ հիճրէքի ՎԿԳ Թուականը (Հիճրէք՝ Արարբերէն է եւ կը նշանակէ գաղթել: Իսկ հիճրէքի բռնակալը կը սկսի իսլամներու Մարգարէին Մէքքէէն Մէտինէ երթալէն որ կը համապատասխանէ Քրիստոսի 622 Թուականին):

Օսմ. արժաթ դրամները մեճիտիյէ կը կոչուին Բարբիշուտտակ Սուլթան Մէճիտ Կայսեր անունով:

Իսկ առաջին անգամ Օսմանեան ոսկեդրամ կոխուած է Ֆաթիհ Սուլթան Մէճմէտի օրով (1451-1481):

16 ԳԱՍ. — ԴՐԱՄՄԵՐ (Շար.)

27. Ոսկիէ դրամներ. — Օսմ. ոսկին 100 զրշ. կ'արժէ, բայց առուտուրի մէջ երբեմն 108, 107, 106, 105, 103 զրշ.ի կ'առնեն կուտան: Տեղ տեղ մինչեւ 132 զրշ.ի կը բարձրանայ անոր արժէքը: Առուտուրի մէջ ամէնէն սովորականը 108 զրշ.ն է: Կէս ոսկին կ'արժէ 50 կամ 54 զրուշ. քառորդ ոսկին կ'արժէ 25 կամ 27 զրուշ: Եթէ լումայափոխին 5 մէճիտիէ եւ 6 կամ 6 ուկէս զրշ. տաք, (Ժամանակին համեմատ), ձեզի պիտի տայ 1 Օսմ. ոսկի: Նոյնպէս եթէ դուք իրեն ոսկի մը տաք, ժամանակին համեմատ, ձեզի կը վճարէ 106, 106,5, 107, 107,25, 107,50 եւն. զրուշ: Այսպէս միւսներն ալ:

27. Որո՞նք են ոսկի դրամները եւ ի՞նչ է անոնց արժէքը:

Վարժուքիւններ. — 27. Մէկը 6 օխս խահուէ եւ 35 օխս շարք զնեց, առաջինին օխսն 11,5 զրշ.էն, երկրորդինը 2,5 զրշ.էն եւ խանութպանին տուաւ երկու Օսմ. ոսկի: Ինչ պիտի ետ առնէ: — 28. Երեք կտոր զիրք զնեցի՝ հասը 6,5 զրշ.էն, եւ մարդուն տուի մէկ քառորդ ոսկի (ոսկին 108 զրշ.էն). բանի զոր. ետ պիտի առնեմ զրափսնառէն:

17. ԳԱՍ. — ԴՐԱՄՄԵՐ (Շար.)

28. Ի՞նչպէս գրելու է զրուշի հաշիւները ցուցնող քիււերը. — Ղրուշի հաշիւները կարելի է զրուշ եւ փարս գրել. այսպէս 2 զրշ. 10 փարս. 8 զրշ. 20 փարս. 16 զրշ. 30 փարս. 3 զրշ. 5 փարս, եւայլն: Բայց տասնորդականով ալ կրնանք գրել, այսպէս. 10 փր.=0,25, 20 փր.=0,5, 30 փր.=0,75, 5 փր.=0,125:

29. Փարսն «ասնորդականի վերածելու եղանակը. — Մենք դիւրաւ կրնանք փարսն տասնորդականի վերածել: Այսպէս 2 զրշ. 15 փարսն, եթէ ուզենք տասնորդականի ձեւով ցուցնել, չենք կրնար 2,15 գրել:

Պէտք է՝ 15 փարան տամորդականի վերածելու համար՝ բաժնել զայն 40 փարայով: Այսպէս. 15:40=0,375:

150		40
300		0,375
200		
00		

Այսպէս կրնանք գտնել 5, 10, 20, 25, 30, 35 փարաներուն արժէքը, որոնք շատ կը գործածուին խնդիրներու և սովորական

առուտուրի մէջ: 2 փարան հաւասար է 2:40ր, որ տասնորդականով կուտայ 0,05 զըշ. 6 փարային տամորդական արժէքը կը գտնենք հետեւեալ կերպով: 40ը 6ին

6		40
60		0,015
200		

մէջ չի կայ, 0. աս զերօն կը դընենք ստորակէտէն յետոյ. 40ը 60ին մէջ կայ 1 անգամ՝ կ'աւելնայ 20: 40ը 200ին մէջ կայ 5 ան-

գամ: Ուրեմն 6 փարան կ'արժէ 0,015 զըտուշ:

30. Ֆրանկ. — Ֆրանքը ֆրանսական դրամն է և շատ կը գործածուի Եւրոպայի մէջ: Մէկ ֆրանքը գրէթէ 4ուկէս զըշ. կ'արժէ: Մէկ ֆրանքը կը բաժնուի 100 հաւասար մասերու, (այս ամէն մէկ մասը կը կոչուի ասնթիլ), ինչպէս մեր զըտուշը կը բաժնուի 40 հաւասար մասերու կամ փարաներու: 20 ֆրանք կ'արժէ մէկ նաբոլէոն կամ ֆրանսական ոսկի: Ֆրանքը հաշիւները տասնորդականով կը գրուին. այսպէս 4 ֆր.ուկէս՝ կը գրուի 4,5 ֆր. կամ 4 ֆր. 50 սանթիմ: 8,25 ֆր. կը ցուցնէ 8 ֆր. և քառորդ ֆրանք:

28. Վրուի հաեիւր ի՞նչպէս գրելու է: — **29.** Փարան ի՞նչ եղանակով կարելի է ասանորդականի վերածել: Նոյն հաեիւով՝ շինեցէ՛ք 1էն մինչեւ 40 փարային ասանորդականը ցուցնող աղիւսակը: — **30.** Ի՞նչ է Քրանքը, ի՞նչ է սանդիմը: Ի՞նչ է նաբոլէոն ոսկին:

18. ԴԱՍ. — ԺԱՄԱՆԱԿԻ ԶՓԵՐԸ

31. Օրը, ժամերը, վարկեանները, երկվարկեանները. — Ժամանակին չափը ամէնէն աւելի օրն է: Մէկ օրը հաւասար է 24 ժամի: Մէկ ժամը 60 վարկեանէ կազմուած է և մէկ վարկեանը հաւասար է 60 երկվարկեանի:

32. Շաբաթը, ամիսը, տարին, դարը. — Եօթը օր (Իշ. Դշ. Դշ. Եշ. Ուր. Շք. Կիր.) կը կազմեն շաբաթը: Մէկ ամիսը սովորաբար 30 կամ 31 օր ունի, մինակ Փետրուար ամիսն է որ 4 տարին անգամ մը 29 օր կ'ըլլայ, իսկ ուրիշ տարիներ՝ 28 օր է: Այս ամիսներն են. Յունվար 31 օր, Փետրուար 28 կամ 29 օր, Մարտ 31 օր, Ապրիլ 30 օր, Մայիս 31 օր, Յունիս 30 օր, Յուլիս 31 օր, Օգոստոս 31 օր, Սեպտեմբեր 30 օր, Հոկտեմբեր 31 օր, Նոյեմբեր 30 օր, Դեկտեմբեր 31 օր: Ասոնց գումարը կ'ընէ 365 կամ 366 օր: Ուրեմն տարին 12 ամիս կամ 365—366 օր ունի: Հարիւր տարին 1 դար է:

31. Որո՞նք են ժամանակի չափերը. — **32.** Որո՞նք են արքան օրերը, ի՞նչ է ժամանակին ե՛ն պզտիկ չափը և ի՞նչ բազմապատկներ ունի:

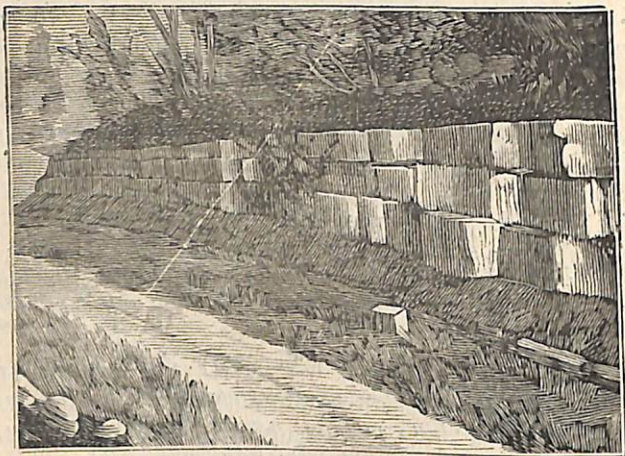
Վարժուրիւններ. — **29.** Քանի վայրկեան կ'ընէ 3 օրը. — **30.** Մէկ դարը բանի ամիս և բանի շաբաթ կ'ընէ: — **31.** Քանի զըշ. կ'ընէ 10 ֆրանքը, 12 ֆրանքը, 15 ֆրանքը, 20 ֆրանքը. — **32.** Գումարեցէ՛ք (*). 8 զըշ. 25 փարա, +7 զըշ. 17 փարա, +79 զըշ. 32 փարա, +1014 զըշ. 22 փարա: — **33.** Մարդ մը պատ շարելու համար աշխատեցաւ 16 օր, 9 ժամ, 28 վայրկեանս Ուրիշ մը՝ 15 օր, 16 ժամ 40 վայրկեանս: Առաջին գործաւորը երկրորդէն բանի ժամ աւելի աշխատեցաւ: — **34.** Գրպանն ունէի 1 լիւրա, 3 մէճիտ և 7 զըտուշ. Աս զրամէն 78 զըշ. 20 փարա ծախսեցի. հրմն բանի զըշ. ունիմ գրպանս:

(*) Խառն թիւերու չորս գործողութեան կերպերը բացատրելով ուրիշ խնդիրներ ալ ընել տուէք:

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. ԴԱՍ. — ԲԱՐԵՐԸ

1. Հողը ֆաբրե կազմուած է. — Տեսած էք հարկաւ շերան մը կողը, զոր անձրեւի ջուրերը փորած են: Հոն ահագին քարեր դուրս ցցուած են, քիչ մը վարը աւելի փոքր քարեր և ճամբուն հզերքը աւազ: Տեսած էք արդեօք՝ երբ տան մը հիմը կը փորեն, ի՞նչ խոշոր քարեր կը տեսնուին: Ուր որ գեանին հողը փորէք, հոն կը

Պատկ. 81. — Ճամբու մը եզերք, ուր կ'երեւան գեանի սալի ժայռեր:

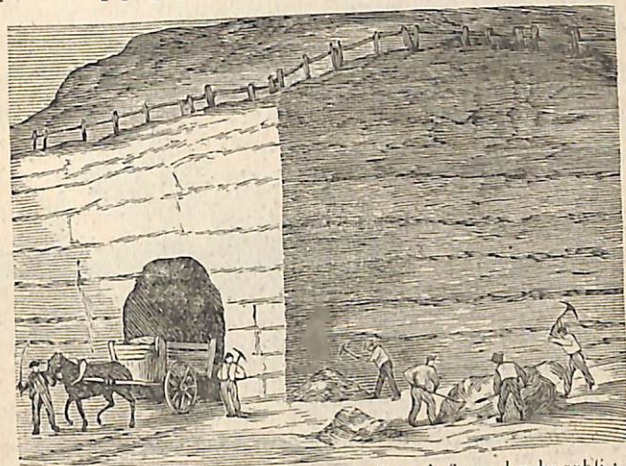
գտնէք շատ մը մանր ու խոշոր քարեր: Այս քարերը անձրեւի տակ կը փշրուին և առաջ կը բերեն աւազ ու հող: Ուրեանն հողը ֆաբրե շինուած է, այդ քարերը մանրուելով՝ առաջ կը բերեն մեր տեսած սովորական հողը: (Պատկ. 81):

1. Լեռան մը կողին վրայ ի՞նչ կը տեսնուի, երբ հողը բացուած է: Տուցի մը հիմերուն սալ ի՞նչ կը գտնուի:

2. ԴԱՍ. — ԲԱՐԵՐԸ (Շար.)

2. Բարսահանք. — 1. Բարը շատ օգտակար է մարդու. անոնցմով կը շինեն տուներ, կը սալարկեն փողոցներ, կը շինեն կամուրջներ: Հողին տակը քարի մեծ կոյտեր կան: Տեղ տեղ կը բանան զանոնք և քարերը կտորակելով դուրս կը հանեն. այս է ֆարսահանքը: (Պատկ. 82):

2. Տեսնենք թէ ի՞նչպէս կ'աշխատին քարահանքին մէջ: Աւասիկ գործաւոր մը որ սուր կացինով քարին

Պատկ. 82. — Բարսահանքէն հանուած քար կը կտրեն: Ստրեկեայ հանքին դուրս:

կտրեքները կը փորէ, յետոյ անոնց մէջ կը դնէ կրկաթէ սեւեւ (չիվի) և մուրճով անոնց վրայ կը զարնէ: Սեւը քարին մէջ կը մխուի ու խոշոր կտոր մը կը բաժնուի վար կ'ըլնայ: Գործաւորը այդ խոշոր կտորը աւելի պղտիկ կտորներու կը վերածէ, և սայլերու, կառքերու պղտիկ կտորներու կը վերածէ, և սայլերու, կառքերու վրայ կը բեռցնէ: Երբեմն, ճամբաները շինած ժամանակ, կը հանդիպին կարծր ու մեծ քարերու, այն ատեն կը ծակեն այդ քարերը, ծակին մէջ կը լեցնեն վառօդ և

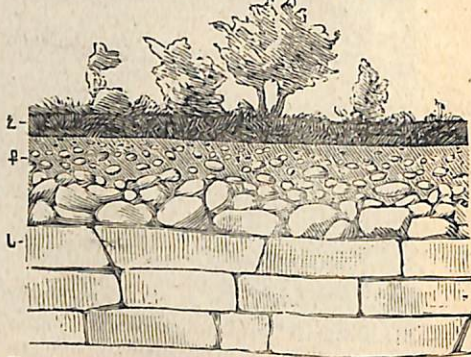
մէջը կ'ըլեցնեն պատրոյգ մը, յետոյ կը վառեն պատրոյգին ծայրն ու կը հեռանան: Քիչ ետքը, վառօդը կը բռնկի, կը պայթի և քարը ձեղքատուելով՝ կտոր կտոր կ'ըլլայ: Այն ատեն աւելի դիւրին է այս կտորները հանքէն դուրս հանել և պէտք եղած տեղը զրկել:

2. 1. Ի՞նչ է Բարահանքը: 2. Բարահանքէն խոճը Բարեհ հանքը համար ի՞նչ կ'ընեն:

3. ԴԱՍ. — ԲՈՒՍԱՀՈՂ.

3. Բուսանոց. — Իրաւ է որ երկիրը քարերէ կազմուած է, բայց երկրին երեսը մըշտ ծածկուած է հողով, որուն վրայ կը բուսնին տունկերը: Երկրի այդ մասին կամ խաւին կ'ըսուի բուսանոց:

Բուսանոցին մէջ պզտիկ քարերու հեա խաւն կը գտնուին բոյսերու մնացորդներ որ հողին տակ ծածկուած են. այս մնացորդները հողը կը զօրացնեն:

Պատկ. 83. — Բարահանքի մը վերեւ՝ գետնին խաւեր: Է, բուսանոց. անոր սակր՝ Ք, ժայռի բեկորներ, Եւ Է՛ն սակր Ք, ապառաժի մեծ զանգուածներ:

4. Բուսանոցը ի՞նչպէս կը կազմուի. — Եթէ դուք անցած էք գետայլի կը եղերքէն որ լերան մը կողերը կը քերէ, կամ եթէ տեսած էք դաշտի մէջէն հոտոց մեծ գետի մը բարձր ափերը, ուշադրութիւն ըրած էք հարկաւ որ այդ ափերը վերէն վար տեսակ տեսակ հողերէ

կազմուած են: Այս տեսակ տեսակ հողերուն կ'ըսուի հողի խաւեր: (Պատկ. 83):

Այս խաւերուն գլխաւորները հետեւեալներն են: Հողին երեսի մասը, որուն մէջ բոյսերու շատ մնացորդներ կան, բուսանոց կ'ըսուի. հոն կ'աճին սովորական բոյսերն ու տունկերը: Բուսանոցին տակ ուրիշ խաւ մը կայ որուն մէջ պզտիկ քարեր և սովորական հողը մէկտեղ խառնուած են և ուր կ'ըջնեն ծառերու արմատները:

Այս խաւին ներքեւն ալ կը գտնուի ուրիշ խաւ մը որ խոշոր քարերէ կազմուած է: Վերջապէս ամէնէն վար կը գտնուին աւելի խոշոր քարեր որոնց մէջ ո՛չ հող կայ, ո՛չ բոյս կը բուսնի:

3. Ի՞նչ է բուսանոցը: — 4. Բուսանոցը ի՞նչպէս կազմուած կ'ըլլայ բլուրի մը վրայ:

4. ԴԱՍ. — ՀՈՂԵՐ

5. Հողին զանազան խաւերը. — Շատ անգամ, երբ հողը բաւական խորունկ փորենք, կը հանգիւլինք ձերմակ քարերու, որոնցմէ շինութեան քարեր կը պատրաստեն: Երբեմն այդ քարերու տակ ուրիշ կալուղ քարեր կը գտնուին, ա՛յնքան կակուղ որ, եթէ ջուրով թրջես, մատերով պիտի կրնաս շաղել զանոնք: Այս խաւին կ'ըսուի կաւ: Ուրեմն շինութեան ձերմակ քարը հողի մէկ խաւն է, կան ալ ուրիշ խաւ:

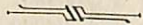
6. Ենթախոց. — Բուսանոցին տակ գտնուած հողը սովորաբար ենթախոց կ'ըսուի: Երկրագործութեան մէջ շատ կարեւոր է գիտնալ թէ այս ենթախոցը ի՞նչպէս է: Որովհետեւ, եթէ ենթախոցը շատ կաւուռ է, մըշտ ջուր կը պահէ իր մէջ և բուսանոցը խոնաւ կը մնայ, իսկ

Եթէ ենթահողը մինակ քարերէ կազմուած է, անձրեւի ջուրերը շուտով հողին տակը կ'անցնին և հողը շատ անգամ չոր կ'ըլլայ:

Պատկ. 84. — Հողին խաւերը ցոյց տուող քարահանք:

5. Ի՞նչպէս ճարուած են, սովորաբար, հողին այլեւայլ խաւերը: Ի՞նչ ըսել է հողի խաւ: — 6. Ի՞նչ է ենթահողը: Երկրագործութեան համար ի՞նչ օգուտ ունի հանչնալ ենթահողերու տեսակը:

5. ԳԱՍ. — ՀՈՂԸ ՀԵՐԿԵԼ

Յ. Հերկ. — 1. Արտի մը մէջ ցորեն կամ ուրիշ հացահատիկներ (արևելիք) ցանելէ առաջ կը հերկեն զայն: Հողը հերկողին մանկալ կ'ըսուի: Մաճկալը կը բռնէ արօրին կոթը որուն մասն կ'ըսուի և եղները առաջ երթալով՝ արօրին խոյր կը պատուէ հողը. — ասոր կ'ըսուի հողը հերկել: (Պատկ. 85):

Մեր երկրագործերը շատ կանոնաւոր կերպով ու շատ

խելքով կը հերկեն մեր դաշտերու հողերը: Մաճկալը մէկ ձեռքով մաճը կը բռնէ ու մէկ սաքով երբեմն երբեմն արօրին վրայ կը կոխէ. եղները առաջ կ'երթան և ակօս մը կը բանան: Երբ արտին մէկ ծայրը կը հասնին, մաճկալը անմիջապէս կը դարձնէ եղները, շուտով կը դարձնէ արօրն ալ և նոր ակօս մը կը բանայ առաջինին քով. և այսպէս, մինչեւ որ ամբողջ արտը հերկուի լիննայ:

2. Բայց ինչո՞ւ համար սերմ ցանելէ առաջ կը հերկեն արտերը, արդեօք կարելի չէ՞ ս'ըմը ցանել անմիջապէս, երբ արտը կը քաղուի:

Ոչ. պղտիկ փորձով մը կը համոզուիք որ այդպէս չ'ըլլար: Ծաղկի թաղարի մը մէջ չոր ու կարծր

Պատկ. 85. — Հերկ:

հող լեցուցէք, վրան կոխեցէք և մէջը ցորենի հատիկ մը դնելէ յետոյ, նորէն կարծր հող դրէք վրան. չի բուսնիր, կամ եթէ բուսնի ալ, աղէկ չ'աճիր: Որովհետեւ բուսնելու համար պէտք է որ հողը թոյլ ըլլայ և մէջը օդ մաննէ:

Յ. 1. Արտը հերկելէ առաջ ի՞նչ կ'ընեն: Ըսէ՛ք, ի՞նչպէս կը հերկեն: 2. Ինչո՞ւ դաշտերը կը հերկեն, ցանելէ առաջ:

6. ԴԱՍ. — ՊԱՐԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Տ. Աղբ. — Տեսած էք հարկաւ որ արտերու վրայ՝ ախոտի, գոմի աղբեր և հանքային նիւթեր կը լեցնեն, շատ անգամ աղտոտած հողերը կը ժողվեն, պարտէզին մէջ կը տարածեն: Ասոնք շատ հարկաւոր են. հողը անոնցմէ ոյժ, պարարտութիւն կ'առնէ, ասոնց կ'ըսուի աղբ:

Գ. Հանճային աղբեր. — Բայց մինակ կովերու, ձիերու՝ մէկ խօսքով ընտանի կենդանիներու աղբերով չէ որ հողը կը պարարտացնեն: Շատ անգամ դաշտի մը հողը շատ կաւ կը պարունակէ, անոր վրայ կրահող կը լեցընեն, իսկ երբ աւազը շատ է, անոր հետ կաւ կը խառնեն և ուրիշ տեսակ տեսակ հողեր, և հողին տակէն հանուած հանքեր, որոնց անունները յետոյ պիտի տրվինք: Անոնց ամէնուն կ'ըսուի հանճային աղբեր:

10. Բոյսերու մոխիր. — Տեսանք արդէն որ, երբ փայտ կամ ածուխ վառէինք, մոխիր կը մնար. մոխիրը հանքային նիւթ է և չի վառիր: Բոլոր երկրագործները հասկցած են թէ մոխիրը բոյսերուն օգտակար է, որովհետեւ, երբ հողին հետ խառնուի, հողին կուտայ այն բաները զոր բոյսերը անկէ առած են:

Ասոր համար է որ մեր երկրագործներէն շատերը, արտերը քաշելէ յետոյ, մնացած ձղօաները կ'այրեն որ մոխիրը հողին հետ խառնուի: Ծովեզերքները բուսած տունկերն ալ կ'այրեն և փռնին արտերու մէջ կը տարածեն որ հողը ուժովայ:

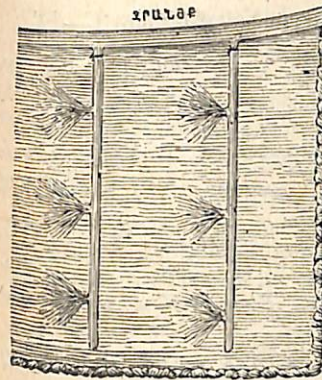
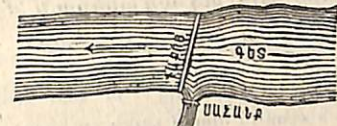
Տ. Ի՞նչ բնէ է աղբ: — Գ. Հանճային աղբեր բռնէ: — 10. Բոյսեր վառելէ ետք ի՞նչ կը մնայ: Ի՞նչպէս կը գործածեն մոխիր իբրեւ հանճային աղբ:

7. ԴԱՍ. — ԱՐՏԵՐԸ ԶՐԵԼ ԵՒ ՅԱՄԲԵՑՆԵԼ

11. Արտք ջրի. — Յայտնի է որ եթէ թաղարի մը մէջ անկուած ծաղիկը բնաւ չըրենք, ծաղիկը կ'ոչնչանայ: Առանց ջուրի, հողը կը չորնայ և ծաղիկին սնունդ չի տար:

Որչափ կ'ուզէ թող աղէկ ըլլայ արտի մը հողը, որչափ աղբ կ'ու-

Պատկ. 86. — Զրուցեմք արտք ուղեկ:

կուտայ թիւ 86 Պատկերը: Մեր երկրագործներու մէջ շատ առաջ գացեր է արտը ջրելու եղանակը:

12. Արտք ցամփեցնել. — Հապա ի՞նչ պ'տք է ընել՝ երբ արտի մը հողը շատ խոնաւ է, շէրք անոր տակ շատ կաւ կը գտնուի որ բոլոր ջուրերը կը հաւաքէ: Յայտնի է որ այս տեսակ խոնաւ արտի մը մէջ բոյսերը աղէկ չեն աճիր, ինչպէս չէին աճիր շատ չոր ցախաք հողի մը մէջ:

ղեն թող խառնեն հետը, առանց ջուրի, բոյսերը աղէկ չեն աճիր և կը մեատուին: Արտ մը ջրելու համար կա'մ շատ անճրեղաչու է գալնան վերջերն և ամբան սկիզբները, կա'մ գետակներէ ու գետերէ ջուր հանելու է՝ զայն կանաւոր կերպով ջրելու համար, իբրուն ձեւը յոյց

Ծաղկի թաղարին ներքեւ ծակ մը կայ ուսկից աւելորդ ջրերը դուրս կը հոսին . եթէ գոցէք այս ծակը , հողը մըշտ թայ կը մնայ և ծաղիկը կը թուամբ : Ուրեմն , երբ արտ մը շատ խոնաւ է , անոր տակի ջրերը հաւաքելու համար՝ հողէ ազուգաներ կը դնեն անոր հողին տակ : Աւելորդ ջրերը այս ազուգաներուն մէջէն դուրս կը հոսին և արտը շատ խոնաւ չի մնար :

11. Ի՞նչ է արտ ուղեկը : — 12. Արտը ցամփեցնելու համար , ի՞նչպէս կը հաւաքեն հողին տակի ջուրերը :

8. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ ԻՆՆԵՐՐՈՐԴ ԱՄՍՈՒԱՆ 1—12

Հողին կազմութիւնը. (1—2). — Հողը կազմուած է մեծ , փոքր ու շատ մանր բարերէ : Խոշոր բարերը հողին տակէն կը հանեն :

Բուսահող. (3—4). — Բուսահող կ'ըսուի երկրի երեսը գտնուած հողին , որուն մէջ կ'աճին բոյսերը : Բուսահող մանրուած բարերէ եւ բոյսերու մնացորդներէն կազմուած է . խոշոր բարերը կամ ապստամները անոր ներքեւ ծածկուած են :

Հողին զանազան խաւերը. (5—6). — Երկիրը կազմուած է այլ եւայլ տեսակ հողերէ եւ բարերէ , որոնց կ'ըսուի հողի խաւերը : Այս խաւերը իրարու վրայ զրուած են կարգով : Բուսահողին տակը գտնուած հողին երբանոց կ'ըսուի :

Հերկ. (7). — Յանելէ առաջ , հողը աղէկ մը հերկելու է , որպէս զի տակնուկրայ ըլլայ , մանրուի եւ օղը անոր մէջ թափանցէ :

Աղբ. (8—10). — Բուսահող տարուէ տարի կը տկարանայ . զանի ուժովցնելու համար , վրան կ'աւելցնեն այլեւայլ նիւթեր , որ մէկ խօսքով աղբ կամ պարտառութիւն կ'ըսուին : Ո՛չ միայն կենդանիներու աղբը , այլ հողին տակէն հանուած շատ մը հանքեր կը գործածուին հողը ուժովցնելու համար : Մոխիրն ալ հողին ուժ տուող նիւթ մ'է :

Արտերը քել եւ ցամփեցնել . (11—12). — Երբ արտին հողը շատ չոր է , գետերու եւ առուներու ջուրով կը ջրեն գայն , իսկ երբ արտը շատ խոնաւ է , անոր տակէն ազուգաներ կը դնեն եւ աւելորդ ջուրերը կը ժողկեն :

Մ Ա Յ Ր Ե Ն Ի Լ Ե Զ Ո Ւ

1. ԴԱՍ. — ԱՄՓՈՓՈՒՄ Ը. ԱՄՍՈՒԱՆ

Համաձայնութիւն . — Ընել կամ ըլլալ նշանակող բառը բայ կ'ըսուի : Տէր բային կամ ենթական բային նշանակած զործը կատարող անձը կամ իրն է :

Բայը թիւով ու դէմով պէտք է համաձայնի Տէրբային հետ : Նել , նիլ , նալ եւ չիլ վերջաւորող բայերէն ոմանք սիրել , խօսիլ , կարդալ բայերէն տարբեր կը խոնարհին կատարելի ու Հրամայականի մէջ : Այսպէս , տիպար ձեւերէն կը շեղին՝

Ա. Լծորդուծենէն՝ գտնել , մտնել , ելլել , իջնել , հեծնել , տեսնել , Նաւ առնել , խածնել , քֆնել , պագնել : Բ. Լծորդուծենէն՝ հասնիլ , բռնիլ , մեռնիլ , անցնիլ , հագնիլ , հասնիլ , ծնիլ , սնիլ , Նաւ սկսիլ , փրփիլ , պրծիլ , նսիլ :

Գ. Լծորդուծենէն գիտնալ , լոզնալ , մեծնալ , սեւնալ , գողնալ , մոռնալ եւ ուրիշ շատեր :

Նիլ ձեւին վրայ կ'երթան փախչիլ , փլչիլ , դպչիլ , փակչիլ , բռնիլ , Գիտնիլ . — Նել , նիլ , նալ եւ չիլ վերջաւորող բայեր ալ կան որ այս կարտուղութիւնը չունին եւ տիպար ձեւերուն պէս կը խոնարհին : Զարտուղի բայերուն վերջաւորութիւնը արմատական ժամանակներու մէջ տիպար ձեւերէն քիչ շատ կը տարբերի :

Անկանոն բայերուն արմատական գրերն ալ կը փոխուին խոնարհման տեսն :

Բայերուն տեսակները կամ սեւերը . — Բայերը գործողութիւն կամ վիճակ կը ցուցնեն վեց կերպով , որ կը կոչուին էական , Ներգործական , Զեղոյ , Կրաւորական , Անցողական եւ Միադէմ :

Կոչական կ'ըսուի այն Անունը կամ Դերանունը որ մէկը կանչելու համար կը դուրս խօսքին մէջ :

Բացայայտիչ է այն բառը որ անձի մը կամ առարկայի մը ո՞վ կամ ինչ ըլլալը բացատրելու համար կը դուրսի :

Շաղկապը երկու բառ կամ երկու խօսք իրարու կը կապէ : Զայնարկութիւնը կիրք եւ զգացում յայտնող բառ մ'է :

2. ԴԱՍ. — ԱՐՏԱԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Ամէն օր երկու ժամ քալէ՛, ամէն գիշեր եօթը ժամ քնացի՛ր, քնանալ ուղեւուղ պէս՝ պառկէ՛, արթննալուղ պէս՝ ելի՛ր, ելլելուղ պէս՝ աշխատէ՛: Անօթենաս՝ կե՛ր, ծարաւնաս՝ խմէ՛ և միշտ յամբօրէն: Պէտք եղած ժամանակ խօսէ՛. դըն՝ այն դոր կրնաս. ինչ որ կրնաս ըսել՝ ըսէ՛: Երբեք մի՛ մոռնար թէ՛ ուրիշներ քու վրադ յոյս կը դնեն և թէ՛ դուն պէտք չէ՛ անոնց վրայ յոյս դնես: Պէտք եղածէն աւելի մի՛ յարգեր արծաթը. բարի ծառայ մը և չար տէր մ՛է՛ ան: Նախ ամէն մարդուներէ՛, աւելի անկասկած ըլլալու համար: Մի՛ անարգեր մարդիկը, մի՛ ատեր զանոնք աւելի և մի՛ ծիծաղիր տարապայման կերպով, ցաւակի՛ց եղիր անոնց: Ամէն առտու լոյսը տեսնելուղ պէս՝ մահուան վրայ մտածէ՛: Նո՛յնն ըրէ՛ նաեւ ամէն իրիկու՛ երբ աշխարհ մութին մէջ թաղուի: Երբ շատ տառապիս, ցաւին ուղղակի՛ նայէ. ան պիտի մխիթարէ քեզ ինքնին և քեզի բան մը պիտի սորվեցնէ: Զանա՛ պարզ ըլլալ, օգտակար ըլլալ:

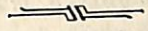
1. Նոյն դասին բայերը Սանճանական ներկայ եզակի Ա. Դէմ. քով գրեցէք, այսպէս. «Ամէն օր երկու ժամ կը քալեմ,» եւ այլն:
2. Սա բառերը աւելի բացայայտ ընող ուրիշ բառեր (հասարակ անուններ) գտէք. (Գ. Վարժ. էջ 29, Հրահ 26):
 1. Թուրքիս — 2. Մատթէոս, Մարկոս, Դուկաս եւ Յովհաննէս:
 - 3. Կ. Պոլիս — 4. Քրիստին — 5. Էրճիսս (Կեսարիս): — 6. Թաղէոս եւ Բարժուղիմէոս — 7. Պետրոս աղբար: — 8. Ս. Սահակ Ս. Մեսրոպ, Եզնիկ, Յովհան, Յովսէփ (*):
3. Սա բառերուն եզակի Սեռականը գրեցէք.

Նաւ, գիտութիւն, ստիպում, տարի, գարի, ձի, ամիս, միս, վանահայր, աներ, աղջիկ, սէր, Աստուած, տղայ:

(*) Տես 2. Պրակ, 12 էջ, 2. Դաս — Հայոց գրեռու գիւղը.

ՆՄԱՆԱՉԱՅՆ(*) ԲԱՌԵՐ

4. Սա բառերուն նմանաձայնները գտէք. Բօզ, կէտ, յարկ, Թանաք, կարգ, հորժ, յամբ, Թակ, դիակ, զայլ, փոզ, յոյլ, բուռ, Թաս, հերոս, հառաչ, մարտ, Թաթ, դեւ, ձող, որժ, քսմել, փակ, նոյն:

3. ԴԱՍ. — ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

1. Դերանունը վերլուծելու համար, ըսելու է թէ Բ՛նչ տեսակ է՝ (էակա՛ն, Յուլյակա՛ն, Ստացակա՛ն, Յարաբերակա՛ն թէ՛ Անորոյ) . թէ Բ՛նչ դէ՛մք է, Բ՛նչ թիւ է, Բ՛նչ հոլով է և Բ՛նչ պաշտօն ունի (Տերապի՛, Սեռի խնդի՛ր թէ՛ Բնութեան խնդիր) :

Օրինակ . — Ես ֆեզմէ չեմ վախնար: Ես՝ էական Դերանուն, Ա. Դէմք, Եղակի Ուղղական, Տէրբայի՛ չեմ վախնար բային:

Բեզմէ՛ էական Դերանուն, Բ. Դէմք, Եղակի Բացական, Բնութեան խնդիր՝ չեմ վախնար բային:

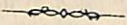
5. Սա դերանունները վերլուծեցէք. Իմիկէս, բու, դուն, Եզմով, ինձի, բուկիններուդ, իմիկիս, անոնց, անկէ, բուկիններովդ, իրենի, իրենցով, որ, որոնցմէ, որուն:
6. Սա բառերուն սահմանը տուէք. (Գ. Վարժ. էջ 82, Հրհ 79):
 1. Զայտարկութիւն — 2. Շողկապ — 3. Բայ — 4. Մակբայ — 5. Գոյական — 6. Ածական — 7. Դասական Թուական ածական:
7. Սա միասական խօսքեր հաստատական ըրէք. Մի ուտը, չեմ զներ, չի գործեր, չըրի, չըրի, չեմ ըսեր, մի լաք, Մի բանար, չես տար, չպիտի դառնանք, մի դառնար, չիխնար, չպիտի ուչի բանար, չես տար, չպիտի դառնանք:
8. Ի՞նչ հոլով են շեղագիր բառերը.
 1. Մարդով դրկեցի — 2. Մարդու կը նմանի — 3. Մարդ կեւա:

(*) Նմանաձայն կամ համահնչիւն են այն բառերը որ միեւնոյն հըջումն ունին, բայց տարբեր իմաստ եւ ուղղագրութիւն: Օրինակ. Գօջ (քարձ=fkouk) եւ ֆօջ (արու այծ, խոյ, նոխազ):

- 4. Մարդու չտանս։ — 5. Մարդէ տաի։ — 6. Մարդուն պատկերը գծեց։ — 7. Մարդ տեսայ։ — 8. Կերածես համ չեմ առնեբր։ — 9. Քաշելիք ունի եղբր։ — 10. Փայցն ու ածուխը կը վառեն։ — 11. Փայց ու քար զիգեցինբր։ — 12. Քովիկներդ մի նեղեր։ — 13. Մահուան կը մտնանք ամէն օր։ — 14. Աղօթեցէր Աստուծոյ որ ձեզ փրկեջ վսանգէ։ — 15. Հաւատով ու սիրով ապրեցէր։ — 16. Գլխուս փորձանք եղար դուն։ — 17. Մոռիկ պատրոյզը թրջեցաւ։

9. Նոյն խօսերուն մէջ շեղագիր բառերն անփոփոխ պահելով՝ ուրիշ բայեր դրէք անոնց եով։

1. Ի՞նչ բաներ բտելու է Գերանունը վերլուծելու համար։

4. ԴԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

10. Կէտերուն տեղ դրէք խմատին յարմար բառերը։

- 1. Այն բայը որ վիճակ կամ գոյութիւն կը նշանակէ կը կոչուի ... բայ։ — 2. Այն բայը որ կը նշանակէ թէ Տէրբայիին ըրած գործողութիւնը կ'անցնի ուրիշի մը վրայ, կը կոչուի ... բայ։ — 3. Այն բայը որ գործողութիւն մը կրել կը նշանակէ, կը կոչուի ... բայ։ — 4. Այն բայը որ կը յայտնէ թէ գործողութիւնը Տէրբայիին վրայ կը մնայ, կ'ըսուի ... բայ։ — 5. Այն բայը որ ուրիշի մը միջոցաւ կատարուած գործ մը ցոյց կուտայ, կը կոչուի ...։ — 6. Միայն մէկ զէմքով գործածուող բայերը կը կոչուին ... բայ։

11. Պատասխանեցէք սա հարցումներուն։

- 1. Ի՞նչ ձեւ ունին դրամները։ — 2. Որո՞նք են Օսմանեան դրամները (արծաթ, ոսկի)։ — 3. Ո՞ր կը շինուին դրամները։ — 4. Ոսկիով ու արծաթով ինչ բաներ կը շինուին։

12. Ո՞ր բայեր հնուքեան խնդիր կ'առնեն (օրինակներ տուէք)։

13. Հարցումներուն պատասխանեցէք բերանացի ու գրաւոր։

ԵՐԲ...

- 1. Ե՞րբ կը հնչէ կոչնակը։ 2. — Ե՞րբ կը թափին ծառերուն տերեւները։ — 3. Ե՞րբ կը բացուի վարդը։ — 4. Ե՞րբ հաց կ'ուտես։ — 5. Ե՞րբ կը թաղեն մարդը։ — 6. Ե՞րբ կը ստուի ջուրը։ — 7. Ե՞րբ կը շոգիանայ ջուրը։ — 8. Ե՞րբ կը հնձնն ցորենը։ — 9. Ե՞րբ ձին կը տեղայ։ — 10. Ե՞րբ կը կարճնայ գիշերը։ — 11. Ե՞րբ բժիշկի կը դիմեք։ — 12. Ե՞րբ ջուր կը խմեք։ — 13. Ե՞րբ մարը կը մտնէ արեւը։

5. ԴԱՍ. — ԱԾԱԿԱՆԸ՝ ԳՈՅԱԿԱՆԻ ՏԵՂ

2. Գոյականի պէս գործածուած անական. — Ուշադիր եղէք շեղագիր բառերուն։

- 1. Երկու վարդ ունիս, մէկը ճերմակ է, մյուսը՝ կարմիր, ձերմակը ինձի տուր. կարմիրը քեզի թող մնայ։ — 2. Խելը խրատն ինչ ընէ, սեւը սաստկն ինչ ընէ։ — 3. Մինչեւ խելացիկ մտածէ, անխելին իր գործը կը հողայ։ 4. — Երկու ինձոր ունէի, անուշը ես կերայ, քրուն քեզի պահեցի։

Ասկէ առաջ մենք սորվեցանք (Ե. Պրակ, էջ 60, Դաս 1) թէ որպիսութիւն ցուցնող բառերը Որակական Ածական են, ինչպէս ձերմակ, կարմիր, խել, սեւ, խելացի, անխելի, եւայլն։ Իրաւ ալ ասոնք առարկայ կամ անձ չեն ցուցնեբր, այլ՝ անձի կամ առարկայի մը ի՞նչպէս ըլլալը։ Կրնամ ըսել՝ ձերմակ մարդ կամ ձերմակ բան, սեւ երես, խելացի խօսք, եւայլն։ Աս խօսքերուն մէջ Ածականները դրուած են մէջմէկ Գոյականի քով։

Բայց վերը՝ թիւ 1, 2, 3, 4 օրինակներուն մէջ ձերմակ, կարմիր, խել, սեւ, խելացի, անխելի, անուշ, քրոն Ածականներուն քով Գոյական չկայ։

3. Ածականները, երբ խօսքի մը մէջ առանց Գոյականի են, կ'ըսուին գոյականաբար գործածուած անական։ Ասոնք կրնան եղակի և Յոքնակի ըլլալ, կրնան հոլովուիլ՝ ճիշտ Գոյականի պէս։

14. Շեղագիր դրուած Գոյականները ջնջելով՝ անոնց անականները գոյականաբար գործածեցէք. Օրինակ, — Հասունները կերէք, խակերը պահեցէք։

- 1. Հասուն սանձերը կերէք, խակ սանձերը պահեցէք։ — 2. Աշխատասէր տղայը թող վարձատրուի, ծոյ տղայն ալ թող պատժուի։ — 3. Արդար մարդոց խիղճը հանդարտ է, մեզուոր մարդիկ հանդարտ — 4. Զին շարքես հանցեցի, նոր շարքես հազայ։ — 5. Մաքուր ձեռնոցները կը պահեմ, աղոտոտ բաշկիկները կը լուամ։ — 6. Բարի մարդը կը սիրուի։ — 7. Կակուղ հացը կեր, չոր հացն ալ — 8. Խելացի թշնամին՝ անխելք բարեկամէն լաւ է։ — 9. Խելացի տուր։ — 9. Խելացի թշնամին՝ անխելք բարեկամէն լաւ է։ — 9. Խելացի տուր։

10. Խելացի մարդուն հետ քար կրէ, անխելք մարդուն հետ փիլավ մի ուտեր, կ'ըսէ առածը:

15. Սա բառերուն սահմանը տւէ՛ք. (Գ. Վարժ. էջ 85, Հրհ. 82):

- 1. Գետ: — 2. Գետախառնուէր: — 3. Գետաբերան: — 4. Թե-րակզգի: — 5. Ծոց, խորշ: — 6. Լեզու: — 7. Բլուր: — 8. Գազաթ, կատար: — 9. Ստորոտ: — 10. Կղզեխումբ (Արբիպեղազոս):

16. Սա բառերուն սահմանը տւէ՛ք. (Գ. Վրժ. էջ 87, Հրհ. 84):

Օրինակ. — Առաջին մարդն է Աղամ:

- 1. Աղամ — 2. Կայէն — 3. Մովսէս — 4. Սէթ — 5. Պետրոս — 6. Ս. Ստեփաննոս — 7. Սաուղ — 8. Յեսուս — 9. Ռուբէն: — 10. Սուլթան Օսման: — 11. Ս. Թաղէոս եւ Բարձազիմէոս: — 12. Գրիգոր Լուսաւորիչ: — 13. Մովսէս Խորենացի:

17. Սա անուններուն հոլովը սրոճեցէ՛ք.

Մարտիրոս, Բարիզու, Եղիպոսէ, ամառուընէ, ծովով, մարդու, Սինայէ, խման, Աստու, սիրոյ, հորով, մորմէ, հայրիկի:

18. Նոյն բառերը մէյմէկ խօսքի մէջ գործածեցէ՛ք:

2-3. Գոյականի սեղ գործածուած Ածականը ի՞նչ կ'ըսուի. (օրինակներ տւէ՛ք):

6. ԳԱՍ. — ՀՐԱՀԱՆԳՆԵՐ

19. Փակագծի մէջ դրուած Բայերը Սահմ. Ներկայ ըրէ՛ք, այսպէս. — Գրքերին զպրոց բերելու (մոռնայ): Իրեցէ՛ք. — Գրքերին զպրոց բերելու կը մոռնանք:

- 1. Ես ամէն օր գրքերս ու տետրակներս զպրոց (տանի): — 2. Գոյքերդ ինչո՞ւ որոշեալ տեղ մը (չղնել): — 3. Որտորդները կարաւ (օրսալ): — 4. Ժամացոյցը բանին (զարնել): — 5. Երբեմն դուն ալ դասերէդ ուշ (մեալ), ժամանակդ (կորսնցնել), իրաւ որ աղէկ (ըննել): — 6. Երբ աղքատ մը մեր դուռը (զարնել), ես (երթալ) շուտ մը դուռը (բանալ) եւ պատառ մը հաց (տալ): — 7. Երբ անօթի (ըլլալ), ցամաք հացը մենք ախորժակով (ուտել): — 8. Մենք ամէն առտու կանուխ (զալ):

20. Վերլուծեցէ՛ք սա բայերը.

Մաէք, պագու, ելայ, հասան, հիւսէին, հագած, ճանչցայ, քնացանք, սեզու, կեցիք, խածաւ, գտայ, մտար, ելաւ, իչանք, առիք, Թբին, հաւսէք, անցաւ, հասկցար:

21. Ստորեւ գտնուող եօթը խումբ բառերը բաժնուած զանազանից զրէ՛ք սա խօսքերուն մէջ:

- 1. Հին ժողովուրդներուն պետերը կը կոչուէին ... : — 2. Մահ-մետական կրօնաւորները կը կոչուին ... : — 3. Կաթողիկոսներու կրօնական պետը կը կոչուի ... որ կը նստի Հռովմի մէջ: — 4. Յոյներու կրօնական պետը կը կոչուի ... որ կը նստի Կ. Պոլիս: Իսկ Գաւառներու մէջ անոր փոխանորդները կը կոչուին ... : — 5. Հայերուն կրօնական պետն անոր փոխանորդները կը կոչուին ... : — 6. Տանկատանի Հայերն ու Հայ Կաթողիկոսներն ունին նաեւ ... : — 7. Բողոքական Հայերն ունին ... :

Ծանօթ — Կէտերուն սեղ դրուելիք 7 խումբ բառերն են.

- 1. Ազգապետ, 2. Նահապետ, 3. Պատրիարք, 4. Իմամ, շէյխ, հօճա, միւլէզգին, խամիպ, միւսէրրիս, եւայլն: 5. Կաթողիկոս, Առաջնորդ: 6. Պապ, 7. Տիեզերական Պատրիարք, Մետրապոլիտ:

22. Էջ 58 Հրհ. 19ը նորէն գրեցէ՛ք՝ բայերը կատարեալ ընելով:

23. Դաս 2.ի (էջ 54) ԿԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ հասնուածին մէջ բացի Նախադասութիւն կայ: Յոյց տւէ՛ք Բայերը, Տերայինները, եւն.:

7. ԳԱՍ. — ՉԱՅՆԱԽՈՐ ԳԻՐԵՐ

4. Չայնաւոր գիրը կը կարուսի. — Դիտեցէ՛ք սա բառերը:

- Դիր — գրի, Զուր — ջրի
- Դիծ — գծի, Եւրբ — նրբութիւն
- Շարաթ — շարթու, Փեսայ — փեսի
- Ծաղիկ — ծաղկիլ, Սուրբ — սրբել

Աս բառերուն մէջ ա, ի և ու գիրերը կը կորսուին:

5. Չայնաւորը կը փոխուի. — Դիտեցէ՛ք նաեւ սա բառերը:

- Տեր — սիրական, Սեր — սիրական
- Յոյս — յուսալ, Կոյր — կուրնալ
- Սենեակ — սենեկիլ, Վայրկեան — վայրկեանական
- Հաշիւ — հաշուել, պատիւ — պատուական

Հոս ալ, ձայնաւոր գրերը կը փոխուին, երբ բառը հոլովուի կամ ուրիշ մասնիկ առնէ:

- Է կ'ըլլայ ի, ոյ կ'ըլլայ ու,
- նա » ե, իւ » ու:

24. Սա բառերուն Սեռականը գրեցե՛ք, ցոյց տալով գրեռուն փոփոխումն ու կորուստը :

1. Քիժ, լիճ, կին, սիրտ, միտք, զիր, բիր, ծիծ, միս
2. Ջուր, նուշ, թուշ, փուշ, թուղթ, թուղ, թուղ, դրոճ
3. Հանդէս, պարտէզ, սէր, էշ :

25. Սա բառերուն արմատը գրեցե՛ք՝ ցոյց տալով ձայնաւորներուն փոփոխումը :

1. Հուսաւոր, համբուրել, յուսահատ, բուսային, խնկաման, սրբութիւն, փութով, հանգուցել — 2. Վայրկենական, սենեկապան, մատենագիր, պատենաւոր — 3. Հաշուակալ, պատուաւոր, թուարան, հազուագիւտ, արծուարթ

26. Սա բառերուն սահմանը տւե՛ք. (Գ. Վրժ. էջ 88, Հրճ. 85):

1. Դամբանական — 2. Շարական — 3. Հոգեհանգիստ — 4. Նախատոնակ — 5. Մատներ — 6. Մկրտութիւն — 7. Պատկ — 8. Զեռնադրութիւն

27. Սա Ածականները հոլովեցե՛ք՝ Յօդով եւ առանց Յօդի. *Լայն, ճերմակ, երկայն, խելացի, խեղճ.*

28. Սա բայերը միասկան ըրէ՛ք, հոգ տանելով որ **2. Պրակի 51** էջի 1, 2, 3, 4 կանոններն ու Ծանօթութիւնը ճիշտ գործադրուին (*): *Կ'երթայ, կուգայ, կ'ուտուի, կ'իյնամ, կը դառնաս, կը բանայ, կուտամ, կուլաս, կը տանի, կը դնեմ, կը գարնես, կ'ընէ, կ'ուտէ, կ'ըսէ, կեր, դրէք, գարնենք, ըրէք, ըսէք, տանին, լաց, տուէք, բանանք, դարձիր, ինկէք: Կ'աղաչէ, կ'առնէ, կը խածնենք, կը պագնեն, կը փչիմ, կ'արիւնի, կը հաւնի, կը գտնենք, կ'իջնէ, կը տեսնէր, կը նստէր, կը պլուէր, կ'ուտուէր, կ'ուզուէր, կ'առնուէր:*

4—5. Զայնաւոր գրերը ե՞րբ կը փոխուին եւ ե՞րբ կը կորուին : (Օրինակներ տուէ՛ք):

8. ԴԱՍ. — ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ա Ղ Ն Ո Ւ Ս Պ Ո Ւ Ն Գ Ը

1. — *էշ մը երկու պարկ աղ կը տանէր: Առուի մը մէջէն անցած ատենը, ոտքը սահելով՝ ջրին մէջ խնկաւ:*

(*) Ըսէք՝ Սահմ. Եղանակ Ներկային ձր դէմքը եւ քրք ապամարց (՝) կ'առնէ:

Ցամաք ելլելուն պէս, զգաց որ բեռը թեթեւցեր է: «Աս ի՛նչ աղուոր բան, ըսաւ ինքն իրեն, ասկէ ետքը չմոռնամ ասանկ ընելու:»

2. Ուրիշ օր մը դարձեալ նոյն գետէն կ'անցնէր. աս անգամ խոշոր կապոյ մը սպունգ կար վրան: Իեռը անգամ խոշոր կապոյ մը սպունգ որ աւելի թեթեւ ծանր չէր, բայց մեր իշուկը ուզեց որ աւելի թեթեւ ըլլայ: Առուին մէջ նետուեցաւ. բայց սպունգը անլուրջափ ջուր ծծեց որ մազ մնաց խեղճ իշուկը պիտի խեղզուէր: Շատ դժուարութեամբ առուին եղերքն հասաւ, և բեռին տակ ճնշուած՝ տիրոջը տունն եկաւ: միտքը դնելով որ անկէ ետքը ծուլութիւն չընէ:

29. Նոյն հասուածը գրեցե՛ք՝ բայերն ստուգածելով :

30. Նոյն հասուածն Յոգնակիի վերածեցէ՛ք, այսպէս. «երկու էշեր՝ երկու պարկ աղ կը տանէին», եւայլն:

31. Եզակի ըրէ՛ք սա խօսքերը. — 3. Ա. 1. Մենք նուշ կը բարձրէք — 2. Դուք փայտ կը վառէք — 3. Ա. մերիկացիները չարաչար կ'աշխատին — 4. Ֆերմանացիները կ'երգեն — 5. Անգղիացիները կը յամառին — 6. Գերմանացիները կը խորհին — 7. Ասիացիները կ'երագնեն — 8. Շոյլերը կը վարանին — 9. Դուք մի խառնուիք — 10. Մենք ալ կը հասկնանք որ դուք ու անոնք յանցանք չունիք — 11. Տարիները բոլորեցան ու դուք ծերացաք — 12. Պետեր իր բուսեր են, բայց զուէնիդ խելք չկայ:

32. Սա մակբայներուն հոլով մէյմէկ բայ դրէ՛ք. Օրինակ. Հոս եւ կու՛ր, հոն գնա՛, եւայլն : (Գ. Վրժ. էջ 151, Հրան. 125): Հոս, հոն, դուք, ներս, բոլորտիքը, անկէ, վեր, բովը, տակը, մօտէն, վրան, առջեւը, զիմացը, ետեւէն:

Ի՞նչպէս, ի՞նչպի, երբ, ուր, ուսկից, մի՞թէ, արդեօք, ինչո՞ւ

33. Կէտերուն տեղ դրէ՛ք պատշաճ բառերը. — 1. Բանի մը երկայնութիւնը չափելու համար կը գործածենք... որ երկրի շրջապատին բաւատուն միլիոներորդ մասն է — 2. Մէզդին բազմապատիկներն են... , իսկ ստորաբաժանումներն են... — 3. Մէկ մազատիկներն են... , տասնորդականը — 4. Տեղի մը մակերեսը չափելու մէջը կ'ընէ... տասնորդականը... — 5. ... բառակուսի մէկ, որուն ամէն համար կը գործածենք...

մէկ կողմը մէյմէկ մէկը է: — 6 ... ը կամ ... ը հաւատար է մէկ բառակուսի տառնամէկըրի, եւ կը գործածուի արտ չափելու: — 7. Թուրքիոյ մէջ բաւի մը երկայնութիւնը չափելու համար կը գործածուի նաեւ ... Իսկ արտերը չափելու համար կը գործածուի ...

9. ԳԱՍ. ՄԱՍՆԻԿՆԵՐ

6. Արմատ բառեր. — Այն բառերը, որ իրենց սկիզբը կամ վերջը յաւելուած չունին, արմատ բառ են(*):
Օրինակ. — Ծով, փար, ժամ, երկիր:

7. Ածանցուած բառեր. — Կրնամ ըսել՝ ծովային, փարոս, ժամուր, երկրաւոր՝ վերջն օրինակներուն վրայ այլև, ուս, լոր, աւոր մասնիկները դնելով:

8. Գաւանդի կ'ըսուի այն վանկը կամ գիրը որ արմատ բառի մը սկիզբը կամ վերջը կը կցուի:

Նախարաս մասնիկները արմատ բառերուն սկիզբը կը դրուին. աւ, սպ, չ, ս, դժ կամ ժժ, որոնք ժխտական կը շինեն:

Յեսարաս մասնիկները արմատ բառերուն ծայրը կը կցուին: Ասոնց գլխաւորներն են.

ակաւ, այլև, աւոր, աւեհ, եղև, էակ, եկի, ուն, ոս, կոս, ուրդ, ոց, անոց, արակ, սասակ, ցի, եցի, սցի, ցու, իկ, սկ, ուկ, ունի, եւայլն:

34. Սա բառերուն Ածանցական մասնիկները ջնջեցէք.

1. Անխելք, ապերախտ, չաես, տկար, դժբաղդ, ամբոյն.
2. Մայրական, նաւային, մարտուոր, ծաղկուէտ, նպարեղէն, Մեւրոպեան, ՍՍենի, սոլուն, բոտտ, վախկոտ, նաւորդ, հալոց, արհեստանոց, դասարան, մրգաստան, Ակնցի, Զորեցի, Եղիպատացի, տիրացու, հայրիկ, նաւակ, ձագուկ, տիրուհի.

35. Սա բառերուն սահմանը գտէք. (Գ. Վ.րժ. էջ 89, Հրն. 86):

1. Արժիւ: — 2. Փիղ: — 3. Կետ: — 4. Միսիսիբի: — 5. Հիմա-

(*) Տես 2. Պրակ, էջ 70 (Պարզ բարդ եւ ածանցեալ բառեր):

լայաւ: — 6. Լոտան: — 7. Միջերկրական: — 8. Արիւիկ: — 9. Ստախուսութիւն: — 10. Սէր: — 11. Բարեգործութիւն: — 12. Ծնողրին մահը: — 13. Երջանկութիւն:

36. 1. Կական Գերանուններն որո՞նք Սեւի խնդիր կ'ըլլան, (Իրեցեք երեք դեմքերն ալ՝ եզակի եւ Յո/նակի):

37. Նոյն Գերանունները մէյմէկ խօսիլ մէջ գործածեցէք իբրեւ Սեւի խնդիր:

ՀԱՄԱՆԻՇ(՝) ԲԱՌԵՐ

38. Սա բառերուն Համանիւթները գտէք.

1. Մեղան, մատեան, ուղի, կոհակ, մաղթանք, պատուէր, թուր, բերձէ, սկունք, նծոյց, գաւազան: — 2. Գեղեցիկ, հարուստ, թանկահին, ճերմակ, կարճր, բոլորշի: — 3. Ճաշակել, փայտայել, ըմբռնել, ունկնդրել, կառուցանել, բանդել, սերմանել.

6. Ո՞ր բառեր Արմատ են: — 7. Ո՞ր բառեր Ածանցուած են: — 8. Ի՞նչ է մասնիկը: Որո՞նք են նախադաս մասնիկները: Որո՞նք են Յեսարասները:

10. ԳԱՍ. — ՊԱՐԶ ԵՒ ԲԵՐԴ ԲԱՌԵՐ

9. Պարզ բառեր. — Սա բառերը պարզ բառ են, ինչու որ մէկ արմատ ունին: Տուն, յոյս, դպրոց:

10. Բարդ բառեր. — Նոյն պարզ բառերուն ուրիշ արմատներ ալ կը կցեմ, ե այն ատեն կ'ըլլան բարդ բառեր: Այսպէս. Տն-ա-շէն, նաւ-ա-պետ, լուս-ա-մուտ, դպրոց-ա-սէր:

11. Յօդակապ. — Երկու արմատ բառեր կը միացուին ա գրով կամ ու Շաղկապով, կամ ե ուլ, որոնք Յօդակապ կ'ըսուին:

Օրինակ. — Նաւախար, դեղագիր, անուղող, կերուխում, հարսնետուն, դպրեւանք, եւն:

Շատ բառեր ալ ատանց Յօդակապի կը շինուին.

(*) Համանիշ են այն բառերը որ գրեթէ միեւնոյն նշանակութիւնն ունին

Օրինակ. — Թերխաշ, կրճկաշ, ծակաջ, հաւեսեա, մեծ-
 ֆիթ, շարեւոյ, քերեւաշ, աշխատակ, առագրուց, գուզընքաց,
 ժամկոչ, երեսպաշ, դասընկեր, ցրնան, ցրկիտ, քերանկոխի,
 հացխասակ, թուղբեան, ֆեծիծաղ, խաչհանգիստ:

12. Գիտելիք. — Բառերու Ածանցման և Բարդու-
 թեան ատեն՝ ձայնաւոր գրերու կորուսման և փոփոխման
 կանոնը կը գործադրուի, ինչպէս սորվեցանք **4—5**
 Դասերուն մէջ, (59 երես):

39. Սա Պարզ բառերով Բարդ բառեր շինեցէք.
 Օրինակ. — Փառք սիրող—փառասէր:

1. Վանքի հայր, գասի զիրք. մեղրի մոմ, ծնողը սիրող, Աստ-
 ուած պաշտող, պարգիւ տուող, պերճ խօսող, ջուր բաշխող, արագ թռչող,
 արդար գասող, գանձի պետ. ծերերու կոյտ, կաւքի խուճր:

2. Թէյի աման, ծովու եզր, սխտորի կուժ, տուէի երէց, փիղի ու-
 կոր, ջուրի հոր, վարդ երեսով, աչի (ձեռքի) համբոյր:

40. Սա բառերուն սահմանը տուէք. (Գ. Վրժ. էջ 91, Հրհ. 88):

1. Անպատ. — 2. Սով. — 3. Երաշտութիւն. — 4. Համաճարակ.
 — 5. Համատարած. — 6. Համաստեղութիւն կամ բոյլ. — 7. Միր
 կամին կամ յարգող. — 8. Անչրպետ կամ անհունութիւն:

41. Սա բառերը հորովեցէք Գոյականի պէս.

- 1. Եփել (Անէրեռոյր),
- 2. Մեռնող (Ներկայ Ընդունելութիւն),
- 3. Բերած (Անցեալ "),
- 4. Խօսելիք (Ապառնի "),

42. Սա խօսքերուն մէջ շեղազիր բառերուն հով դրէք Ածական-
 ներուն իմաստին պահանջած Գոյականները. Օրինակ. — Կարմիր
 գոյնը կրակի նմանութիւն է:

- 1. Կարմիրը կրակի նմանութիւն է. — 2. Սեւը սուգի նշան է. —
- 3. Կլորը բնութեան սիրական ձեւն է. — 4. Կանաչը՝ դեղինի ու կա-
 պոյնի բազաղութիւնն է. — 5. Հրանդ դարմանողը կարեկից ըլլալու է. —
- 6. Իր գուակը սիրողն անոր պակասութիւնները ցոյց տալու է. —
- 7. Մեռածները չեն ոչընտար. — 8. Գողն ու յանցաւորը արդարութե-
 նէն կը վախնան. — 9. Աշխատասէրը առտուն կանուխ կ'արթննայ. —
- 10. Տափն կը բրտնիք, ցուտին ալ կը դողանք. — 11. Չորսը ինձի
 սուր, ջան ալ բեզի պահէ. — Անուշը կը սիրեմ, քրուն չեմ սիրեր:

43. Կէտերուն տեղ դրէք պատշաճ բառերը.

1. Թագաբանական յորս զործողութիւնները կը կոչուին . . . : — 2.
 Յաւելումին արդիւնքը կ'ըսուի . . . : — Բարձուսին արդիւնքը կ'ըսուի
 . . . : — 4. Բազմապատկութեան արդիւնքը կ'ըսուի . . . : — 5. Բաժա-
 նութեան արդիւնքը կ'ըսուի . . . : — 6. Երբ միւլութիւնը տասը հաւասար
 մասերու բաժնենք, այդ մասերը կը կոչուին . . . :

44. Դէմ առ դէմ խոնարհեցէք հետեւեալ 4 զոյգ բայերը.

- 1. Ընել—ըլլալ. — 2. Տանիլ—տարուիլ. — 3. Տալ—տրուիլ. —
- 4. Կենալ—կեցնել:

9. Ո՞ր բառեր Պարզ են: — **10.** Ո՞ր բառեր Բարդ կը կոչուին :
10. Որո՞նք են Յօգակապ եղող ձայնաւորները: — **11.** Ի՞նչ գիտե-
 լիք կայ բառերու ածանցման ու բարդութեան վրայ:

11. ԳԱՍ. — ՀՐԱՋԱՆԳՆԵՐ

45. Կէտերուն տեղ դրէք պատշաճ բառերը.

1 . . . կ'ըսուի այն բառը որ կը ցուցնէ բային նշանակած գործը կա-
 տարող անձը. — 2. . . կը կոչուի այն բառը որ էական բային Տէրբա-
 յիին որպիսութիւնը կը ցուցնէ. — 3. . . կը կոչուի այն բառը որուն
 վրայ կ'անցնի Ներգործական բայի մը Տէրբայիին կատարած զործողու-
 թիւնը. — 4. . . կ'ըսուի այն բառը որուն ըրած զործը Կրատարական
 բային ենթակային վրայ կ'անցնի. — 5. . . կ'ըսուի այն բայը որուն
 նշանակած գործը կը մնայ Տէրբայիին վրայ. — 6. . . բայը կ'անուէ
 Տրական հոլով Բնութեան ինքիլի. որուն միջոցաւ կը կատարուի գործո-
 ղութիւնը. — 7. . . բայը կը կազմուի Ներգործական ու Չէզոք բայե-
 րէն՝ արմատին վրայ ցնել կամ եցնել վերջաւորութիւնը դնելով:

46. Ժխտական րէք սա խօսքերը.

- 1. Հացը ասործակով կ'ուտուի. — 2. Յուրտ տեղը կը նստուի. —
- Հարիւրին կէսը յիտն է. — 4. Առտուննց կանուխ եկան. — 5. Անոնք
 ձեզի զարկին. — 6. Կրցածը ըրէ. — 7. Մտածածը խօսէ, եւ խցածը
 գործէ. — 8. Դուն շոգեկառք տեսնո՞ւ ես. — 9. Երկու բնու փայտ կը
 բերէ. — 10. Մինչեւ իրիկու զպրցը մնացէք. — 11. Իրիկուան տուն
 զարձիր. — 12. Նոր Դպրոց կարգաւ սկսար:

47. Սա բառերուն համանիւցները գտէք.

- 1. Թանաք, զիրք, ճամբայ, ալիք, ալօթք, հրաման, սուր, բարակ

լակոտ, ձի, ցուպ: — 2. Աղուոր, մեծատուն, սուղ, սպիտակ, պինդ, կը-
լոր, — 3. Ուտել, գլուել, հասկնալ, մտիկ ընել, շինել, բակել, ցանել:

48. Հարցումներուն պատասխանեցէ՛ք՝ այսպէս. Ասեղովս կար
կը կարեմ:

Ի՞նչ կ'ընես Ասեղովդ, Մկրասովդ, Դանակովդ, Գրիչովդ, Լեզու-
վըդ, Սուլիջովդ, Կշիւովդ, Քիւրովդ, Ոսովդ, Ձեռնովդ, Ախովդ,
Ականջովդ:

49. Նայն կերպով պատասխանեցէ՛ք հետեւեալ հարցումներուն.

Ի՞նչ կ'ընէ գործաւորը՝ Մուրճով, Կուսնով, Սղոցով, Արօրով, Հո-
սելիով, Կղպսով, Ակնոցով, Ծխախողով, Կանգունով, Խարաբուզով,
Քշտոցով, Յեսանախարով, Ածելիով, Խարագանով, Սապօնով, Տապա-
ւով, Եռակիւնով, Կապարալարով:

50. Միտերնիդ պահեցէ՛ք սա երեք խումբ բառեր. (Գ. Վարժ-
Մանկ. էջ 93, Հրահ. 90):

1. Նմանաձայն բառեր. — Յարդ, հարծ, — Յարկ, յարգ, — Մէր,
սէր, — Կէտ, կետ, — Յորդ, հործ:

2. Համանիւ բառեր. — Մանուկ եւ տղայ, — Մեծատուն եւ հա-
րուստ, — Շեղ եւ ծուռ, — Ծուխ եւ մուխ, — Ուժգին եւ սաստիկ:

3. Հականիւ բառեր. — Գէր եւ նիհար, — Վեր եւ վար, — Անօ-
ծի եւ կուշտ, — Տկար եւ զօրաւոր, — Ծնիլ եւ մեռնիլ:

= Ի՞նչ ըսել է նմանաձայն բառ, Համանիւ բառ, Հականիւ բառ:
Վերի երեք խումբերէն հետեւցուցէք եւ ուրիշ օրինակներ ալ տուէք:

12. ԳԱՍ. — ՍՍՏԱՅԱԿԱՆ ՄԱՌՆԻՎՆԵՐ

13. Գիմարոշ յօդեր. — Մենք սորլիցանք^(*) թէ ս,
դ, ն (կամ ը) Գիմարոշ յօդերը Գոյալիանին ծայրը կը
դրուին թէ՛ Յուցական եւ թէ՛ Ստացական անականնու-
րու տեղ, այսպէս.

Յուցականի օրինակ

Քաղաքին (այս քաղաքին) բնակիչները

Թալիսը (այդ թալին) դպրոցը

Կղզիին (այն կղզիին) բերքերը

(*) Գ. Պրակ, էջ 77, Գաս 17. Յօդով հոլովում 32—33 եւ

2. » » 60, » 10. Յուց. եւ Ստաց. յօդեր, 10, 11, 12):

Մատցականի օրինակ

Գլխուս (իմ գլխուս) մաղերը

Շապկիդ (քու շապկիդ) օձիքը

Երեսին (անոր երեսին) գոյնը:

14. Նիս, նիդ, նին մասնիկներն ալ նոյն Ստացա-
կան յօդերուն Հաւաքակա՛ն եւ Յօքնակի՛ ձեւերն են եւ
կը գործածուին սապէս.

1. Բաղմալանկ անուններու ծայրը.

	Եզակի	Յոճնակի
Ո. եւ Հ.	Դպրոցնիս	Դպրոցներնիս
Ս. եւ Տ.	Դպրոցնուս	Դպրոցներնուս
Բաց.	Դպրոցնէս	Դպրոցներնէս
Գործ.	Դպրոցովնիս	Դպրոցներովնիս

Այսպէս նաեւ նիդ (Բ. դէմք) եւ նին (Գ. դէմք) ձեւ-
երուն համար:

2. Միալանկ անուններուն ծայրը.

	Եզակի եւ Յոճնակի
Ո. եւ Հ.	Հացերնիս (Մեր հացը կամ հացերը)
Ս. եւ Տ.	Հացերնուս (Մեր հացին » հացերուն)
Բաց.	Հացերնէս (Մեր հացէն » հացերէն)
Գործ.	{ Հացովնիս (Մեր հացով » հացերով) { Հացերովնիս

Գիտ. Բայց լաւագոյն է զգուշանալ այս ձեւերէն եւ
անոնց տեղ Ստացական անականը գործածել Գոյալիա-
նին նեա:

51. Մասնիկներ ջնջելով՝ Գոյականներուն սկիզբը դրէ՛ք Յու-
ցական կամ Մատցական անականներ: Օրինակ. — Հացերնէս բա-
ռին տեղ գրեցէ՛ք մեր հացէն կամ հացերէն:

Պարտէզնիդ, գրքերնէս, գրքերուս, հորերնուս, գաւազաններնիդ,
խեղճութիւննիս, նեղամիտնիդ, անխելութիւններնէս, ձայներնուս, եղ-
բայներովնիս, մատուցներովնէս, խնրերնէդ, պատճառուող, գլխովնիս,
կռակներնէդ, տուններնէս:

52. Սա բառերուն սահմանը տուէ՛ք. (Գ. Վրժ. էջ 92, Հրհ. 89):

1. Ոլորակ կամ պորոյկ. — 2. Տողաբարձ կամ ենթամայ. — 3.

2ակերտ: — 4. Փակագիծ. — 5. Երկար: — 6. Շեշտ: — 7. Ապամարց:

53. Սա բառերէն ո՞րը Յասկացուցիչ է եւ ո՞րը Յասկացեալ: (Մսֆերիկոյ պահեցեք անոնց մասնաւոր գործածութիւնը):

- 1. Եպիսկոպոսին երկնից թաղը եւ վեղարը: — 2. Վարդապետին կնգուը: — 3. Քահանային փակեղը: — 4. Բժիշկին փեղոյը: — 5. Զինուորին զխանոցը: — 6. Զօրագետին գարգմանակը: — Ասպետին սաղաւարտը: — 8. Պապին խոյը: — 9. Դատաւորին սպարոշը: — 10. Մանուկին գտակը:

54. Սա խօսքերուն տեղ դրէ՛ք Բացայայտեալներ.

- 1. ... Լուսաւորիչ Քրիստոնէութիւնը տարածեց մեր մէջ: — 2. ... հայրապետ Հաւասարմը բերաւ Հայերուն, — 3. ... առաքեալ Մատիւսին ակնոյնը կարեց: — 4. ... մարդաբէն սպաններ գրեց: — 5. Յիսուս ծնաւ ... բաղաբին մէջ: — 6. ... Մկրտիչ Զարթիսային ու Եղիարեթի մին որդին է: — 7. Մեր տաներէցը, ... բահանայ, վախճանեցաւ: — 8. ... Թագաւոր Թուղթ գրեց Յիսուսին: — 9. ... , անզգիոյ մայրաբարդը, Դամիգ զետին վրայ է: — 10. ... բաղաբը Ռուսիոյ հին մայրաքաղաքն է:

ՀԱՎԱՆԻՇ(*) ԲԱՌԵՐ

55. Սա բառերուն Հակամիբը գտէ՛ք.

Յորեկ, մաթ, զուխ, մահ, հրեշտակ, ցամաք, ծեր, դրախտ, անմեղ, աժան, տգեղ, աղբատ, սեւ, ուրախ, կակուղ, պղտիկ, անուշ, պարապ, մարմին, տաք, աշխատատէր, ուշ, առաջ, բիշ, ոչ, վեր, դանդաղ:

13. Որո՞նք են Դիմուռն Յօդերը եւ ո՞րը կը դուրսին: — 14. Ի՞նչ են ճիւղ, ճիւղ, ճիւղ մասնիկները: Բազմալիանի անուանեալներուն ծայրը ո՞ր մասնիկները կը դուրսին: Իսկ միալիանի անուանեալներուն ծայրը ի՞նչպէս կ'ըլլան Հաւաքական Յօդերը:

13. ԴԱՍ. — ՍՏԱՅԱԿԱՆ ՄՈՍՏՆԿԵՆԵՐ (Շար.)

15. Իճա, իճը, իճը. — Գոյականներուն և գոյականաբար գործածուած ածականներուն Սեռականովը կը շինուին Ստացական անուններ, այսպէս .

(*) Հակամիշ կ'ըստին այն բառերը՝ որոնք իրարու հակառակ ի մասս ունին:

Ձեռք, մարդ անուններուն Սեռականն է ձեռքի, մարդու:

Ասոնց Ստացական ձեւը կը կազմուի այսպէս .

Ձեռքիւն, ձեռքիւնդ, ձեռքիւնը
Մարդուն, մարդունդ, մարդունը

Այսինքն ս, դ, և կամ ը դիմորոշներէն առաջ և յօդ մ'ալ կ'առնեն:

16. Մասնիկի գործածութիւնը, Ստացական դերանուններուն պէս, արդէն յիշուած անուն մը չկրկնելու համար է: Օրինակ .

1. Ի՞ք գիրքս նոր է, Պետրոսիկը (այսինքն Պետրոսին գիրքը) հին է: 2. Քու արագ մշակուած է, դրացիիկը (դրացիիկոյ արտը) անմշակ է, եւայլն:

17. Ասացական մասնիկով կոչուած. — Օրինակ

Ո. Եւ Հ.	Որտորդինը	Որտորդինները
Ս. Եւ Տ.	Որտորդինին	Որտորդիններուն
Բաց.	Որտորդինէն	Որտորդիններէն
Գործ.	Որտորդինովը	Որտորդիններովը

18. Ստացական մասնիկով ածականներ են՝ առջիկը, վերջիկը, ներսիկը, դրսիկը, քովիկը, վերիկը, առջեւիկը, ետեւիկը, եւայլն:

56. Հոլովեցէ՛ք. Պարեգիկն, գրպանիկը, գեղիկը
 57. Հետեւալ խօսքերը նորէն գրեցէ՛ք՝ շեղապի բառերուն տեղը դնելով արդէն յիշուած անունը, այսպէս. 1. Մեծ եղբորը տղան հարուստ է. պզտիկիկը սղբատ է: = Գրեցէք. Մեծ եղբորը տղան հարուստ է, պզտիկ եղբորը տղան սղբատ է:

- 1. Իմ գիրքս մաշեցաւ, Գարեգիկին գիրքը դեռ նոր է: — 2. Պետրոսին կոշիկները նոր են, Յակոբիկները հին են: — 3. Ծովին ջուրն աղի է, հորինը անուշ է: — 4. Մարդուն ոտքը մատներ ունի, ոչխաւիկը կծոկներ: — 5. Ծերերուն խմելիքն է գինին, մանուկներունը՝ տիկը: — 6. Հովիտին շուրջ աւելի վարժ է բան որսորդիկը: — 7. Սուկած: — 8. Հովիտին շուրջ աւելի խաղաղ անցան բան Դաւիթիկները: — 9. Այսօր զոմնին օրերը աւելի խաղաղ անցան բան Դաւիթիկները: — 8. Այսօր ուսանող երեկոյաններն աւելի զեղեցիկ է: — 9. Գեղին բնակիչներուն

կեանքը հանդարտ է. *հաղափններունը բազմազարդ* — 10. Աջ ձեռքով զրիչ օտէէ. *ձախտով այ թուզժը*. — 11. Մէկ տորով վրան կոխէ, միւսով այ զարկ:

58. Կերած բառը ուսել բային Անցեալ ընդունելութիւնն է: Աս կերած բառը խոնարհեցէ ամբողջ էական բային հետ, այսպէս՝

ՍԱՄՏԱՆԱԿԱՆ ԵՂԱՆԱԿ

Ներկայ ժամանակ

Եզակի	Յոհակի
Կերած եւ	Կերած ենք
» ես	» էք
» է	» են

(Նոյն կերպով գրեցէ միւս եղանակներն ու ժամանակներն ալ:)

59. Շեղազիր Գերանուններուն յետը դէ՛ք Գոյականները:

Օրինակ. — Մեր վարժապետը բարի մարդ է, ԱՆՈՐ երախտապարտ ըլլալու ենք:

Գրեցէ՛ք այսպէս. — Մեր վարժապետը բարի մարդ է, ՄԵՐ ՎԱՐՃԱՊԵՏԻՆ երախտապարտ ըլլալու ենք:

1. Աս մարդը աղբատ է, անոր տասը փարա տուր: — 2. Աստուած ամէնուս Հայրն է, մենք Անոր աղօթելու ենք: — 3. Մարդիկ այխտառելու են, Աստուած այսպէս պատուիրած է անոնց: — 4. Ահա իմ գրիչս, ձեր է ֆուկդ: — 5. Կօշիկներդ հինցած են, կ'ուզես նէ խիճնես տամբ: — 6. Աս զիրքը պատուած է, միւսը առ: — 7. Մեր ձիերը յոգնած են, ֆուկիճներով պիտի ճամբորդենք: — 8. Երկու թաղիկնակ կայ, ո՞րը կ'ուզես: — 9. Մարդսը խնձոր չունի, խիճն անոր կուտամ: — 10. Հայրս մշակեց այգիներ, անոնցմէ առատ պտուղ կը ստանայ ան:

60. Ստբել գտնուած բառերը իբրև Յասկացեալ դրէ՛ք սա բառերուն ֆով, բս պատշաճին:

- 1. Եպիսկոպոսին. 2. Վարդապետին. 3. Քահանային. 4. Բժիշկին.
- 5. Զինուորին. 6. Զարապետին. 7. Ապետին. 8. Պապին. 9. Դատաւորին. 10. Մանուկին:

— Յասկացեալներ. — 1. Գոսկը. 2. Վեղարը. 3. Ապարջը. 4. Կնգուղը. 5. Խոյրը. 6. Փակեղը. 7. Սաղաւարտը. 8. Փեղարը. 9. Գարգանակը. 10. Դիւանոցը:

15. Ո՞ր կը գրուին ինս, ինդ, ինը Ստացական մասնիկները: (Օրինակներ տուէ՛ք): — **16.** Ինչո՞ւ կը գրուին ասոնք: — **17.** Ստացական մասնիկներով անուն մը հոլովեցէ՛ք: — **18.** Նոյն Մասնիկներն օձականներուն վրայ ալ կը գրուի՞ն: (Օրինակ):

14. ԴԱՍ. — ԳԵՐԲԱՑ

19. Բայերուն անորոշ եղանակն ունի չորս ձեւեր. Աներեւոյթ, Ներկայ ընդունելութիւն, Անցեալ ընդունելութիւն և Ապառնի ընդունելութիւն:

20. Անորոշ եղանակի չորս ձեւերը կընան հոլովուիլ Գոյականի պէս:

Աներեւոյթը միայն եղակի կը գործածուի, միւսները Յոքնակի ալ կ'ուսենան:

- Ա. Եւ Հ. Բերել, բերող, բերած, բերելիք
- Ս. Եւ Տ. Բերելու, բերողի, բերածի, բերելիքի
- Բ. Բերելի, բերողի, բերածի, բերելիքի
- Գ. Բերելով, բերողով, բերածով, բերելիքով:

61. Սա բառերուն սահմանը տուէ՛ք. (Տե՛ս Ե. Պրակ, էջ 74, Հրան. 43):

- 1. Նուակ: — 2. Նաւար: — 3. Անիւ: — 4. Շոգենու: — 5. Նաւապետ: — 6. Նաւոր: — 7. Նաւամատոյց: — 8. Նաւանագետ: — 9. Նաւաստի: — 10. Նաւի մէջ: — 11. Նաւարան:

62. Անորոշ եղանակի չորս ձեւերով հոլովեցէ՛ք եզակի եւ Յոհակի. Ուսել, ուսող, կերած, ունելիք:

63. Նոյն բառերը մէյլեկ խօսքի մէջ գործածեցէ՛ք իբրև Ենթակայ, իբրև Սեռի խնդիր, իբրև Բնութեան խնդիր:

ՀԱՄԱՍԵՐ (*) ԲԱՌԵՐ

64. Սա արմատներէն կազմուող բոլոր Ածանցեալ ու Բարդ բառերը գտէ՛ք.

Զուր, ծով, մարդ, կեանք, զիր, դաս, հող, բար, շէնք:

19. Բայերուն Անորոշ եղանակը Բանի՞ ձեւ է: — **20.** Անորոշ եղանակին չորս ձեւերը ի՞նչպէս կը հոլովուին: Իբրև օրինակ, հոլովեցէ՛ք Տեսնել բառը՝ չորս ձեւերով, եզակի եւ Յոհակի:

(*) Համասեր են այն բառերը որ միեւնոյն պարզ արմատէն կը կազմուին՝ իրենց սկիւրը կամ վերջը մասնիկներ տանելով կամ ուրիշ արմատի կցուելով. (Դաս 9—10, էջ 62—63):

15. ԴԱՍ. — ԴԵՐԲԱՅ (Շար.)

21. Դերբայ. — Բայերուն Ներկայ, Անցեալ եւ Ապանի ընդունելութիւնները թէ՛ Բայի պէս, եւ թէ՛ Ածականի պէս կը գործածուին: Ասոր համար է որ կը կոչուին Դերբայ (բայի դեր կասարող):

1. Օրինակ. — Պատած հագուստ, խնկա ջուր, կարդացող տղայ, եւ այլն. ուր պատած, խնկա եւ կարդացող բառերը Ածականի պաշտոն ունին:

2. Օրինակ. — Խօսող եւ, բարբառող եւ, մտած ե, ներող եւ, շատ ե, սեւեւերու կամ սեւեւիկ եւ, եւ այլն: Այս օրինակներուն մէջ խօսող, բարբառող, եւ այլն բառերը Բայ կը կազմեն եւ, եւ, ե, եւ, եւ, եւ, եւ եւ իական բային հետ:

22. Բաղադրեալ բայ. — Էական բային հետ գործածուող այս ընդունելութիւններով կը ձեւանայ Բաղադրեալ բայ: Տեսած եւ, տեսած ե, տեսած եիւնք, տեսած եղաք, գացած պիտի ըլլայ, առնելու եր, եւ այլն:

65. Սա Դերբայները Հասարակական եւ Ժխտական խոնարհեցէք ամբողջ էական բային հետ. (Դ. Պրակ, էջ 79—80):

1. Օգնող, կոչուած, խօսելու: — 2. Լսող, մտցած, հագնելու:

66. Սա Դերբայներուն քովի տեղադրեալ Դոյակացները փոխեցէք. Օրինակ. — Ներած մարմին, փայլող դեմք.

Ներած խնկա, փայլող լոյս, պատած գիրք, տեսնելու վիճակ, պոզալու բան, լուսաորուած սրան, ընդունուած նամակ, պոռուցող տղայ, մշակուած հող, չափուած կերպաս, ձեւուած շար, վարձուած տուն, բալոյ տղայ, բարկացող մարդ, մեռած հողի:

67. Սանմաններուն նամայաստիան բառը գտէք. (Գ. Վարձ, էջ 95, Հրան. 92):

1. Ժամանակը որոշելու համար գործածուած թիւը: — 2. Աղիւսակ մը որուն մէջ թուականներ, տարեթիւ եւ ամիսներու օրերը ճշտուած են: — 3. Երկու թուական (Յունական եւ Լատինական): — 4. Քրիստոսի ծնունդէն սկսող տարեթիւը: — 5. Իսլամներու Մարգարէին Մէքքէէն

Մէտինէ իրձալու թուականը: — 6. Քրիստոսի 1440 թուականին, եւ Կիւսէնպէտի հնարեց: — 7. 1494ին, եւ Քրիստոսի Գլոխարոս գտաւ: — 8. 1783ին եւ Մոնկոլիէ եղբայրները հնարեցին: 9. — Եւրոպական ուժով հետո տեղ հաղորդուած նշաններ: — 10. Գործիք մը որուն միջոցաւ հետո գտնուող անձի մը հետ կը խօսուի:

68. Ո՞ր բայեր Սեւի խնդիր կ'առնեն. (Օրինակներ տուէք):

21. Ընդունելութիւնները բունի՞ կերպ կը գործածուին: Ինչո՞ւ Դերբայ կը կոչուին: — **22.** Դերբայով ու էական բայով կազմուած բայերն ի՞նչ կ'ըսուին: (Օրինակ):

16. ԴԱՍ. — ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

23. Նախապատիւ դէմք. — Սա խօսքերուն մէջ տեսէ՛ք ի՞նչպէս կը համաձայնի բայը:

1. Դուն ու ես (*) դաս չդիտուէք:

2. Մարտիրոսն ու դուն աղուոր կը գրեք:

3. Եղբայրս ու ես միասին կը մշակին:

Աս երեք օրինակներէն կը հասկցուի թէ երբ բայ մը տարբեր Դէմքէ Տէրբայներ ունի, պէտք է համաձայնի նախապատիւ դէմքին հետ:

24. Ա. Դէմքը Բ. Դէմքէն նախապատիւ է, եւ Բ. » Գ. » » է:

Այսինքն, երբ բայ մը Բ. եւ Բ. Դէմքէ երկու Տէրբայներ ունի, պէտք է Ո. Դէմքէ Տէրբային հետ համաձայնի, եւ Յոնականի դրուի, իսկ եթէ Բ. եւ Գ. Դէմքէ Տէրբայներ ունի, պէտք է Յոնականի Բ. Դէմքով գործածուի:

25. Երկու Եզակի կ'արձեն մէկ Յոնականի, ինչպէս վերը ի օրինակներուն մէջ:

69. Փակագծի մէջ տուուած բայերը պատշաճ եղանակով, ժամանակով, քիով ու դէմքով դրեցէք:

1. Աւետարանն ու Ժամգիրքը եկեղեցական մատենաներ (ըլլու):

(*) Բազմապարտութեան համար՝ խօսողը ինքզինքը դիմացիէն վերջը կը յիշէ:

— 2. Դուն ու Բրարթոն պարաէզ (իջնել) : — 3. Ես ու հայրս մէկ (ըլլալ) : — 4. Քեզի եւ ձնողքիդ բարի տարի (մաղթել) : — 5. Դուն ու ես հասակից (ըլլալ) : — 6. Եղբայրդ ու դուն մեզի (զալ) : — 7. Ուզոն ու շորին ճամբորդելու եւ բեռ կրելու (յործածուել) : — 8. Ես ու Սորոնէն ժամ (երջալ) , շա գիկ (հարկի), զգրուՍիւն (ընել) : — 9. Քանանն ու ժամկոչը տուն օրննելու (պտըտիլ) : — 10. Հայրդ ու ես շատ (յոգեիլ) :

70. Սա բառերուն սահմանը գտէք. (Գ. Վրժ. էջ 96, Հրհ. 93) :

1. Անպատու — 2. Հրուանդան — 3. Մօր կամ ճահիճ — 4. Ուստիս — 5. Զոր — 6. Նեղուց — 7. Պարանոց — 8. Զրվէժ :

71. Տառ մը փոխելով՝ բառը փոխէ. (Գ. Վրժ. էջ 99, Հրհ. 96) :

Մլուկ, աւանակ, վառարան, արարտա, աւազակ, շապիկ, կայծ, հաճար, շունչ, խուլ, ճեմել, կծու, կամիլ, պիս, մուրճ, սրբութիւն, փայտ, մայթ, շուրջ, խոնկ, մերի, անապակ, ճախրակ, ամուր, մամուկ, կատակ, մուշտակ, պտուղ, որս վանդակ, զան, սրօտ, հունտ, կարգ, բուստ, բարիք, համար, բնար, օնտի, կարագ, բարակ, թիտ, բուրգ, սուգ, կուտ, ցորենն, աւազան, զեղ, դող, մէղ, վտակ, մեղր, կուտ, կարճ, զիտա խաղալիկ, անպատկառ, զարմանալ :

72. Որոճեցիք սա բայերուն եղանակը, ժամանակը, թիւր, դէմքը : Էի, պիտի լսէ, տեսանք, կ'իջնէիք, հեծայ, դտաւ, կը խօսէին, պտըտէ, Թափինք, պիտի ապրիս, մի նայիք :

23. Ի՞նչ ըսել է Նախապատիւ Դէմք : — **24.** Ո՞ր դէմքը նախապատիւ է : **25.** — Երկու եզակի սնուն կամ Դեբանուն ի՞նչ կ'արժեն :

17. ԳԱՍ. — ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

73. Հարցումներուն պատասխանեցէք բերնուց ու գրով :

1. Անունը կամ Գոյականը վերլուծելու համար ինչ բաներ զրուցելու է անոր վրայ : — 2. Իսկ Ածականը վերլուծելու համար : — 3. Դեբանունը : — 4. Բա՞յր : — 5. Նախադրութիւնը : — 6. Մակրա՞յր : — 7. Շաղկա՞յր : — 8. Զայնարկութիւնը :

74. Վերլուծեցէք Գ. Պրակ, առաջին երեսի դասը. (Բարոյագիտութիւն. 1. Խօսակցութիւն, Հայրենի գիւղը) :

75. Ամբողջացուցէք խօսքերը. (Գ. Վարժ. էջ 100, Հրահ. 97) :

1. Իսկը, կողերը, նդնայարը, գոսակրը, Բանակին ոսկորը, ջանչուկրը, կոնքը, խոչակները, ոլոխը (ինչ են) : — 2. Զիդերու միջո-

ցաւ կը շարժին (ինչըրը) : — 3. Ի՞նչ են սիրտը որ արիւնին կեղրանն է : Սճանոխը, ուր սնունդը կը մարսուի. Թոխերը, որոնցմով շունչ կ'առնուի. Լեարդը, որ մաղձ կ'արտադրէ. Փայծաղը, որուն պաշտօնը յայտնի չէ :

76. Սա Կառուական բայերը ներգործական ըլէք. Օրինակ՝

Գոցուեցաւ — Դոցեցի :

Պատնուեցաւ, կ'առնուի, կը բերուին, պիտի շարուիք, կը դրուէին, տարուեցաւ, կերուեցան, մի դրուիք, Քող չբերուին, կը զարնուէին, կը բացուիմ, կ'ուտուի, կերուած, կ'առնուէիք, չեմ ուտուիր, կը խարուիս :

77. Սահմաններուն համապատասխանող բառերը գտէք. (Գ. Վարժ. էջ 102, Հրահ. 99) :

1. Քանի մը տուններ միասին կը կազմեն . . . : — 2. Քանի մը զիւղեր միասին կը կազմեն . . . : — 3. Շատ մը տուններ կը կազմեն . . . մը : — 4. Երբ բարդ մը կը կառավարուի տեղակալի (զայնագամ) ձեռքով, կ'ըսուի . . . : — 5. Գաւառը կը կառավարուի . . . : — 6. Նահանգը . . . :

1. Այն մարդը որ զիւղի մը կառավարական գործերը կը վարէ, կ'ըսուի . . . : — 2. Այն որ զիւղախումբ մը կը վարէ, կը կոչուի . . . : — 3. Այն որ բարդի մը մարտնենան, փողոցներու շինութեան, եւայլն կը հսկէ, կը կոչուի . . . : — 4. Այն որ գաւառակ մը կը վարէ, . . . կ'ըսուի : — 5. Այն որ գաւառ մը կը վարէ, . . . կ'ըսուի : — 6. Այն որ նահանգ մը կը վարէ, . . . կ'ըսուի :

78. Հարցումներուն պատասխանեցէք՝ յարմար բառերը առնելով ստրեւ զսնունդ Յասկացուցիչներէն :

Ո՞ր կը գործածէ. 1. Թաղիք. 2. Քէֆիյէ. 3. Ապարօ. 4. Սաղաւարտ. 5. Գարգինանակ. 6. Փամթոց. 7. Բօզ, լաչակ. 8. Յէս ու ծոպ. 8. Փեղոյր. 10. Դիլանոց. 11. Գտակ. 12. Փակեղ. 13. Կնդուղ. 14. Երկնի Քաղ ու վեղար :

Յասկացուցիչներն են. 1. Եպիսկոպոսը. 2. Վարդապետը. 3. Քառահանն. 4. Մանուկը. 5. Զինուորը. 6. Բժիկը. 7. Օսմանցիները. 8. Կիները. 9. Հօճանները. 10. Զորավարները. 11. Ասպետները. 12. Գատուարները. 13. ձմարդները. 14. Շէխները :

18. ԳԱՍ. — ԽՕՄՔԻՆ ՄԱՍԵՐԸ

26. Խօսքին մասերը. — 1. Մենք սորվեցանք թէ Ի՞նչ են Անուն (կամ Գոյական), Ածական, Դեբանուն, Նախդիր, Բայ, Մակրայ, Շաղկապ, Զայնարկութիւն :

2. Աս ութը տեսակ բառերը կը կոչուին խօսքի մասեր (մասն բանի) :

27. Փոփոխական բառեր. — 1. Աս ութը տեսակ բառերէն մէկ քանին փոփոխութիւն կը կրեն, այսինքն իրենց ծաղը գիր կը փոխուի . կը հոլովուին, կը խոնարհուին, եւ այլն : Ասոնք կը կոչուին փոփոխական բառեր :

2. Փոփոխական բառերն են Գոյականը, Դերանունը, Բայը :

28. Անփոփոխ բառեր. — 1. Խօսքի մասերէն մէկ քանին ալ ընաւ փոփոխութիւն չեն կրեր, ասոնք են անփոփոխ բառեր :

Անփոփոխ բառերն են Ածական, Նախդիր, Մակբայ, Շարկապ, Զայնարկութիւն, որոնք չեն հոլովուիր, չեն խոնարհուիր, եղակի եւ Յոքնակի չունին :

29. շեհեհալ հասուածք օրինակելով՝ usnraqdteԷf անփոփոխ բառեր. է. Պրակ, 2 էջ, 2. Խօսակցութիւն (Վասարտութիւն),

30. Կէտեռոն տեղ դրէք իմաստն յարմար բառերը. (Գ. Վարժ. էջ 104, Հրահ. 101) :

1. Այն բաղաբն ուր շատ առուտոր, բանուկ վաճառականութիւն կայ, կ'ըսուի, ... , ինչպէս Ատանա, Հակպ, Պէյրուժ, Թրիէսթա, Վիէննա, Պամուս, Լիվորուր :

2. ... կը կոչուի մետարսէ, բրդէ եւ այլ նիւթերէ կերպաս գործելու արհեստը, նոյնպէս՝ ժամացոյց, երկամէ նիւթեր, ծուղծ, հագուստ, կահեր, ուտելիք, խաղալիք, եւ մարդուս համար պիտանի ուրիշ բաներ պատրաստելու արհեստը : Իրենց ճարտարագործութեամբ նշանաւոր են՝ Բարիզ, Լիոն, Մանչեսթըր, Պորտօ, Պրուսա, եւ այլն :

3. ... կ'ըսուի այն ծովեզերեայ բաղաբն ուր վաճառականի նաւեր կ'երթնեն կեն, ապրանք առնել կամ տալու համար, ինչպէս Կ. Պոլիս, Մարսիլիս, Հավր, Համպուրկ, Պամուս, Տրասպոն, Պէյրուժ, Իզմիր :

31. Ըսէ՛ք, որո՞նք են Օսմ. Պետութեան մէջ այն նախարարները՝ որ կը վարեն հետեւեալ գործերը. (Գ. Վարժ. էջ 103, Հրահ. 100, եւ Նոր Դպրոց Գ. եւ Ը. Պրակներ, Քաղաք. կրթութեան մասը :

1. Այն որ Նախարարներու Խորհուրդին կը նախագահէ : — 2. Այն

որ կրօնական գործերը կը վարէ : — 3. Այն որ դատարաններու վրայ կը հսկէ : — 4. Այն որ բանակին կազմակերպութեան հոգ կը տանի : — 5. Այն որ ծովային զօրութեան կը հսկէ : — 6. Այն խորհուրդը որ օրէկները կը ծրարէ : — 7. Այն որ կը վարէ Պետութեան ներքին, քաղաքային, ստրկանական եւ այլ գործերը : — 8. Այն որ կրօնական հաստատութիւններուն կը հսկէ : — 9. Այն որ օտար պետութեանց հետ յարաբերութիւն կ'ընէ : — 10. Այն որ պետութեան ելեւմուտքը կը վարէ : — 11. Այն որ կրթութեան կը հսկէ : — 12. Այն որ ճարտարութեան, վաճառականութեան, Հանրային շինութեանց եւ այլ գործերը կը վարէ :

26. Որո՞նք են խօսքին մասերը եւ Բանի՞ : — **27.** Ո՞ր բառեր փոփոխական են : — **28.** Ո՞ր բառեր անփոփոխ են :

19. ԴԱՍ. — ԿԵՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

29. Ռուք կը դրուի զեղչուած բառի մը տեղ կամ իրարու կիւր կարճ խօսքեր զատելու, եւ կամ ցուցնելու թէ բառ մը յաջորդ բառին չի վերաբերիր :

Օրինակ. — Երկինքը կապոյտ է, խոտը՝ կանաչ :

30. Աստակէս կը դրուի մինեւոյն տեսակէ եզոզ բառերու եւ նախադասութիւններու մէջ, նաեւ Բացայայտիչ, Կոչական եւ Միջանկեալ բառեր զատելու համար :

Օրինակ. — 1. Աւետարան, Մաշտոց, Ժամագիրք ելիզեցական մատնաններ են : — 2. Հող մի՛ ընէր, արդա՛ս, Աստուած ոչոքմած է : 3. Գե՛տ, մի՛ զարհուրիր :

31. Կե՛ս կամ միջակէս կը դրուի ուրիշի մը խօսքը առաջ բերուելիք տեղը, կամ լրացած խօսքերու մէջ, որոնք իրար կ'ամբողջացնեն :

Օրինակ. — 1. Յիսուս ըսաւ. Սիրեցէ՛ք զիրար : — 2. Հնազանդէ՛ մեծերուդ . այս կը պահանջէ օրէնքը :

32. Վերջակէս կը դրուի աւարտած խօսքէ մը վերջը : Օրինակ. — 1. Գիրքերը մտքին սնունդ կուտան : — 2. Խօսքդ կարճ կապէ : — 3. Լուին ոսկի է :

33. Կէսապրաբեան նշաններն են. — Բուխ ('), ստորակէտ (,), կէտ (.), վերջակէտ (:): Ասոնք կը գործածուին խօսքի մը մասերն իրարմէ զատելու համար:

34. Ընթերցումի առնել շունչ առնել. — Կարդալու առնել, շատ քիչ կանոց առնելու է՝ բուխէն ետեւ, քիչ մ'աւելի կենալու է՝ ստորակէտին վրայ, աւելի շատ հանգիստ առնելու է՝ միջակէտին ետքը: Իսկ վերջակէտին հետ խօսքը կ'աւարտի, եւ այն առնելու դադար առնելու է՝ յաջորդ խօսքին անցնելէ առաջ:

32. Ամբողջացուցից խօսքեր (Պ. Վարժ. էջ 105, Հրահ. 102):

1. Չին, էջը, կապիկը, կը կոչուին ... կենդանիներ, ինչու որ իրենց մարմինն ունի ոյնաշար: — 2. Այն կենդանիներ որ իրենց ձողը իրենց կամով կը սնուցանեն, կը կոչուին ... կամ ... կենդանիներ, ինչպէս կովը, այծը, կառուն, եւայլն: — 3. Այն կենդանիներ որ մեւեր, կտուց եւ փետուր ունին, ... են — 4. Ասոնք որ ոտք չունին, այլ գետնի վրայ կը ստրան, ... են: — 5. Թէ ծովու մէջ եւ մէ ցամաքի վրայ ապրող կենդանիները ... կը կոչուին — 6. Այն կենդանիներ որ միայն ծովու մէջ կ'ապրին, լողակներ ունին եւ իրենց մարմինը մեխով պատած է, կըսուին ...:

33. Խոնարհեցէ՛ք աւ բայեր ('):

Եմ, կամ, ունիմ, կրնամ, դիտեմ:

34. Սա բառերուն նմանաձայններ գտէ՛ք:

Գող, կետ, նորի, գանակ, կառք, յարք, նամք, Սագ, միտի, բայլ, փոխ, հող, փուր, դաս, հեռու, յատուչ, մարդ, դաս, մեւ, ցող, սրդ, գամիլ, բակ:

35. Հետեւեալ խօսքերուն մէջ ջնջեցէ՛ք Մակբայները:

Այստի մի բարիասոր. բիչ մը նսնդարտէ: — 2. Վեր աւ Սաչիկնակի: — 3. Աղէկ ըրիր, տղան, շատ աղէկ ըրիր: — 4. Արդեօք պիտի գնայ: — 5. Թէրեւս կուգայ, ինչու այդքան կ'աճապարես: — 6. Ո՞ք կ'երթաս, աւելի աղէկ չէ որ մեր մօտը կենաս: — 7. Դիմացէն մէկը կուգայ, սարդօք կը ծանչնաս: — 8. Յանկարծ մռչուելը գետին փութեցաւ:

29. Ե՞րբ կը գործածուի բութ: — **30.** Ասրակէ՞ս: — **31.** Միջակէ՞ս: — **32.** Վերջակէ՞ս: — **33.** Որո՞նք են կէսապրաբեան նշանները: (Իրեցէ՛ք անոնց ձեր): — **34.** Ընթերցումը աս նշաններուն համեմատ ի՞նչպէս կ'աւարելու է:

(*) Ասոնք կը մասնիկ չեն առնել:

20. ԴԱՍ. — ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ՆՇԱՆՆԵՐ

35. Շեշտ. — Շեշտը կը դրուի ձայնաւոր գրի մը վրայ, բառի մը սա կամ նա վանկը ուժով արտասանելու համար: Օրինակ. — Գնա՛, տղա՛ս, գնա՛, կ'ըսեմ:

Սովորաբար՝ կոչականներուն ու հրամայականին վրայ կը դրուի շեշտը:

36. Ապարաց. — Ապարաց կը դրուի կրճատուած ձայնաւորի մը տեղ: Օր. — Կ'առնեմ, կ'աղօթեմ:

37. Դիծ կը դրուի հարցումէ՛ եւ պատասխանէ՛ առաջ: Օրինակ. — Դատը գիտե՞ս: — Ո՛չ:

38. Պարոյի կամ ոլորակ կը դրուի հարցական բառերու վրայ. — Ո՞ր կ'երթաք:

39. Նրկար կը դրուի ձայնարկութիւններու վրայ: Օրինակ. — Ա՛յս, ա՛յ չեմ տեսնու աչքերս:

40. Ներածնայ կամ տողադարձ կը դրուի տողին ծայրը՝ կիսատ մնացած բառի մէջ վանկին տակ: Օրինակ. — Աս-տի-ան, պս-տ-նալ:

41. Չակերս կը դրուի ուրիշի մը զրուցած խօսքը զատելու համար: Օրինակ. — Խղճիդ ձայնը ֆեղի կ'ըսե. « Չարութիւն մի՛ ըներ »:

42. Փակագիծ կը դրուի իբրեւ բացատրութիւն դերուած խօսքէ՛ մը առաջ ու վերջը: Օրինակ. — Գարբիեղ (այս էր Աստուծոյ հրեշտակին անունը) եկաւ աւետեց Ս. Կոյսին ծնունդը:

43. Կախման կէս կը դրուի դիտմամբ թերի ձգուած խօսքէ՛ մը ետքը: Օրինակ. — Հեսս եկաւ, բայց...:

44. Աւղագրական նշաններն են. — Շեշտ ('), ապարաց ('), դիծ (—), պարոյի կամ ոլորակ (°), նրկար կամ զարմացական նշան (^), ենթամնայ կամ տողադարձի նշան (~), չակերտ (« »), փակագիծ () , կախման կէտ (. . .):

45. Կայ նաեւ կրկին փակագիծ որ սա նշանն է [], ե պատխ (-) որ իբրեւ համառօտութեան նշան կը գբուի բառի մը մէկ քանի գրերուն վրայ: Հիմա պատխի տեղ, կիսատ բառէն վերջը կէտ կը գբուի:

86. Սահմաններուն համապատասխանող բառը գտէ՛ք. (Գ. Վրժ. էջ 106, Հրան. 103):

1. Հարիւր զինուորներու խումբն է ... կամ ... , եւ զայն կառավարողն է ... : — 2. Հազար զինուորներու խումբն է ... եւ զայն կառավարողն է ... : — 3. Չորս հազար զինուորներու խումբն է ... եւ զայն կառավարողն է ... : — 4. ... ը կը վարէ բանակ մը: — 5. ... ը կը վարէ վաշտ մը: — 6. ... ը կը վարէ գունդ մը: — 7. ... ը կը վարէ զումարտակ մը: — 8. ... ը կը վարէ հարիւր զինուոր: — 9. ... ը կը վարէ յիսուն զինուոր: — 10. ... ը կը վարէ տասը զինուոր: — 11. ... ը կը շինէ բանակին կառարելիք շարժումներուն յատկազգի-ծերը, բարտեաներն ու հաշիւները:

87. էջ 62, Հրան. 34ի բառերուն նման՝ յեսադաս ամանցական մասնիկ ունեցող բառերու մէյմէկ օրինակ գտէ՛ք:

35. Ո՞ր կը գրուի ebes: — **36.** Ապարա՞րց: — **37.** Գի՞ծ: — **38.** Պարո՞յլ: — **39.** Երկա՞ր: **40.** — Ենթամա՞յ: — **41.** Չակե՞րս: — **42.** Փակագի՞ծ: — **43.** Կախման կէ՞տ: — **44.** Ո՞րո՞նք են ուղղագրական նշանները: — **45.** Ո՞րն է կրկին փակագիծը: Ի՞նչ է պատխը:

ՈՒՂՂԵԼԻ

Գիս. — Ինչպէս հասկցուած ըլլալու է, Բ. Պրակ. 37 էջ 5րդ Դասը ո՞ր կիւրի է ստպէս:

9. Մեղըր. — Մերըրը երկրի շրջապատին քառասունս միլիոններորդ $\frac{1}{40,000,000}$ մասն է:

ԵՐՐՈՐԴ ՇԱԲՔ

Դ Ա Ս Ա Յ ՈՒ Յ Ա Կ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

- 1. Թուաբանութ. 11. Դաս, Ծանուրեան չափերը (Շար.), էջ 35:
- 2. Մայրենի լեզու, 11. Դաս, Հռոմանցներ, էջ 65—66:
- 3. Բարոյագիտութ. 5. Թասակցուծիւն, Տգէտ ըլլալն ամօք է, էջ 5:
- 4. Աշխարհագր. 5. Դաս, Աստիոյ լեռներ, դաշտեր, էջ 24—25:
- 5. (Գիր):

ԵՐԷՔՇԱԲԹԻ

- 1. Մայրենի լեզու, 12. Դաս, Ստացական մասնիկներ, էջ 66—68:
- 2. Թուաբանութ. 12 Դաս, Ծանուրեան չափերը (Շար.) էջ 36:
- 3. Պատմութիւն, 5. Դաս, Խաչի օտներ (Շար.), էջ 16:
- 4. (Գծագրութիւն):
- 5. (Երգ):

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

- 1. Գիտութիւններ, 5. Դաս, Հողը երկիւն, էջ 48—49:
- 2. (Գիր):
- 3. Թուաբանութիւն, 13. Դաս, Գրամներ, էջ 36:
- 4. Մայրենի լեզու, 13. Դաս, Ստաց. մասնիկներ (Շար.), 68—70:
- 5. (Մարմնամարզ):

ՉԻՆԳՇԱԲԹԻ

- 1. Մայրենի լեզու, 14. Դաս, Դերբայ, էջ 71:
- 2. Բարոյագ. 6. Թասակցուծ. Միշտ նշմարտալու ըլլալու է, էջ 5:
- 3. Աշխարհ. 6. Դաս, Աստիոյ կլիման եւ արտադրութ. էջ 25—26:
- 4. Թուաբանութիւն, 14. Դաս, Գրամներ (Շար.), էջ 37:
- 5. (Գիր):

ՈՒՐԲԱՔ

- 1. Պատմութիւն, 6. Դաս, Հայերը՝ ԺԲ.—ԺԳ. դարերուն, էջ 17:
- 2. Մայրենի լեզու, 15. Դաս, Դերբայ (Շար.) էջ 72:
- 3. (Երգ):
- 4. (Գծագրութիւն):
- 5. Թուաբանութիւն, 15. Դաս, Գրամներ (Շար.), էջ 38:

ՇԱԲՔ

- 1. Քաղաք. Կրթութիւն, 3. Դաս, Ազգ. դաստիարակութ. էջ 9—10:
- 2. Գիտութիւններ, 6. Դաս, Պարտաւորութիւն, էջ 50:
- 3. (Արտաբանութիւն):
- 4. (Գիր):
- 5. (Մարմնամարզ):

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

10. — Դպրոցական տարին 10 ամիս ըլլալով՝ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑն ալ տասը Պրակներու բաժնուած է, մէն մի ամսուան համար մէկ Պրակ :

Ամէն մէկ Պրակ պիտի ըլլայ առ նուազն 5—6 տպագրական ԹԵՂԹ կամ 80—100 էջ : Պիտի պարունակէ, նիւթերուն համեմատ, գեղեցիկ պատկերներ՝ մեծ մասը յատկապէս ՆՈՐ ԴՊՐՈՑի համար փորագրուած :

20. — ՆՈՐ ԴՊՐՈՑի 10 Պրակներու բաժանորդագինն է

Պոլսոյ եւ Գաւառներու համար

25 Դ.Է.

Արտաստամանի համար

8 Ֆրանկ կամ 3 Բուպլի

30. — Գաւառները զրկուած Պրակներու փոսթի ծախքը Գործակալութիւնը կը հոգայ :

40. — Տասն օրինակի բաժանորդ զրուողը 1 օրին. նուէր կը ստանայ :

50. — Մէկ Պրակի գինն է 5 (հինգ) դրուշ :

60. — Պրակ առ Պրակ գնողին զեզչ չկայ :

70. — Տասը Պրակներն ամբողջանալուն պէս, պիտի դադրի բաժանորդագրութիւնը եւ այն ատեն անոնց գինը պիտի ըլլայ 50 դրուշ, 12 ֆրանք, 5 բուպլի, բացի փոսթի ծախքէն :

80. — Պրակները պիտի ըլլան ամսական, երեք ամսական միացած, կամ 5 ական Պրակով 2 հատոր :

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑի Ա. Պրակը «Բիւրակն»-ի 1900 թիւ 33—40ին մէջ իբր նմոյշ հրատարակուած ըլլալով՝ այլ եւս այս կամ այն Պրակէն նմոյշ չենք զրկեր որ եւ է անձի, մանաւանդ որ միակ Պրակի մը պակսելովը ամբողջ Հաւաքածուն կը խանգարի ի վնաս Բաժանորդի մը :

Տպագրութիւնը, պատկերները, Թուղթը, կազմը, նիւթերու բաշխումը եւ տատերու ընտրութիւնը կատարուած է մասնաւոր խնամով :

Աշակերտներու զիւրութեան համար, Ուտուցիչները կրնան, փոխանակ 25 դրուշ բաժանորդագինը մէկ անգամէն գանձելու, շարժականի գրութեամբ թիչ թիչ հաւաքել եւ երբ 25 դրուշն ամբողջանայ, այն ատեն մեզի հասցնել՝ միշտ ջանալով 10 ական բաժանորդագին մէկէն զրկել, 11րդ օրինակ մը նուէր ստանալու համար :

استانده سركه چيده خوراسانجيان خاننده سمپاٹ داوديان

Հասցէ. — ՍՄԲԱՏ ԴԱԻԹԵԱՆ